

TÜRK İDARE DERGİSİ

YIL: 58

EYLÜL 1986

SAYI: 372

İÇİNDEKİLER

Osman MERİÇ	:Belediyeler Toplu Konut için Arazi ve Arsa Kamulaştırmaya Yetkilidirler	1
Ahmet ÖZER	:İl Özel idaresi ve Mülki idare Amirleri	11
Mustafa Yücel ÖZBİLGİN	:İngiltere’de Mahalli idarelerin (Belediyelerin) Mali Kontrolü ve Hesaplarının Teftişi	57
Aziz DİNLEN	:Türk Kamu Kuruluşlarında Personelin Verimli Çalışmasının Teşvikinde Görülen Bozuklukların Kuruluş içi ve Kuruluş Dışı Sebepleri	75
Dr. Aziz AKGÜL	:İyi Bir Teşkilatın Esasları	83
Abdülkadir VAROĞLU	:Federal Alman ilçeler Birliği 8 inci Kongresi	
Yahya GÜR	Notları	89
Muallâ ERKİJL	:Türk idare Dergisi'ne ilişkin Bilgi Anket Formlarının Ön Değerlendirmesi	99
İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA DÜZENLENEN KURS VE SEMİNER ÇALIŞMALARI		
Ergim TEZEL	:70. Dönem Kaymakamlık Kursu Konferans Özetleri (V)	133

MÜLKİ İDAREDE İZ BIRAKANLAR

Mehmet ALDAN	:Vali Hamit Bey	149
--------------	-----------------	-----

MEVZUAT

Haydar ÖZTÜRKÇÜ	:1 Haziran 1986-31 Ağustos 1986 Tarihleri Arasında Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki idare Amirleri ile ilgili Mevzuat	167
-----------------	---	-----

SEVİNC MATBAASI- ANKARA

• İDARECİLER,

BANA İÇTEN SEVGİLERİNİ HAYKIRANLAR;
YARIM ASIRDAN BERİ BÜYÜK TÜRK
ULUSUNUN TAM ANLAMIYLA MİLLET
OLMASINA ÇALIŞAN, ONUNLA EN MODERN BİR
TÜRK DEVLETİ KURMAK İÇİN İNSANLIK
FEDAKÂRLIKLARININ HİÇBİRİNİ
ESİRGEMEYEN KÜLTÜR, İDARE, İNTİZAM VE
DEVLET ANLAMLARINI EN SON İLMÎ
TELÂKKİLERE GÖRE TEBELLÜR ETTİRMEYE
ÇALIŞMIŞ VE ÇALIŞAN YÜKSEK DEĞERDE AR-
KADAŞLARIMDIR.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

BELEDİYELER TOPLU KONUT İÇİN ARAZİ VE ARSA KAMULAŞTIRMAYA YETKİLİDİRLER

Osman MERİÇ

Adana belediyesinin, Toplu Konut alanı olarak ilân edildiği anlaşılan bir semtteki şahıslara ait arsalar hakkında, 1580 sayılı Belediye Kanununun 15 inci maddesinin 68 inci fıkrası uyarınca, belde halkına ucuz konut temin etmek, kaçak yapılaşmayı önlemek, imarlı, ifrazla arsa üreterek imarlı gelişmeyi sağlamak, konut sorununa köklü çözüm getirmek amacı ile, almış bulunduğu kamu yararı kararına karşı maliklerin açmış bulunduğu dava üzerine, Adana idare Mahkemesince önce 28.2.1986 gününde işlemin yürütülmesinin durdurulmasına karar verilmiş daha sonra da 26.5.1986 gününde kamulaştırma işlemi iptal edilmiştir.

idare Mahkemesi Kararı, son yıllarda öncelikli kamu hizmeti olarak ele alınıp çeşitli sistemlerle çözümlenmesi için çaba sarf edilen konut çalışmalarını duraklatacak ve önemli derecede aksatacak nitelikte olduğu için basında ve kamuoyunda derin yankı uyandırmıştır.

Mahkemece özet olarak “İdareler ancak kanunen yapmakla yükümlü oldukları görevler için kamulaştırma yetkilerini kullanabilirler, ihtiyarî görevler için kamulaştırma yapamazlar” görüşü benimsenerek iptal için bu temel neden kabul olunmuş ve bunu ispat sadedinde de 1580 sayılı Belediye Kanununun 16 ve 17 nci maddeleri, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 3 üncü maddesi, 1164 sayılı Arsa Ofisi ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunlarının hükümleri zikredilerek bunlara istinat edilmiştir.

Bu karar, objektif hukuk kuralları, hukukun ilkeleri ve belirmiş içtihatlar bakımından sakattır. Şöyle ki kararda;

2942 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi zikredilmekte ve “İdarelerin kanunlarla yapmak yükümlülüğünde bulundukları kamu hizmetlerinin veya teşebbüslerinin yürütülebilmesi için gerekli olan taşınmaz malları kaynakları ve irtifak haklarını kamulaştırabilecekleri” ifadesi mesnet alınarak 1580 sayılı Belediye Kanununun 15 inci maddesinin 68 inci fıkrasındaki mesken yapma görevi 16 ve 17 nci maddelere göre belediyenin ihtiyarî görevlerinden sayıldığından toplu konut için arsa kamulaştırmasının kanuna aykırı olduğu, sonucuna varılmaktadır.

Yine 1164 sayılı Arsa Ofisi Kanununun hükümleri zikredildikten sonra “kısaca, 1164 sayılı Yasa, arsa fiyatlarının artışlarını önlemek amacı ile kamulaştırma yetkisinin (Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü eliyle) sağlamayı öngörmüş ve bu yolda belediyeye kamulaştırma yetkisi tanınamıştır.”

Ve yine “konut ihtiyacının toplu olarak kamulaştırılması ile ilgili düzenleme getiren 2985 sayılı Toplu Konut Kanununda, toplu konut iskân sahalılarının Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulunun tespit edeceği esaslar çerçevesinde valilerce belirleneceği, bu sahalıların gerektiğinde Arsa Ofisi Genel Müdürlüğünce kamulaştırılacağı belirtilmek suretiyle toplu konut alanı olarak ilân edilen yerlerde de belediyelere kamulaştırma yetkisi tanınmamıştır.”

denilmektedir.

Mesnet olarak alınan bu hükümler hatalı yorumlanmış ve değerlendirilmiş (Meselâ, Toplu Konut Kanununun 4 üncü maddesindeki “Bu sahalıları gerektiğinde Arsa Ofisi Genel Müdürlüğünce kamulaştırılacağı” ifadesindeki “gerektiğinde” terimine sanki bütün kamulaştırma yetkisi ofise aitmiş gibi bir anlam verilmiş.) gerek 1164 sayılı gerekse 2985 sayılı kanunların Arsa Ofisine tanıdığı kamulaştırma yetkisi karşısında belediyelere kamulaştırma yetkisi veren 1580 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin 68 inci fıkrası ile 5656 sayılı Kanun hükümleri yürürlükten kalkmış kabul olunmuş, içinde bulunduğumuz yüzyılda “Kamu Hizmeti” kavramının geçirdiği evölüsyon unutulurak kamu idarelerinin ancak kanunen yapmakla yükümlü oldukları hizmetler için kamulaştırma yapabilecekleri ifade edilmiş (ki bunun uyumsuzlukla hiç bir ilgisi yok. Çünkü görev Belediye Kanununun 15/68 inci fıkrasına ve 5656 sayılı Kanun hükümlerine göre belediye hizmetidir.), bu durum sayın yargıçları “Kamu Hizmeti” ve “Kamu Yararı” kavramlarının anlamlarını sıhatli tespit ve teşhiste ve nitelemede hataya düşürmüş, böylece kanun, hukuk ve içtihat yönünden sakat bir kararın alınmasına neden olmuştur.

Kamu hizmeti ve 'kamu yararı' kavramları İdarî yargının temel müesseseleridir. Hele hele kamulaştırma müessesesinin ilk şartı kamu yararadır. Çünkü her kamulaştırma muamelesi kamu yararı kararıyla başlar. Kamu yararı ise kamu hizmetinde vardır.

Kamu hizmeti nedir? Bu kavram İdare Hukukunun vatani olan Fransa'da ve bizde içinde bulunduğumuz yüzyılda önemli tekâmül safhası geçirmiştir. Klâsik idare hukukunda nispeten basit temele oturtulan bir kavramdı. Bundan dolayı da kamu hizmeti "İdare tarafından kamu yararını gerçekleştirmek için gösterilen faaliyet" olarak tanımlanmakta idi. Böylece kamu hizmetinin organik, fonksiyonel ya da maddî unsurlarının o zamanın toplumsal, siyasal ve ekonomik gereklerine uygun olarak birbirine sıkıca bağlı bulunmasından dolayı kavramın organik ve fonksiyonel anlamları ayrı ayrı ele alınıp tanımlanıyor ve bu safhada özel müteşebbisin de kamu hizmeti ifa edebileceği keyfiyeti düşünüleliyordu. Fransa'da 1920'den sonra bu görüş değerini kaybetmeye başladı. "Les caisses de securite sociale" Sosyal Güvenlik Sandıkları ve "Comitös d'organisation" Teşkilât Komiteleri gibi bazı müesseselerin ortaya çıkması Fransız idare hukukçularını çözümlemesi gereken bazı sorunlar karşısında bıraktı ve 1936'da Vezia davasında kanun sözcüsü Letourmerie'nin de teklifi veçhiyle, özel faaliyetlerle kamu hizmetleri arasında yer alan bir "kamu yararı hizmeti" (Service d'interet public) türü kabul edildi. Yine Fransız Danıştay'ı 1942'de Monpeurt karar ile, bir kamu kurumu niteliğinde olmamasına rağmen "Cam Sanayii ve Ticaret Teşkilâtı Komitesinin kamu hizmeti gördüğünü tespit etti. Bu, üreticiyi örgütlendirme ile görevlendirilmiş bir güdümlü ekonomi organizması olan bir teşkilat komitesi idi.

Böylece Fransız Danıştay'ı özel teşebbüs tarafından yürütölen bazı faaliyetlerin, mevzuatın öngördüğü, kamu yararına hizmet, kamu kudreti imtiyazlarından (kamulaştırma, hizmet karşılığı harç alma gibi) faydalanma ya da idarenin içten denetimine bağlı olma gibi özelliklere sahip olmaları nedeni ile, fonksiyonel kamu hizmeti niteliği taşıdığını kabul etmiştir.

Bizim içtihatlarımız ise, bu tarihten çok sonraları dahi, kamu hizmetinin maddî ve organik unsurlarını bir arada mütalâa etmeye başka bir söyleyişle, kamu hizmetini idarenin kamu yaran amacı ile yürüttüğü hizmetler olarak görmeye devam etmiştir. Ancak 1967'lerden sonra kamu hizmeti anlamını genişletmeye matuf bazı kararlar ortaya çıkmıştır. Bu meyanda Danıştay 12 nci Dairesinin Özel Okullar hakkında açılan bir dava sonunda vermiş bulunduğı bir kararda, "Bahse

konu hizmet, tipik bir kamu hizmetidir. Bu hizmetin özel teşebbüs tarafından yürütülmesi bu vasfını değiştirmez." şeklinde görüş belirtmesi;

Yine aynı yıl Ankara Belediyesinin minibüslerin çalışmalarını zabıta tedbirlerinin dışında bir denetime tabi tutmak amacıyla çıkarmış bulunduğu Yönetmeliğin iptali için Minibüsçüler Derneği tarafından açılmış bulunan dava sonunda Danıştay Dava Daireleri Kurulunca verilmiş bulunan kararda; bunlara 1580 sayılı Kanunun 19 uncu maddesinin 5 inci fıkrasına göre inhisarı tazammun etmemek üzere ruhsat verildiğini dile getirmesi yani bu hizmetin kamu hizmeti olma istidadı gösteren "service public virtuel" bir hizmet niteliğinde olduğu görüşüne yer vererek davayı reddetmesi,

zikre değer kararlardandır. Çünkü bu kararlar kamu hizmeti kavramına yeni bir anlam getirmişlerdir.

Yine yaşadığımız yüzyılın başlarında, Fransız doktrininde kamu hizmeti anlamı ile ilgili olarak cereyan eden bir tartışma vardır.

Fransız İdare Hukukçusu Gaston Jez "Neyin kamu hizmeti olduğunun yasama organınca tayini gerekir." görüşünü savunmaktadır. Fakat 1930'larda ortaya çıkan ve idare hukuk tarihine "Kamu Hizmeti Ekolü" veya "Bordo" ekolü mümessilleri olarak geçmiş bulunan Duguit ve Vedel'in "neyin kamu hizmeti olduğunun ve neyin olmadığının konunun önemine göre tayini gerekir." görüşü ortaya çıkınca Gaston Jez'in görüşü terk edilmiştir.

Yani Gaston Jez'in görüşü devam etse idi bir faaliyetin kamu hizmeti olabilmesi için mutlaka kanunla devlete veya kamu idaresine verilmiş bir hizmet olması gerekecek ancak öyle ise kamu idaresinin kamulaştırma gibi bir işlem ile kamu gücünü kullanması mümkün olacaktı. Fakat Duguit ve Vedel'lerin benimsenen yeni tezleri karşısında Fransa'da ve bizde kamu hizmetinin çağdaş anlamı kabule şayan görülmüştür. Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu 19.12.1975 gün ve E. 1972/7 ve K. 1975/16 sayılı İçtihadı Birleştirme kararı ile bu görüşü tescil etmiştir.

İçtihadın konusu, Ezine İlçesine bağlı, Aladağ ve Enez İlçesine bağlı Vakıf köyleri İhtiyar Kurullarınca köy hayvanlarının su ihtiyacını karşılamak amacıyla "Sivat" yeri olarak kamulaştırılan taşınmazların malikleri tarafından açılmış bulunan iki dava sonunda 6 ncı Dairece birbirine aykırı verilmiş bulunan kararlar arasındaki zıddiyeti gidermedir. Davacılar 442 sayılı Köy Kanununun 12 ncı maddesinin köye ait işleri mecburî ve köyün isteğine bağlı işler olmak üzere ikiye ayırdığını,

13 üncü maddenin mecburî, 14 üncü maddenin de köylünün isteğine bağlı işleri ayrı ayrı saydığını, Sivat yerinin ise gerek mecburî ve gerekse isteğe bağlı işler arasında sayılmadığından İhtiyar Kurullarının kamulaştırma kararı verme yetkilerinin bulunmadığını, ileri sürmüşlerdir. Yani bir nevi Gaston Jez'in tezine dayanmışlardır. 6 ncı Daire Aladağ köyü ihtiyar kurulunun kamulaştırma kararını, kanunen verilmiş böyle bir hizmet olmadığı gerekçesiyle, İPTAL (Yıl 1962), buna mukabil Vakıf köyü ihtiyar kurulu kamulaştırma kararını ise, kanunda yazılı bir hizmet olmasa dahi, kamulaştırma yetkisi bulunduğu gerekçesiyle reddetmiştir (Yıl 1971).

İşte İçtihadı Birleştirme Kurulu, bu zıddiyeti gidermek için toplanmış ve kanunda sıvat yerinin zikredilmemiş olması bu işin yapılmayacağı anlamını taşımadığını, mecburî ve isteğe bağlı diye saymanın köylüye ve köy idarelerine yol gösterici birer örnek teşkil ettiğini, köy halkının tarımla birlikte hayvancılık ile de uğraştığını, köy hayvanlarının su ihtiyaçlarını karşılamak için bir sıvat yerine lüzum ve ihtiyaç bulunması halinde, bu yerin sağlanarak hizmetin yürütülmesi köyün ve köylünün müsterek ve umumî yararına olacağını, başka bir deyimle bu işin gerçekleşmesinde kamu yararı bulunduğunu belirterek Köy İhtiyar Kurulunun özel kişilere ait taşınmazlar için kamu yaran kararı almaya yetkili olduğunu belirterek Vakıf Köyü kararının yerinde olduğunu içtihat etmiştir. Böylece toplum için vazgeçilmez zarurî bir ihtiyaç olduğunu, sıvat mahalli temininde bir kamu hizmeti olduğunu ve bu bakımdan kamu yararı bulunduğunu belirterek yani kanunda köy idarelerine verilmiş bir hizmet olarak zikredilmemesine rağmen, kamulaştırma tasarrufunu yerinde bulmuştur. Bu içtihat Duguit ve Vedel'lerin görüşünü benimsemiştir.

Yine köye sağlık binası yapılmak maksadıyla taşınmazının ihtiyar kurulunca kamulaştırılmasına karar verilen malikin, Köy Kanununda köye ait böyle bir hizmet olmadığından bahisle açmış bulunduğu dava Danıştay 6 ncı Dairesi tarafından 27.3.1973 gün ve E. 1971/2288, K. 1973/1254 sayı ile reddedilmiştir.

Dikkat edilecek olursa bu karar 6830 sayılı Kanunun 3 üncü maddesindeki "Kamulaştırma, ancak bunu yapacak idarenin kanunen ifasına memur bulunduğu, amme hizmetinin ve teşebbüsün yürütülmesine lüzumlu taşınmazların ve kaynakların bu kanun hükümleri dairesinde diğer pahası peşin verilmek suretiyle yapılır." hükmünün henüz yürürlükte olduğu bir zamanda verilmiştir. Çünkü bu hüküm ancak Anayasa Mahkemesi tarafından 10.4.1973 gün ve 1972/53, K. 1973/16 sayılı karar ile iptal edilmiştir.

Gerek sıvat yeri gerekse köy sağlık binasına ait bu iki karar, günümüzde artık kamu yararı ve kamu hizmeti kavramlarının daha geniş bir anlamda benimsendiğini göstermekte ve kanunlarla verilmiş bir görev niteliğinde olup olmadığına bakılmaksızın toplum için vazgeçilmez ihtiyaçlardan ise kamu gücünün kullanılmasını tecviz ve kamulaştırmayı terviç etmektedir.

Liberalizmin kamu hizmeti kavramını idarenin faaliyetlerini sınırlamada bir araç olarak kullanmasından dolayı kavramın anlamı ve tanımı çağımız hukukçularını meşgul etmektedir. Kolektivist sistemde ise kamu hizmeti bütün İktisadî faaliyet alanlarını kapsamaktadır. Fakat şu gerçektir ki İkinci Dünya Savaşından sonra idarenin faaliyetlerinin genişlemesiyle klâsik idare hukukunun kavram ve görüşü ile ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmede uyumsuzluk ortaya çıkmıştır. Artık ister kapitalist sisteme isterse neo liberal sisteme tabi olsunlar bütün ülkeler klâsik kamu hizmeti kavramından ayrılma eğilimindedirler.

Bu gelişmenin ışığı altında, Adana İdare Mahkemesinin Toplu Konut için belediyelerin kamulaştırma yapamayacağına dair vermiş bulunduğu kararı incelemek ve eleştirmek gerekir.

Önce konut hizmetinin toplumumuz için önemine işaret edelim. Bizim yaşadığımız dönemde sosyal hizmetler hakkındaki görüşleri ile beşeriyete ışık tutmuş olan ve Beveridge Planı ile şöhretinin doruk noktasına ulaşmış bulunan İngiliz bilim adamı, insanoğluna arız olan beş büyük canavarın başında konutu zikretmiştir. Onun bu teşhisine dayanarak konut işini çözömlmeyi ele alan İngiltere Hükümeti mahalli idareleri harekete geçirmiş ve sadece mahalli idareler bundan 20 yıl öncesine kadar dört milyon konut inşasını gerçekleştirmişlerdir. Hatta bizde de Ankara'da Saraçoğlu Evleri olarak (şimdiki Namık Kemal Mahallesi) anılan memur konutları inşasına Beveridge fikirlerinden ve İngiltere Hükümetinin giriştiği icraattan esinlenerek başlanmış fakat arkası gelmediğinden bu hali ile kalmış ve bugün sorun ülkemiz bakımından büyük boyut arz eden bir hale geldiği için öncelikli kamu hizmeti olarak ele alınması mecburiyeti hasıl olmuş ve bundan dolayı merkezi hükümeti de yeni sistemler arayış ve uygulamasına zorlamıştır. Arsa Ofisi ve Toplu Konut Sistemi bu arayışın ürünleridir.

Esasında, konut hizmeti pür bir belde hizmetidir. Bizim mevzuatımız da bunu böyle kabul etmiştir. Taa 56 yıl önce çıkarılmış bulunan Belediye Kanununun 15. maddesinin 68. fıkrasına "Ucuz Belediye Meskenleri yapmak ve belediye namına inşaat yaparak icar etmek, beledi

yenin inkişaf ve gelişmeye müsait mahallerinde arazi alarak yeni plana göre tanzim etmek ve yeniden inşaat yapmak isteyenlere satarak ihtikara mani olmak" hükmü konmuş, geçen zaman içinde, konut yapmak ve bu konutları belde sakinlerine kiraya vermek veya satmak, bu maksadı sağlamak üzere döner sermaye tesis etmek, kurulmuş veya kurulacak yapı ortaklıklarına katılmak için çıkarılan 5656 sayılı Kanunla belediyeler yetkili kılınmış,

5218, 5228, 5503 ve 6188 gibi çeşitli bina yapımını teşvik kanunları çıkarılmış,

7367 sayılı Kanunla hazine arazi ve arsalarının belediyelere devri imkânı sağlanmıştır.

1969 yılında çıkarılan 1164 sayılı Arsa Ofisi Kanunu ile, gelişmekte olan şehirciliğin yarattığı arsa sorunları ile meşgul olmak üzere imar ve iskân Bakanlığının bünyesinde bir Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu Kanunu, belediyelere ait konut probleminin genel idareye devri mahiyetinde anlamamak gerekir. Çünkü kanun ne belediye Kanununun 15. maddesinin 68. fıkrası ne de 5656 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırmamıştır. Hatta Arsa Ofisi Kanununun 15. maddesine, Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nün lüzum gördüğü yerlerde İmar ve İskân Bakanlığının muvafakatini almak şartıyla, bu Kanunun uygulanması için belediyelerle ortaklık kurabileceği, hükmü konmuştur. Yani böylece konut probleminin esas sahibinin belediyeler olduğu teyit edilmiştir.

Danıştay 6. Dairesinin 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinin 68. fıkrasına müsteniden vermiş bulunduğu kararlardan da bu husus açıkça anlaşılmaktadır;

16.6.1970 gün ve E. 1969/2972, K. 1970/1708 sayılı karar misaldir. Davacılar inkişaf sahasında bulunan taşınmaz mallarının 5656 sayılı Kanuna göre kurulan ve belediyenin de katıldığı yapı kooperatifince sosyal meskenler yaptırmak maksadı ile kamulaştırılmasına dair belediye encümenince alınan kararın usul ve kanuna aykırılığını ileri sürerek iptalini istemişlerdir. Fakat 6. Daire;

1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinin 68. fıkrasında ucuz mesken yapmak ve belediye namına inşaat yaparak icar etmek, belediyenin inkişaf ve tevessüe müsait mahallerinde arazi alarak yeni plana göre tanzim etmek ve yeniden inşaat yapmak isteyenlere satarak ihtikara mani olmanın belediyenin görevleri arasında bulunduğunu belirtmiş ve bu bakımdan Belediye Kanununun yukarıda açıklanan maddesinin icabını yerine getirmek için yapılan kamulaştırma işleminde ka

nuna aykırı bir durum görülmediğinden davanın reddini karara bağlamıştır.

Bu kararda, dikkati çeken husus bir yapı kooperatifi ile müştereken sosyal mesken inşası maksadı ile belediyenin arsa kamulaştırmasının yüksek yargı organınca yerinde bulunmasıdır.

İdare Mahkemesi kararında Belediye Kanununun 16 ve 17. maddelerinde yer alan mecburi ve ihtiyari hizmet ayırımına gerektiğinden daha fazla değer biçilmiştir. Ayrıca kararda 1580 sayılı Belediye Kanununa ek 5656 sayılı Kanunun 1. maddesine dayanılarak Belediye Meclisinin 28.6.1984 gün ve 33 sayılı kararı ile Döner Sermaye Yönetmeliğinde değişiklik yapılarak 1580 sayılı Kanunun 15. maddesinin 68. fıkrasında yazılı olan belediye hizmetlerinin belediyelerin mecburi hizmetleri arasına alındığı zikredilmesine rağmen, kararda savunmanın ileri sürdüğü bu husus değerlendirilmemiştir. Kaldı ki yukarıda sıvrat yeri kamulaştırılması ile ilgili olarak Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulunca verilmiş olan ve bir kamu idaresine kanunla verilmiş bir hizmet olamasa dahi toplum için vazgeçilmez ihtiyaçlar hakkında idarenin kamu gücünü kullanarak kamulaştırma kararı alabileceği içtihadı karşısında mecburi ve ihtiyari hizmet ayırımının da bir değerinin kalmadığı ortadadır.

Ayrıca idari kaza yargıcı, hukukun amacının toplumun ortak yarar ve mutluluğunu sağlama olduğunu bu bakımdan önüne gelen meselede bir karara varmadan önce bu ciheti araştırmak mecburiyetinde bulunduğunu da göz önünde tutmalıdır. Bunun için yargıç, toplumun hizmet hakkındaki görüşünü ve değerlendirmesini ihmal edemeyeceği gibi, ideal hukuku ve onun temel ilkelerini de kaile alacaktır. ideal hukukun bu konuda uyumsuzlıkla ilgili ilkesi ise Duguit ve Verel'lerine ortaya koymuş bulundukları "Neyin kamu hizmeti olduğunun ve neyin olmadığının konunun önemine göre tayini gerekir" şeklindeki görüşleridir. Münhasıran müspet hukuk açısından sonuca varma gayreti ve metodunun, adalet dağıtmada yargıcı hataya düşürebileceği de unutulmamalıdır. Kaldı ki Toplu Konut için kamulaştırma konusunda müspet hukuk da belediyeden yanadır.

İdari Yargıda diğer önemli bir husus da içtihatlar ile, zamanın ekonomik ve politik felsefesine ters düşmemektir. Zaten adli yargıdan önemli farkı da budur. Sosyal konulardaki görüşlerinde ileride gözükecek, teknolojik gelişmeyi teşvik edici bir tutum içinde bulunacaktır.

Fransız Danıştay tarihinde bunun müteaddit örnekleri vardır. Meselâ;

1884 tarihli Fransız Belediye (Commune) Teşkilât Kanununda beledi sosyalizme yani belediyelerin özel teşebbüs tarafından yapılan hizmetler hakkında bir teşebbüste bulunmalarına müsaade edilmemiştir. Fakat Fransız Danıştay'ı bu hususla ilgili davaları hukukun genel ilkelerinden hareketle kamu yararını gözeterek karara bağlamıştır. Meselâ; 1896 yılında bütçesine koymuş bulunduğu (2.000) franklık ödenekle, kasaba halkına parasız sağlık hizmeti götürecek bir belediye doktorluğu görevi ihdas eden bir belediye meclisi kararı aleyhine açılan dava sonunda, belediye meclisi kararını yerinde bulmuş ve davayı reddetmiştir. Bu Bonardot kararıdır. Bundan beş yıl sonra 1901'de ise diğer belediye meclisinin aynı mahiyetteki kararını iptal etmiştir. Bu da Casanova kararıdır.

Bunların gerekçeleri birincide kasabada çalışan serbest bir doktor bulunmaması, diğerinde ise kasabada o sırada çalışan serbest iki doktor olmasıdır. Görüldüğü üzere, toplumun ihtiyaçlarının karşılanmamış olması Bonardot kararında redde gerekçe teşkil etmiş ve belediye meclisi kararı yerinde bulunmuştur. Fransız Danıştay'ı kamu yararını esas almıştır.

Diğer enteresan bir içtihadı da teknolojik gelişme ile ilgilidir, içinde bulunduğumuz yüzyılın başında teknik gelişmeler, aydınlatmada gazdan elektriğe geçişi zarurî kılmuş, bu yüzden Fransa'da birçok belediye gaz şirketleri ile olan sözleşmeleri yüzünden zor durumda kalmıştır. Fransız Danıştay'ı bu sözleşmelerin sadece gaz şirketlerine, elektrikle aydınlatmayı sağlamada tercih hakkı verdiği yolunda yorumlanmaları lâzım geldiğine hükmetmiş, sözleşme gaz şirketlerine aydınlatma hususunda inhisar vermiş olsa bile bunun belediyelerin elektrikle aydınlanma hususunda imtiyaz vermelerine mani olmayacağını içtihat etmiş, böylece teknolojik gelişmeyi teşvik edici tutumunu ortaya koymuştur.

Açıklık olmayan hallerde idari yargı yargıcının zamanın ekonomik ve politik felsefesine göre mevzuatı dar veya geniş yorumlama yetkisi var ise de bunun konumuzla ilgisi bulunmamaktadır. Mecellede, halen de değerini kaybetmemiş olan "Mevridi-nasta içtihada mahal yoktur." yani açık kanun hükmü olan yerde yorum yapılmaz, ilkesi mevcuttu. Karar konumuzu teşkil eden uyuşmazlıkla ilgili objektif kurallar bu niteliktedir. Belediye mevzuatı ile açık olarak belediyelere verilmiş bulunan bir göreve ait yetkileri 1164 ve 2985 sayılı Kanunlardaki bazı deyimleri yorumlamak suretiyle belediyelerin elinden almak mümkün değildir.

İşte Adana idare Mahkemesi kararını verirken yukarıda zikrettiğimiz gerçeklerden uzak kalmış ve hukukî yönden değerini çoktan kay

betmiş Gaston Jez görüşüne dayanmakla hataya düşmüş, objektif kurallara, hukukun ilkelerine ve yerleşmiş içtihatlara aykırı bir karar vermiştir. Tesellimiz hatanın giderilmesi imkânının mevcudiyetidir. Belediyenin Kanun yollarına başvurma imkânı vardır. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun (46) ncı maddesine müsteniden karara karşı tebellüğ tarihinden itibaren 60 gün zarfında Temyiz yoluna başvurabilir. Bu takdirde Danıştay'ın, kendi içtihatlarına da sahip çıkarak, konuyu hukukî yörüngesine oturtmasını temenni etmekteyiz.

İL ÖZEL İDARESİ VE MÜLKİ İDARE AMİRLERİ

Ahmet ÖZER

Merkez Valisi

BİRİNCİ KISIM

GİRİŞ

İl Özel İdareleri, 73 yıllık bir uygulama içinde sürekli olarak Türkiye'nin gündeminde kalmıştır. Gelişen ve değişen şartlar içinde, halen bu idarelerin hukuki varlığı tartışma konusu olmakta devam etmektedir.

Bu araştırma ve inceleme ile İl Özel İdarelerinin görevleri, Valilerimizin bu alanda görev, yetki ve sorumlulukları, mevcut mevzuat ve son yıllardaki yeni düzenlemeler karşısında gözden geçirilmektedir.

Yeni Özel İdare Kanun Tasarısının bir an Önce kanunlaşması dileğiyle bu inceleme sonunda elde edilen bilgi ve bulgular yetkililerin değerlendirmesine sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAYASALARIMIZDA MERKEZİ İDARE VE MAHALLİ İDARELERLE İLGİLİ İLKELER VE GELİŞMELER

Ülkemizde Anayasa düzenine geçişin ilk adımını 1876 Anayasası teşkil eder. Bunu 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları izler. Bu temel kanunlar, gerek merkezi idarenin, gerekse mahalli idarelerin işleyişi ile ilgili temel bazı ilkeleri içermektedirler.

1876 Anayasasının 108. ve 1924 Anayasasının 91. maddeleri, "Vilayet Umurunun" yetki genişliği (tevsii mezuniyet) ve görev ayrımı (tefriki vezaif) esasına dayalı olarak cereyan ettiğini belirler. Bunlardan yetki genişliğinin günümüzdeki anlamı merkezi idarenin taşra ajanlarına, merkez adına, bazı kararlar almak ve tasarruflar yapmak yetkisinin verilmesidir. Yani yetki genişliği merkezi idarenin bir parçasıdır.

Görev ayırımına gelince, 1876 Anayasasının encümen mazbatasında : "Mahalli işlerin yönetiminde halkın söz sahibi olması gerekir. Ancak Devletin siyasi ve idari görevleri birbirinden ayrılmaktadır. Siyasette merkeziyet şarttır. İdarede ise görev ayrımı gereklidir. Dışişleri, milli savunma, adliye, maliye ve zabıta siyasi vazifelerdir. Bugünkü ifadesiyle, bunlar egemenliğe ilişkin, kamu kudretinin kullanılmasını gerektiren işlerdir. Buna karşılık, bayındırlık, tarım, ticaret, ilköğretim mahalli menfaatlara ilişkin işlerdir. Bunlar idari merkeziyetten zarar görebilirler.

Buna göre, siyasi ademi merkeziyete yol açabilecek görevler merkezde toplanmalı, aksine merkezin zarar verebileceği, egemenlik kullanımına ilişkin olmayan işler de mahalli yönetimlere bırakılmalıdır." şeklinde açıklanmıştır.

Nitekim, İkinci Meşrutiyetten yani 1908'den sonra, 1913 tarihinde çıkarılan idare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati bu tür egemenliğe ilişkin olmayan ve kamu kudretinin kullanılmasını gerektirmeyen bayındırlık, tarım, ticaret, sanayi ve ilköğretim gibi yerel nitelikte gördüğü hizmetleri özel kişilik tanıdığı vilayet mahalli idaresine vermiştir.¹

1921 Anayasasında bu konuda bir düzenleme mevcut değildir.

Yönetim ilkeleri bakımından, 1876 Anayasası ile 1924 Anayasası benzerlik arz eder. 1876 Anayasasının 108. maddesindeki "Vilayetler umuru, yetki genişliği ve görev ayrımı üzerine idare olunur." şeklindeki hüküm 1924 Anayasasının 91. maddesinde de yer almıştır. Ayrıca vilayetten başka şehir, kasaba ve köylerin tüzelkişiliği bu Anayasayla kabul edilmiştir.

Merkezi idare - mahalli idare tartışmalarından en önemlileri 1949 yılında İl İdaresi Kanunu tasarısının Meclis'te görüşülmesi sırasında cereyan etmiştir. Muhalefete mensup bir milletvekili: "... Demokrasiyi kurmak demek, Cumhuriyet statüsünün temellerini halk topluluklarının içinde atmak, halk topluluklarını evvela kendi işlerini serbestçe kendilerinin görebilmesini temin edecek bir statü meydana getirmekle olur. Bu kanun demokrasiyi yıkmayı amaçlamaktadır. Çünkü mahalli idareleri güçlendirme yerine Valilere çok geniş yetkiler verilmekte" olduğunu ileri sürmüştür.²

Uygulamada ise çok partili döneme girilinceye kadar siyasi kudreti elinde bulunduranların orta bir yol izleyerek, konuya yaklaşıtları gö

¹ Osman MERİÇ, Anayasalarda Mahalli İdarelerle İlgili İlkeler ve İdari Vesayet, S.B.F. Yayınları No. 528, s. 32.

² Ibid, s. 32.

Ve yine : "Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde Mahalli Hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir."

1982 Anayasası bu düzenleme ile merkezi idare ve mahalli idareler arasında vesayet müessesesini kapsamına alarak bir denge kurmuştur. Böylece 1961 Anayasasının aksine merkezi idare mahalli idareyi daha ağırlıklı bir biçimde gözetim ve denetim altına almıştır. Bu suretle, bazı doktrin ve yargı organları mensuplarının bağımsızlık, özerklik, muhtariyet gibi kavramları "Devlet" kavramı ile karıştırmaları sonucunda geçmiş dönemde ortaya çıkan zaafılar önlenmek istenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ GELİŞİM VE BU ALANDA YAPILAN

YASAL DÜZENLEMELER

A. Tanzimattan Önce

Tanzimattan önceki dönemde, Devletin normal faaliyetlerini, savunma, asayiş koruma, adalet dağıtma teşkil ediyordu. Devletin diğer alanlardaki faaliyeti sistemli değildi. Arızı ve sınırlı idi.

Bu cümleden olarak, bayındırlık hizmetlerini Devlet, bugün olduğu gibi kendi kuruluşları ve normal ve düzenli harcamalarıyla değil, başka yollardan sağlardı.

Mahalli bayındırlık hizmetlerini mahalli halk kendi kaynak ve kuruluşları vasıtasıyla görürdü. Büyük çaptakiler ise Devlet adamları tarafından, kâh şahsi servetlerinden harcamalar yapmak, kâh halktan vergi toplamak suretiyle şahsi teşebbüslerle görülürdü.

Eğitim hizmetlerinden ilköğretime karşılık olan kısım, mahalli halk tarafından sağlanırdı. Üst öğretim yapan ve sürekli kaynağa ihtiyaç gösteren medreseler için ise vakıflar kurulmuştur.

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti Meşrutiyete kadar mutlak bir hükümdarlıktı. Devlet kudreti ve temel yetkiler (Yasama, Yürütme, Yargı) hatta, Devletin varlığı bile padişahın şahsına izafe ediliyordu. Devlet ricali (Vezir-i Azam vs.) Devletin temsilcileri değil, padişahın vekilleri sayılırlardı. Devleti, padişahın şahsına mal eden bu eski anlayış Tanzimattan sonraki dönemde Batı görüşlerinin etkisiyle ortadan kalkmış,

bunun yerine Devleti kişilerin şahsından ayıran bugünkü sosyal ve siyasal anlayış geçmiştir.⁴

Tazimattan önceki dönemde köy ve mahalle kuruluşları dışında bir mahalli idare sistemi mevcut değildi. Bugünkü özel idareler Tazimattan sonraki gelişmelerin ürünüdür.

B. Tanzimat ve Sonrası

İdari yapıyı Fransız sistemi oluşturmuştur. Kabine, Danıştay, Sayıştay, Özel İdare, Belediye kuruluşlarına Fransa'daki düzenlemeler örnek alınmıştır.

İl Özel İdaresinin ülkemizde yüz yılı aşan bir geçmişi vardır. Bu kuruluş ilk defa Osmanlı İmparatorluğu zamanında 1864 yılında İmparatorluğun eyalet esasına dayanan idari bölümünü İl esasına dayandırmak amacıyla yürürlüğe konulan "Teşkilî Vilayet Nizamnamesi" ile kabul edilmiştir.

Bu Nizamnameye göre, her ilde Valinin başkanlığında Müslüman olan ve olmayan halk arasından seçilecek kişilerden oluşacak bir İl Genel Meclisi bulunacaktı. Bu Genel Meclis yılda bir defa en çok 40 gün süreyle toplanarak il içindeki yolların yapım ve bakımı, onarımı, kamuya ait binaların yapım, bakım ve korunması, tarım ve ticaretin kolaylaştırılması ve geliştirilmesi, bazı vergilerin ödenme zamanı ve şartlarının saptanması gibi hususları görüşüp düşünce ve dileklerini bildirecek ve bu görüş ve kararlar Vali tarafından merkezi hükümete aktarılacak ve padişahın onayına mazhar olurlarsa Vali tarafından icra olunacaktır.

Birkaç yıllık uygulamadan sonra 1870 yılında bu Nizamname yerini "İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesine" bıraktı. Bu Nizamnamede de İl Genel Meclislerinin görevleri aynen korunmuş, ayrıca hastane ve ıslahhanelerin yapım ve onarımı ile eğitimin yaygınlaştırılması ve Devlet İhalelerinin görüşülmesi gibi ek görevler İl Özel İdaresine bırakılmıştır. Genel Meclis mahalli gereklere göre uygun zamanlarda toplanacak; ilgili Daire Müdürleri kendi konularında bilgi vermek üzere Meclis'te hazır bulunacaklardı.

Bu düzenlemede genel meclis sadece görüş bildiren bir kuruluştur. Özel İdarenin bir tüzeltkişiliği söz konusu değildi.

⁴ Prof. Dr. Tahsin Bekir BALTA, İdare Hukukuna Giriş, TODAİE Yayınları No. 117, s. 26.

1876'da ilân edilen Kanun-u Esasi (Anayasa) daha gelişmiş bir mahalli yönetim anlayışı getirmiş, görevleri özel yasa ile saptanacak genel meclisin yılda bir defa İl Merkezinde toplanması, üye seçimlerinin keza yasa ile düzenlenmesi öngörülmüştü.

Fransız Özel İdaresi yasasından esinlenerek Özel Yasanın hazırlık çalışmaları, Meclisi Mebusanım İkinci Abdülhamit tarafından tatil edilmesiyle askıya alınmıştır.

1908 de Meşrutiyetin yeniden ilanı üzerine, Vilayet Kanunu tasarısı hazırlanmış, bu tasarı ile bir yandan ilin genel idaresi; bir yandan ilin özel idaresi düzenlenmiştir.

1911 de Balkan Savaşının çıkması üzerine, bu tasarı Meclis'te görüşülememiş ise de, Kanun-u Esasinin verdiği yetkiye dayanılarak geçici bir yasa 13 Mart 1329 (1913) tarihinde "idare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati" yürürlüğe konulmuştur.

149 maddeden oluşan bu geçici yasa "illerin genel idaresi" ve "illerin özel idaresi" adı altında iki kısımdan ibaretti. 74 maddeden oluşan birinci kısımda yetki genişliği esasına göre illerin genel yönetimi düzenlenmiş, 75-149 maddeleri kapsayan ikinci kısımda ise İl Özel İdarelerinin kuruluş ve görevlerine ilişkin hükümler yer almıştır.

Kurtuluş Savaşı sırasında 1921 yılında Büyük Millet Meclisince kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye (Anayasa) Özel İdareler bakımından dikkat çekici bir gelişmeyle özerk bir Özel İdare sistemi getirmek istemişti. Bu Anayasanın taşıdığı hükümler arasında İl düzeyindeki bir çok mahalli hizmetlerin İl Şûralarına bırakılması, İl Şûraların İl halkınca iki yıl için seçilmiş üyelerden oluşması, bu üyelerin kendi başkanları ve şûra yönetim kurulunu seçme yetkisine sahip ve yürütme yetkisinin de bu seçilmiş organlara tanınması gibi hükümler yer almıştı, (m. 11-14)

Ancak bu Anayasa yürürlük kazanmadan yerini 1924 Anayasasına bıraktı. Bu arada 1913 geçici yasası hükümleri zımnen yürürlükte kalmış oldu.

1924 Anayasasında idarede yetki genişliğine ve görev ayırımına ilişkin ilkelerin esas olduğu ve illerin tüzel kişiliğinin bulunduğu belirtilmekle yetinilmiş, ayrıntılı hükümlere yer verilmemiştir.

idare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatinin illerin genel idaresine ilişkin hükümleri (1-74 maddeleri) 1929 yılında 1426 sayılı Vilayet İdaresi Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış, bu vesileyle Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan görüşmelerde geçici yasanın ilin özel

idaresine ilişkin hükümlerinin yeni bir Yasa ile düzenleneceği belirtilmiş ise de, bugüne kadar bu düzenleme gerçekleşmemiştir.

İlin Genel İdaresini düzenleyen 1426 sayılı yasa da yerini 1949 yılında kabul edilen 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa bırakmıştır. İl Özel İdaresine ait yürürlükte kalan hükümler zaman zaman bazı ek ve değişikliklerle bugüne kadar uygulanagelmıştır. Bu konuda 1948 ve 1952 yıllarında hazırlanan tasarılaran hiçbiri yasalaşma imkânı bulamamışlardır.

Ne var ki, 1913 yılından beri yurdumuzun siyasal, toplumsal ve idari yapısında meydana gelen büyük değişmeler ve gelişmelere rağmen, İl Özel İdare Geçici Yasasının bu gelişme ve değişmelere cevap verecek bir yeni düzenlemeye kavuşturulamaması, bir çok görev ve hizmetlerin merkezi idare kuruluşlarına kaydırılması, öte yandan genel olarak mahalli yönetim birimlerine yeterli gelir kaynağı sağlanamaması nedeniyle bu yönetimlere bırakılmış görevlerin de tatmin edici nicelik ve nitelikte götürülememesi karşısında İl Özel İdarelerinin günden güne ağırlıklarını kaybetmeleri sonucunu yaratmış ve bu idareleri merkezden yapılan yardımları harcayan birer "Emanet Komisyonu" durumuna getirmiştir.

Nitekim çoğu zaman İl Özel İdarelerinin varlıklarını sürdürmeye gerek olup olmadıkları hususları tartışma konusu olmuştur.⁵

1971 yılında sonuçlanan İÇ-ÖÜZEN projesi ışığında 1972 yılında yeni bir tasarı hazırlanmış ise de, sık sık karşılaşılan hükümet değişiklikleri ve özellikle köylere dönük hizmetlerin merkezi idare hizmeti sayılması yönündeki görüşlerin ağırlık kazanması nedeniyle bu taslağın hükümetlerce benimsenip parlamentoya aktarılması mümkün olamamıştır.

1982 Anayasasının temel ilkeleri doğrultusunda 1984 yılında İçişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Başbakanlıkta kurulan ve ilgili Bakanlıkların yetkili temsilcilerinin katıldığı bir komisyonda ele alınan İl Özel İdaresi Kanun tasarısı bugüne kadar parlamentoya sevk edilememiştir.

Tamamen yeni ve orijinal bir özel idare kanunu tasarısının Meclis e şevki yerine mevcut yasanın günün şartlarına göre ele alınması ve bu yasaya bazı yeni maddeler eklenmesi, bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılması, bazı maddelerinin değiştirilmesi yoluna gidildiği ve çalışmaların halen bu istikamette sürdürüldüğü anlaşılmıştır.

⁵ Fethi AYTAÇ, Açıklamalı Özel İdare Mevzuatı, Aralık 1978, s. 4.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURULUŞ

Bir İl Özel İdaresinin kurulması hakkında özel bir hüküm, özel bir usul yoktur. Mülki İdare kademesi olarak yeni bir il kurulduğu hallerde İl Özel İdaresi de kendiliğinden fiilen kurulmuş olur.

Bir ilin kurulması, kaldırılması, adının değiştirilmesi ise 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu hükümleri gereğince ancak bir kanun ile olabilir.

Halen 67 ilimiz ve o sayıda da İl Özel İdaremiz bulunmaktadır.

Lozan Anlaşması hükümleri gereğince 1927 yılında, 1151 sayılı Yasa ile Bozcaada ve Gökçeada ilçelerinde Özel İdare kuruluşu oluşturulmuştur. Çanakkale İl Özel İdaresi kuruluşu bu ilçeleri kapsamaz.

Bir İl Özel İdaresinin sınırları il sınırlarıdır. İl sınırlarında 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu hükümlerince yapılacak değişiklikler İl Özel İdaresinin sınırları üzerinde de değişiklik yaratmış olur.

Belirtelim ki, anılan yasaya göre bir ilin sınırlarının değiştirilmesi ilgili illerin idare kurullarıyla il genel meclislerinin görüşleri alındıktan sonra İçişleri Bakanlığı'nın karar ve Cumhurbaşkanının onayı ile olur. Bir ilçenin bir ilden alınarak, diğer bir ile bağlanması gibi sınır değişiklikleri ise ancak yasayla mümkündür.

İL ÖZEL İDARELERİNİN GÖREVLERİ

A. GEÇMİŞTE VERİLEN GÖREVLER

Bu konu İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatinin 78 inci maddesinde düzenlenmiştir. 1913 tarihli bu yasanın 78 inci maddesinde ayrıntılı olarak belirtildiği gibi bayındırlık, hayvancılık, ekonomi, ticaret, kültür, eğitim ve sosyal yardımlar alanlarında İl Özel İdareleri'ne önemli görevler veriyordu.

Yeterli mali kaynakların temini ile İl Özel İdareleri bu hizmetleri gerçekleştirebilirlerdi. Fakat ne yazık ki, bu yasanın yürürlüğe konulduğu yıl izleyen 1914 yılında çıkan I. Dünya Savaşına Osmanlı İmparatorluğunun taraf olarak katılması ve bu ağır savaştan yenik olarak çıkması, yurdun birçok kesiminin işgale ve arkadan tüm ulusça girişilen Kurtuluş Savaşında da önemli bir bölümünün savaş yıkıntısına uğraması, ulusal gücümüzü ve kaynaklarımızı tükettiği gibi, savaş sonrasında kurulan Cumhuriyetin gerçekleştirmeye koyulduğu atılımlar nedeniyle zorunlu olarak merkeziyetçi bir yönetime ağırlık vermek zorun

da kalması sonucunda, hiçbir zaman 11 Yerel Yönetimleri 1913 yasasında yazılı hizmetleri yapmak imkânı bulamamışlardır.⁶

Cumhuriyetin ilk 25 yılında genel olarak hizmetler merkezi idare ile il Özel idaresi arasında paylaşılmış ise de, çok partili siyasal düzene geçildikten sonra, geniş seçmen kitlelerini ilgilendiren bu hizmetler birbiri ardından merkezi idare yetki ve sorumluluğuna aktarılmıştır.

Bugünkü fiili duruma geçmeden önce 1913 yasasında belirtilen 11 Özel İdaresine ait görevleri bugünkü anlatımla aşağıda 78. maddenin bir açıklaması şeklinde ortaya koymak istiyoruz :

1. (Osmanlı Ülkesinde) Devlet dairelerince görülecek lüzum üzerine yapım, bakım ve onarımı Bayındırlık Bakanlığına ait olan yollar dışında, il içindeki ilçe ve bucakları birbirine bağlayan yollar ile bunlara bağlı geçitlerin yapımı ve sürekli onarımı,

(Gerek Devlet yollarının gerek il yollarının, şehir ve kasabalar içinde kalan kısımların yapım ve onarımı da türüne göre Bayındırlık Bakanlığı veya İl Özel İdarelerine aittir.)

2. Özel idare olağan veya olağanüstü gelirlerinin elvermesi ölçüsünde göl ve bataklıkların iyileştirilmesi ve kurutulması için gerekli işlerin yapılması veya bu işlerin bayındırlık özel teknik şartnamesi uyarınca isteklisine yaptırılması,

(Yukarıdaki işlere ait fenni "teknik" belgeler Bayındırlık Bakanlığınca incelenerek iki ay içinde aynen veya değiştirilerek kabul ve onaylanacaktır.)

3. Şehir ve kasabalarda yararı belediyelere ait ve şartları Devletçe saptanacak kurallara uygun olmak ve süresi 40 seneyi geçmemek üzere hayvan, buhar veya elektrikle işleyen tramvaylar çalıştırmaya, elektrikle yahut havagazı ile aydınlatma yapmağa, elektrik dağıtımına ve içmeye elverişli su getirilmesine imtiyaz tanınması ve il içinde otomobil, otobüs, omnibüs işletilmesi ve çeşitli sanayiye ilişkin fabrikalar kurulması için ruhsat - izin verilmesi,

(Süresi 40 seneyi geçen bütün imtiyazlar ile hareket gücü suyun düşmesi ile elde edilecek çekmeğe ve aydınlatmağa ait elektrik imtiyazları Bayındırlık Bakanlığınca verilir.)

4. Örnek ve deneme çiftlikleri, tarlaları, fidanlıktan ile tarım okulları ve damızlık hayvan ve tarım araçları depoları kurulması, tarımsal ürün ve ehli hayvan sergi ve yarışmaları, at yarışları düzenlenmesi

⁶ Ibid, s. 169

ve parasal ödöl verilmesi, ürünlerin cinsleri iyileştirmek ve ilin iklimine uygun yeni ürünler yetiştirmek için parasız fidan ve tohum dağıtılması, tarım merkezi olan yerlerde herkesin yararlanabileceği biçme, harman ve kalbur - eleme makineleri ve tarım yardımlaşma ortaklıkları (= kooperatifler) kurulması, hasılı tarımın gelişmesini sağlayacak her şeyin yapılması ve uygulanması,

5. Orman yetiştirmeye elverişli yerlerde orman yetiştirilmesi ve yabancı ağaçların aşıl原因arak verimli hale getirilmesi,

6. İl'e ait yerli tasarruf ve kredi sandıkları (= banka) kurulması veya kurulmasına izin verilmesi,

7. Uygun yerlerde sanayi odaları, sanayi okulları açılması ve bunlarda yerel gereksinmelere cevap verecek sanatların öğretilmesi, yerel sanayi ürünlerinin özendirilmesi için yarışmalar düzenlenmesi, sergiler açılması ve parasal ödöl verilmesi, yerel sanayie ait müzeler kurulması,

8. Gereken yerlerde ticaret odaları ve ticaret borsaları açılması sergi, pazar ve panayırılar düzenlenmesi, hasılı ticarete dönük işlerin geliştirilmesi ve yerel servetin çoğaltılması için gereken önlemlerin alınması,

9. İlköğretimin sağlanması için genel ve gerektiğinde gezici ilkokullar, ilköğretim okulları, işçi ve fakirler için gece okulları ve ilçelerde orta dereceli okullar açılması veya yapılması ve bunların eğitimle ilgili yasalar uyarınca yönetilmesi ve gözetilmesi,

10. İl içinde yetim evleri, hastane, akıl hastanesi, güçsüzler yurdu gibi hayır ve sağlık kurumları kurulması,

11. İl'e ait bütün emlak, akar ve malların yönetimi,

12. İl yararına kurulacak bayındırlık ve hayır kurumlarının yönetim ve gözetimi.

EK : Bu maddede sayılan işlere ait yapılar ve yeni tesisler, ilin özel ve genel gereksinmelerine uygun olarak, her beş senede bir gözden geçirilip ya değiştirilerek veya yeniden hazırlanarak il genel meclisi kararıyla düzenlenecek ve İçişleri Bakanlığınca ilgili Bakanlıklarla gerekli yazışmalar yapılarak aynen veya değiştirilerek kabul edilecek ve onaylanacak programlara göre yapılacaktır.

Başlanan yapımlar ve tesisler sona ermedikçe yenilerine girilemez.

B. 78 İNCİ MADDEDEKİ GÖREVLERİN TARİHİ GELİŞİMİ

1913 yılında il özel idarelerine bırakılan hizmetler 73 yıllık bir zaman dilimi içinde birbiri ardına çıkarılan kanunlarla merkezi idare kuruluşları tarafından üstlenilmiş bulunmaktadır.

İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatinin 78 inci maddesinde 12 fıkra halinde belirtilen görevlerin kronolojik bir sıra içinde hangi tarihlerde ne suretle el değiştirdiğini açıklamaya çalışalım :

1. İl Yollar ve Köprüler Yapımı

İl yolu "şehir, kasaba, ilçe ve bucak merkezlerini birbirine ve il merkezine ve komşu ildeki en yakın ilçe merkezine, Devlet yolların ağlarına, yakın demiryolu istasyonlarına, limanlara, hava alanlarına ve kamu hizmetlerinin gerektirdiği diğer yerlere bağlayan yollar" olarak tanımlanmaktadır. (5539 sayılı Kanun Md. 16 ve İ.U.V.K. Md. 78/1)

Yol ve köprü yapımı konusunda gelişmeler şöyle olmuştur:

a. 1913 yılında çıkarılan "Trafik Mükellefiyeti Kanunu" ile 18 yaşım bitiren her erkek nüfustan 40 kuruş vergi alınması ve bu vergi gelirinin tamamının özel idarelere bırakılması kabul edilmiştir.

b. 1914 yılında yürürlüğe giren "Nafia Nezareti Teşkilatı Hakkında Nizamname" ile bu Bakanlık il yollar üzerinde denetim yetkisine sahiptir.

c. 1945 yılında çıkarılan 542 sayılı "Yol Mükellefiyeti Kanunu" ile Yol Mükellefiyetinin bedenen çalışarak yerine getirilmesi öngörülmüştür.

d. 1927 yılında 1131 sayılı "Devlet ve Vilayet Yollarının Tevhidi Hakkında Kanun" ile Devlet ve il yollar birleştirilmiş ve bunların yapım ve yönetimi özel idarelere verilmiştir.

e. 1929 yılında kabul edilen 1525 sayılı "Şose ve Köprüler Kanunu" ile tüm köprü ve yolların yapımı Bayındırlık Bakanlığına verilmiştir. Ancak il içinde mevcut yollara gidiş gelişi ve geçide elverişli hale getirilmesi, komşu il yollarına bağlantı yapılması özel idarelere bırakılmıştır.

f. Bayındırlık Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevlerine İlişkin 1934 tarihli 2443 ve 1938 tarihli 3611 sayılı Kanunlar ile il özel idaresince yapılacak tüm yol ve köprülerin proje ve keşiflerin yapılması, onaylanması ve denetlenmesi bu Bakanlığa verilmiştir.

g. 1950 yılında Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı, katma bütçeli bir kamu tüzelkişisi olarak 5539 sayılı Kanunla Karayolları Genel Müdürlüğü kurulmuş ve Karayollarını Devlet, İl ve Köy yolları olmak üzere üç kısma ayırmıştır. Buna göre, il yollarını, il genel meclisinin kabulü ve Bayındırlık Bakanlığının onayı ile il özel idareleri yapacaktır.

h. 1962 yılında Bayındırlık Bakanlığınca hazırlanıp Bakanlar Kurulunca kabul edilen 6/279 sayılı Köy Yolları Yapım ve Bakım Yönetmeliği ile İl Özel İdareleri bütçelerinden köy yolları yapımı için ödenek ayrılması, yolun geçeceği yerlerin temininde ve imece usulü ile köylünün işçilik katkısının sağlanması ve Karayolları Genel Müdürlüğünün de artan ölçüde katkıda bulunması öngörülmüştür.

i. 1964 yılında Köy işleri Bakanlığı adıyla kurulan yeni Bakanlık bütün hizmetleri bu Bakanlıkta bütünleştirmek amacıyla çeşitli Bakanlıklarca yürütülen hizmetleri üstlenmiş ve 16.7.1964 gün ve 6/3349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve buna dayanılarak hazırlanan protokoller ile il yollarının bakım ve yapım görevi tamamen Karayolları Genel Müdürlüğünün yetki ve görevi içinde kalan bir görev olarak saptanmış, köy yolları yapımı da bütünüyle Köy işleri Bakanlığına bırakılmıştır.

Köylere yönelik yol - su - elektrik hizmetlerini yürütmek üzere Bakanlık bünyesinde kurulan YSE Genel Müdürlüğü, Devlet bütçesinden sağlanan önemli ödeneklerle köy yollarının yapım ve bakımını üstlenmiş, önceleri il özel idareleri ile sıkı işbirliği halinde yürütülen çalışmalar, Genel Müdürlüğün taşrada Bölge Kuruluşlarına gitmesi sonucu giderek merkezi bir ağırlık ve nitelik kazanmıştır.

j. 1965 yılından itibaren il yollarının yapımı fiilen Karayollarına geçmiş iken, bu fiili durum 1973 yılında 1737 sayılı Yasa ile hukukileştirilerek 5539 sayılı yasada yapılan bir değişiklik ile il yollarının yapımı, bakımı ve onarımı hizmetleri tümüyle il özel idarelerinden alınarak Karayolları Genel Müdürlüğüne aktarılmış, il yolları ağma giren taşınmaz mallar, üzerindeki tesisler ile birlikte parasız olarak Genel Müdürlüğe devir ve temlik olunmuş, il özel idarelerinin il yollarının yapımı ve bakımı konusundaki görevleri hakları ve yetkileri hukuken böylece sona ermiştir.

k. 6.3.1985 gün ve 3161 sayılı Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile de kırsal yerleşim birimlerinin yol, su, kanalizasyon, elektrik, iskân ihtiyaçlarını karşılamak görevi bu Bakanlığın görevleri arasına alınmıştır. (Md. 2/e)

1. 9.5.1985 gün ve 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile de:

"Devlet ve il yolları ağı dışında kalan köyler ve bunlara bağlı yerleşme birimlerinin orman yollarının ve orman içi yolları yol ağını tespit etmek, bu yolları, köprüleri, sanat yapıları, köy içi yollarını yapmak, mevcutları geliştirmek, trafik güvenliği yönünden gerekli istikamet ve kilometre levhaları ile diğer işaretleri düzenlemek" (Md. 2/a),

"Köy ve bağlı yerleşim birimlerinin yol, su, elektrik, kanalizasyon tesislerinin inşaatı bakımı, onarımı, geliştirme ve işletme hizmetlerini düzenlemek üzere gerekli tedbirleri almak, bakım, onarım ve işletme ve geliştirme hizmetlerine ait esasları tespit etmek ve yürütmek" (Md. 2/d)

görevleri anılan Genel Müdürlüğe verilmiştir.

2. İl İçindeki Göl ve Bataklıkların Kurutulması

a. Bu hizmet bir bayındırlık hizmeti olmaktan çok, sıtma hastalığı ile yakın ilişkisi nedeniyle bir sağlık hizmetidir. Nitekim, 1926 yılında kabul edilen 839 sayılı Sıtma Mücadele Kanunu ile bataklıkların kurutulması işi, esas itibarıyla, merkezi idareye ait hizmetler arasına alınmıştır. Ancak bedeni çalışma mükellefiyeti yanında küçük ölçekteki bataklıkların kurutulması için özel idareler görevli sayılmıştır.

b. 1934 yılında 2544 sayılı Tapu Kanunu sağlık yönünden kurutulması zorunlu görülen sahipli arazideki bataklıkların sahipleri tarafından kurutulmaması halinde Devlet veya il özel idaresini görevli kabul etmiştir.

c. 1946 yılında 839 sayılı Yasa yerini 4871 sayılı Sıtma Savaş Kanununa bırakmıştır. Bu kanun ile mücadeleye işgücüyle katılamayacaklardan alınacak paraların özel idare tarafından tahsil edilip bütçe geliri kaydedilmesi ve bu paraların Sıtma Savaş Komisyonlarının göstereceği toprakların ıslahında harcanmasını öngörmüştür.

d. 1950 yılında 5516 sayılı Bataklıkların Kurutulması ve Bunlardan Elde Edilecek Topraklar Hakkında Kanun ile Devlete, ilgili köylere, o yöredeki su birliklerine tercih hakkı tanınmış ve bunların istemediği hallerde bu işin isteklerine verilmesi kabul edilmiştir.

e. 1953 yılında 6200 sayılı DSİ Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleriyle İlgili Kanun bataklıkların kurutulması işini bu Genel Mü-

diirlüğe görev olarak vermiş ve bu suretle bu hizmet de bir merkezi idare görevi halini almıştır.

f. 1960 yılında Sıtma Savaş Kanunu yerini 7402 sayılı Sıtmanın İmhası Hakkında Kanuna bırakmış ve il özel idarelerini bu alanda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına yardımcı olmakla görevlendirmiştir.

g. Aynı yılda 7457 sayılı Kanunla toprak koruma ve Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki veya özel mülkiyetteki kurutulmuş toprakları tarıma elverişli hale getirmek görevi Toprak-Su Teşkilâtına verilmiştir.

h. 6.3.1985 gün ve 3161 sayılı Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile "... toprak, su, bitki, hayvan varlığı, orman ve benzeri kaynakların korunması ve geliştirilmesi" (Md. 2/b) görevi bu Bakanlığa verilmiştir.

i. 9.5.1985 gün ve 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile "Devletin hüküm ve tasarrufu altında veya özel mülkiyetinde bulunan taşlı, asitli, alkali veya türübiyer toprakları ve kurutulmuş sahaları tarıma elverişli hale getirmek" (Md. 2/h) görevi bu Genel Müdürlüğe verilmiştir.

Sonuç olarak denebilir ki 1913 tarihli yasa ile özel idarelere verilen bu görevlerin yukarıdaki düzenlemeler karşısında il özel idareleri ile bir ilişkisi kalmamıştır.

3. İ.U.V.K. (Md. 78/3) Yer Alan Görevler

Bu maddeyle il özel idarelerine, şehir ve kasaba belediyeleri lehine 40 seneyi geçmemek ve Devletçe belli edilen esaslara uygun olmak üzere :

- a. Hayvan, buhar veya elektrikle işleyen tramvaylar yapılması,
- b. Elektrik veya havagazı ile aydınlatma yapılması,
- c. Elektrik ve içme suyu yapılması için imtiyaz,
- d. İl içinde otomobil, otobüs veya omnibüs arabaları işletilmesi,
- e. Çeşitli sanayie ait fabrikalar kurulması için ruhsat vermek görevleri verilmiştir.

17 yıllık bir dönemden sonra yukarıda (a), (b) ve (c) de belirtilen görevler 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunuyla belediyelerin hak ve imtiyazları arasında sayılmış, (d) deki otomobil ve otobüs işletmesi

görevi de belediye sınırları ile kayıtlı olmak üzere, belediyelere verilmiştir. (1580/19-4)

Böylece il özel idarelerine ait bu görevler 1930 yılında çıkarılan Belediye Kanunu ile hukukî ve fiilen ortadan kaldırılmıştır.

(e) de belirtilen çeşitli sanayie ait fabrikalar kurulmasına ruhsat vermek hükmü de 1930 yılında yürürlüğe giren 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile aynı görev Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile il ve ilçe Hıfzıssıhha meclislerine geçmiştir. (1593 sayılı Kanun Md. 268-275)

(d) de belirtilen otomobil, otobüs, omnibüs işletilmesine izin verilmesi görevi, Belediye sınırları içinde Belediyeye geçmiş, 4770 sayılı Ulaştırma Bakanlığı Kurulu ve Görevleri Hakkında Kanun ile yurt ölçeğinde ulaştırma işlerini düzenleme, tarifeleri tespit etme görevleri de bu Bakanlığa verildiğinden il özel idarelerinin il sınırları dışında tarife yetkisi de böylece sona ermiştir.

4. 78. Maddenin 4. Fıkrası

"Örnek ve deneme çiftlikleri, tarlaları, fidanlık ve tarım okulları, damızlık hayvan ve tarım aletleri depoları yapılması,

Tarım ürünleri ve ehil hayvan sergi ve yarışmaları ve at yarışları düzenlenip ödüller verilmesi,

Ürünlerin cinslerini ıslah etmek ve ilin iklimine uygun yeni ürünler yetiştirmek için ücretsiz fidan ve tohum dağıtılması, tarımsal merkez olan yerlerde herkesin yararlanabileceği hasat, harman ve kalbur makinaları ve diğer tarım aletleri sağlayarak çiftçiye kiralanması, tarım müzeleri ve tarımsal yardımlaşma ortaklıkları kurulması ... hasılı tarımsal gelişmeyi temin edecek her türlü hususların yerine getirilmesi"

İl tarımının geliştirilmesine yönelik bu hizmetler Cumhuriyetin ilanı ile geniş ölçüde Tarım Bakanlığı, Tarım Kredi Kooperatifleri, Devlet Üretim Çiftlikleri, Zirai Donatım Kurumu, Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü ve Toprak-Su Genel Müdürlüğü gibi merkezi idare kuruluşlarınca üstlenilmiştir.

a) 1926 yılında 904 sayılı Islahı Hayvanat Kanunu ile hayvanların çoğaltılması ve nitelikçe iyileştirilmesi işi Ziraat Vekâletine ait bir görev halini aldı. Ancak, damızlık hayvan temini, fakir köylere parasız boğa ve koç sağlanması, at yarışları düzenlenmesi gibi görevler Özel İdareye verildi.

b) 1928'de 1234 sayılı Hayvan Sağlık Zabıtası Hakkında Kanun hayvan hastalıkları ile mücadelede Özel İdarelere de görevler veriyordu.

c) 1937 yılında 3203 sayılı Ziraat Vekaleti Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun hizmeti esasta adı geçen Bakanlığa vermekle beraber Özel İdarelerin görev ve yetkilerini kaldırmamıştı.

d) 6.3.1985 gün ve 3161 sayılı Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun 3203 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırmış ve 2. maddesinde Bakanlığa verilen görevleri ayrıntılı olarak yeniden düzenlemiştir.

Bu görevler arasında Özel İdarelere ait görevlerin tümü yer almış bulunmaktadır.

5. 78. Maddenin 5. Fıkrası

"Orman yetiştirilmesi ve yabani ağaçların aşılınması"

a) 1929 yılında 1528 sayılı Yabani Ağaçların Aşılınması Hakkında Kanun ile fidan ve aşı sağlanması, yabani ağaçların aşılınması, aşıcı yetiştirilmek üzere kurslar açılması için özel İdareler görevli kılınmıştı.

b) 1956 yılında 6831 sayılı Orman Kanunu ile tüzelkişiliğe sahip kamu kuruluşlarının ve özel kişilerin orman sahibi olabilecekleri kabul edildi. Bu hükümden istifade ile bazı özel idareler kuruluşlar tesis edebildiler.

c) 6.3.1983 gün ve 3161 sayılı Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile 31.10.1985 gün ve 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun bu görevleri günün değişen şartları içinde çok ayrıntılı olarak yeniden düzenlemeye tabi tutmuşlardır.

6. 78. Maddenin 6., 7. ve 8. Fıkraları

Bu fıkralarda yer alan görevleri:

- a) Tasarruf ve kredi sandıkları kurmak veya açılmasına izin vermek,
 - b) Ticaret ve Sanayii Odaları açmak,
 - c) Sanayii Müzeleri kurmak,
 - d) Sergi, Pazar ve Panayırlar düzenlemek,
- şeklinde gruplandırmak mümkündür.

a) 1930 yılında 1711 sayılı Tasarruf Sandıkları Hakkında Kanun ile 1958 yılında 7129 sayılı Bankalar Kanunu Özel İdarelere 1913 yılında verilen görevleri işlemez hale getirmişlerdir.

7129 sayılı Kanun da günün gelişen ve değişen şartlarına cevap veremeyince yerini 25.4.1985 gün ve 3182 sayılı Bankalar Kanununa bırakmıştır.

Esasen ülkemizde halkın tasarruflarını toplama, ödünç para verme işlerini düzenlemek amacıyla çok sayıda Banka kurulmuş olup bunlar da bu alanda çeşitli özendirici yöntemler kullanarak birbirleri ile kıyasıya rekabete devam etmektedirler.

Günümüzde Bankaların sayıca çokluğunun ulusal ekonomiye zarar verecek boyutlara ulaştığı görüşü ileri sürülürken, Özel İdarelere yapacak başka bir iş kalmamıştır.

Tasarrufların teşviki ile yatırımların hızlandırılması için Devlet sürekli yeni düzenlemeler içinde olmuştur. 1969 tarihinde kabul edilen Kooperatifler Kanunu, 1984 yılında yürürlüğe konulan 2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun bu meyanda zikredilebilir.

b) Başlangıçta, Ticaret ve Sanayiye kamu yararına uygun bir biçimde gelişmesini sağlamak, meslekî, ahlaki dayanışmayı korumak ve çeşitli meslekî hizmetleri yürütmek amacıyla kamu kuruluşları öncülüğünde kurulan ticaret odaları, sanayii odaları ve borsaları zamanın değişen şartları içinde 1925 yılında 655 sayılı Ticaret ve Sanayii Odaları Kanunu ile özel İdarenin yetkileri dışında yeniden düzenlemeye tabi tutulmuşlardır. Daha sonra bu kanun 1943 yılında 4355, 1950 yılında 5590 sayılı Yasalar ile çeşitli değişiklikler getirerek daha geniş bir statüye kavuşturulmuşlardır. Bu statü ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığının denetimine tabi olan Ticaret ve Sanayi Odalarının Kuruluş ve Gelişmesi konusunda II özel İdarelerinin artık bir görevi kalmamıştır.

c) Sanayi müzeleri açmak : Özel İdarelerin mali ve teknik gücünü aşan bir görevdir. Bununla beraber, bazı illerde halıcılık ve benzeri el sanatlarını teşvik eden girişimler olmuştur.

d) Sergi, Pazar ve Panayırılar düzenlemek :

1913 yılında il sanayii ve ticaretinin gelişmesini özendirme ve göz önüne serme, satış imkânlarını artırma amacıyla II Özel İdarelerine verilen görevler daha sonraları 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanununda da yer almıştır.

3614 sayılı Ticaret Vekâleti Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 1950 yılında 5590 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları ve Birlikleri Hakkında Kanun, 1964 yılında 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu bu alanda pek çok düzenlemeler getirmişlerdir.

En son, 8.1.1985 gün ve 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunun 2. maddesinde çok ayrıntılı olarak Bakanlığın görevleri sayılmış ve 1913 yılında Özel İdarelere verilen görevlerin bu durum karşısında bir anlamı kalmamıştır.

Uygulamada İl Özel İdareleri daha çok tarım ve veteriner hizmetleri ile el sanatları için açılan sergilere yardımcı olmaktadır.

Pazar kurulması konusuna gelince, bu hususta Danıştay'ın görüşü şudur:

"Belediye sınırları içindeki yerlerde pazar kurulması, günlerinin saptanması Belediyelere, Belediye sınırları dışındaki yerlerde İl Genel Meclisine aittir." (D.8jD. 20.11.1967 gün ve E. 1966/3653, K. 1967/3702)

Son yıllarda ülkemizde bölge ve il çapında fuarlar açılması konusunda iller arasında bir yarış başlamıştır. Bu yarışa belediyeler öncülük etmekte ve İl Özel İdareleri ile Ticaret ve Sanayi O dalan da bu girişimleri paraca desteklemektedirler.

9. 78. Maddenin 9. Fıkrası

"İlköğretimin sağlanması için, genel ve gerektiğinde gezici ilkokullar ve ilköğretim okulları, işçiler ile fakir kimseler için gece okulları ve liseler açılması veya yapılması ve bunları yasalara göre yönetim ve gözetimi."

Bu hizmetlerin kısaca tarihçesi şöyledir:

a) İlkokul öğretmenlerinin öteki hizmetlilerinin atama ve işten uzaklaştırılmalarında Vali yetkilidir. Öğretim işlerini gözetme ve Öğretmenler hakkında gerektiğinde disiplin cezaları vermek üzere bir Tedrisatı İptidaiye Meclisi (ilköğretim kurulu) bulunacaktır. (1913 tarihli Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkati)

b) Maarif Nezareti (Milli Eğitim Bakanlığı) nin denetiminde ilk ve orta öğretim kurumları ile doğrudan doğruya bu bakanlığa bağlı Mektebi Hukuk ve Mektebi Mülkiye gibi yüksek öğrenim kurumları yanında vakıflar idaresi de Meşihat (Diyanet İşleri) tarafından yönetilen ve denetlenen medreseler vardı.

c) Öğretim sistemindeki bu dağınıklığı gidermek için 1924 yılında Tevhit-i Tedrisat Kanunu (Öğretimin Birleştirilmesi Yasası) ile ülkedeki tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı.

ç) Aynı yıl yürürlüğe giren 442 sayılı Köy Kanunu, köy idaresini belli projeye göre köylerinde birer ilkokul yapmakla görevli kıldı. (Md. 13/15)

d) 1926 yılında 789 sayılı Yasa ile, ilköğretim okul ve kurumlarının açılması, Milli Eğitim Bakanlığının iznine bağlandı ve şehir ve kasaba ilkokullarının il özel idare gelirleri ile yapılmaları öngörüldü.

e) 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu, halk eğitim hizmetlerinden okuma yazma bilmeyen ve gündüz çalışıp geçimini sağlamak zorunda olan kimseler için gece okulları açılması gibi hizmetleri Belediyelere verdi.

f) 1931 yılında 1867 sayılı Sanat ve Yatı Mekteplerinin İdaresi Hakkında Kanun, il sanat ve yatı okullarını, giderleri yine il özel idaresinden karşılanmak üzere, birer bölge okulu haline getirdi. 1935 yılında da 2765 sayılı Yasa ile bu okullar binaları dışında bütün öğretim eşya ve araçlarıyla birlikte Milli Eğitim Bakanlığına devredildi. (O zaman Bakanlığın adı Kültür Bakanlığı idi.)

g) 1938 yılında 3407 sayılı Yasa ile ilköğretim müfettişlerinin kadro ve maaşları Milli Eğitim Bakanlığına aktarıldı. 1948 yılında ise 5166 sayılı Yasa ile tüm ilkokul öğretmenlerinin maaşları ve kadroları aynı şekilde Milli Eğitim Bakanlığına devredilerek bu personelin özel idareyle ilişkileri son buldu.

h) 1940 yılında, köy okulları öğretmen ihtiyacını karşılamak için 2803 sayılı Yasa ile Köy Enstitüleri kuruldu. 1942 yılında 4274 sayılı Yasa ile köy okulları yapımında halkın bedenen çalıştırılması zorunluluğu da getirilerek konu bir "okul seferberliği" havası ve heyecanı içinde ele alındı. Çalışmalar biraz yasalarla, biraz otoriteye dayanılarak yürütüldü.

ı) 1948 yılında, 5210 sayılı Yasa ile köy okulları yapımında halkın bedeni gücü yanında Devletin yasaca yardımından da yararlanılarak özel idarelerle yapılması kabul edildi.

i) 1954 yılında, 6234 sayılı Yasa ile 4274 sayılı Yasanın birçok hükümleri kaldırıldı. Köy Enstitüleri ismi de ilköğretmen Okulu olarak değiştirildi.

j) 1942 yılında 4304 sayılı Mesleki Teknik Okullar Açılması ve Mevcutlarının Büyütülmesi Hakkında Kanun ile bu okulların açılması ve giderlerinin karşılanması görevi Milli Eğitim Bakanlığına verildi.

k) 1950 yılından sonra toplumsal ve siyasal yapımızdaki gelişmeler öğretim ve eğitimin bir Devlet görevi olduğu anlayışını getirdi. Nitekim 1961 yılında, Anayasanın kabulünden önce, 12.1.1961 gün ve 222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu" bu anlayış içinde ilköğretimin, ilköğretim çağındaki bulunan kız ve erkek bütün çocuklar için zorunlu ve Devlet Okullarında parasız olduğunu, ilkokul binaları ve tesisleriyle öğretmen evi yapımının Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak bir programa göre Bayındırlık Bakanlığınca yapılacağını öngördü. (Md. 2 ve 69)

Yasa ilköğretim kurum ve tesislerinin 10 yılda tamamlanmasını amaç edinerek, ilkokul yapımı ve donatımına Devletçe daha büyük oranda katkıda bulunulmasını da benimsemiştir. Aynı yıl yürürlüğe giren Anayasa, halkın öğretim ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamanın Devletin başta gelen ödevlerinden olduğu ilköğretimin kız ve erkek her Türk vatandaşı için zorunlu ve Devlet okullarında parasız olduğu ilkelerini aynen teyit etti.

l) Bayındırlık Bakanlığınca üstlenilen ihale yöntemi beklenen yaran sağlamayınca, İl Özel İdareleri Vali ve Kaymakamların yarattığı heyecan ile konuyu yeniden üstlendiler ve böylece daha verimli sonuçlar alındı. Bu nedenle 1973 yılında 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile ilkokulları Bayındırlık Bakanlığınca yapılacağı hakkındaki hüküm yürürlükten kaldırıldı. (Md. 61)

m) 222 sayılı Yasanın, ilkokulların yapımını 10 yıl içinde tamamlayıp bitirme amacı, yeterli mali kaynakların ayrılamaması, yapım giderlerinin tahminlerin çok üzerinde artması, hızla artan nüfusla birlikte ilkokul ihtiyacının da büyümekte devam etmesi gibi nedenlerle her 10 yılda bir çıkarılan yasalarla bu süre uzatılıp gitmektedir.

En son 8.7.1981 gün ve 2490 sayılı Kanunla bu süre 1991 yılı sonuna kadar uzatılmış bulunmaktadır.

Bu esaslar içinde bugün de il özel idareleri merkezi idareyle işbirliği halinde ilkokul yapımı hizmetini başarıyla yürütmektedir.

10. 78 inci Maddenin 10. Fıkrası

"İlde hastane, akıl hastanesi, yetimhane, bakıma muhtaç ve güçsüzler için koruma evleri gibi hayır ve sağlık kurumları yapılması."

Sağlık hizmetleri yönünden çeşitli yasalarla gerek mahalli idarelere, gerekse merkezi idareye pek çok görevler verilmiş ise de, ne yazık ki bu alanda elde edilen sonuçlar hiç de iç açıcı değildir. Bugün vatandaşın en çok ıstırap çektiği konuların başında bu hizmetteki yetersizlikler ve sıkıntılar yer almaktadır.

a) Köy idareleri 442 sayılı Köy Kanunu ile kendilerine verilen görevleri yerine getirmekte tam bir acz içinde kalmışlardır.

b) Belediyeler 1580 sayılı Belediye Kanununun verdiği görev ve yetkileri kullanmak ve yerine getirmekte son derece başarısızdırlar.

c) 1953 yılında il özel idarelerinin mali güçlerinin yetersizliği nedeniyle 6134 sayılı Yasayla il özel idarelerinin sahip oldukları hastaneler bedelsiz olarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına devredilmiştir.

d) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ise:

— 1930 tarihli 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu,

— 1933 tarihli Hususi Hastaneler Kanunu,

— 1936 tarihli Sıhhat ve İctimai Muavelet Vekaleti Teşkilât ve Memurin Kanunu,

— 1957 tarihli 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun,

— 1961 tarihli Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun,

uygulamalarında arzu edilen hedefe ulaşmaktan maalesef çok uzak kalmıştır.

1982 Anayasasında 56. madde ile bu son derece önemli görev şöyle düzenlenmiştir : “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşın ödevidir.

Devlet bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki Sağlık ve Sosyal Yaraslaştırmak, insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini dım Kurumlardan yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla Genel Sağlık Sigortası kurulabilir."

Anayasanın bu hükmü doğrultusunda 1982 yılından sonra birbiri ardından :

- 24.5.1983 gün ve 2827 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun,
- 24.5.1983 gün ve 2828 sayılı Sağlık Hizmetleri ve Çocuk Esirgeme Kurumu Hakkında Kanun,
- 9.8.1983 gün ve 2872 sayılı Çevre Kanunu,
- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında 181 sayılı Kanun Hükmünde Kararname 14 Aralık 1983 tarihli Resmi Gazetede 18251 mükerrer sayı ile yayınlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu düzenlemelerde İl Özel İdarelerinin durumu maalesef açıklığa kavuşturulamamıştır.

11. 78 inci Maddenin 11. Fıkrası

"İl'e ait tüm akar ve malların idaresi."

Bu bir kamu tüzelkişisinin görevi olmaktan çok onun tüzelkişilik haklarının ifadesidir. Özel idareler 1913 yılında üstlendikleri çok geniş yetkilerin sonucu olarak hatırı sayılır derecede mal varlığına sahiptirler. Bu taşınır ve taşınmaz mallar hak ve yetkiler bakımından Devlet malı gibidir. (Md. 75)

12. 78 inci Maddenin 12. Fıkrası

"İl yararına kurulacak veya yapılacak bayındırlık ve hayır kurumlarının yönetim ve gözetimi."

Burada da görevden ziyade idarenin hak ve yetkileri belirtilmiştir.

C. BUGÜNKÜ UYGULAMA

İl Özel İdarelerinin varlığına artık gerek kalmadığını ileri sürenler, bu idarelere geçmişte verilen görevlerin zamanla merkezi idare kuruluşlarına geçtiğini ve bu idarelerin artık tarihi ömürlerini tamamladıklarını iddia etmektedirler. Ancak, Özel idareler her şeye rağmen mali imkânları ölçüsünde ve mahallinden de kaynak yaratarak azımsanamayacak hizmetler ifa etmişlerdir ve etmektedirler. Bunları kısaca özetleyelim :

a) Tarım ve Hayvancılık Alanında

1. Köy yolları yapımında, Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığına yardımcı olmak ve katkıda bulunmak,
2. Köy içme suları yapımında aynı Bakanlığa yardımcı olmak ve katkıda bulunmak,
3. Köylerin elektrikleendirme çalışmalarına yardımcı olmak,
4. İlin tarımsal gelişmesini sağlamak için üreticilere parasız veya ucuz fidan ve tohumluk dağıtmak,
5. Sergiler açmak ve yarışlar düzenlemek,
6. Sıvat ve selektör evi yapımına katkıda bulunmak,
7. Yabani ağaçların aşılınması için katkıda bulunmak,
8. Şehir, kasaba ve köylere yakın yerlerde halkın temiz hava ve gezinme ihtiyacı için koruluklar ve fidanlıklar kurmak,
9. Ehli hayvan sergileri ve yarışmaları düzenlemek,
10. Damızlık hayvan depolan kurmak ve ortak depolar için damızlık sağlamak,
11. Bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla savaş için ödenek sağlamak,
12. Arıcılık, hindicilik ve tavukçuluk gibi girişimleri desteklemek, bunun için gerekli tesisleri kurmak.

b) Ekonomi ve Ticaret Alanında

1. İlin ihtiyaçlarına göre tuğla, kireç ve benzeri fabrikaları kurmak,
2. Soğuk hava tesisleri yapmak,
3. Meyve, sebze ve konserveçiliği özendirmek ve bunlarla ilgili tesisleri yapmak,
4. Turistik otel, motel ve gazinolar yapmak,
5. Arıcılık, el sanatları kursları ve atölyeleri açmak,
6. Süt toplama merkezleri ve tesisleri oluşturmak,
7. Mahallinde kurulan sınai ve ticari şirketlere hisse senedi alarak sermaye sağlamak ve bu kuruluşlara ortak olmak,

c) Kültür ve Eğitim Alanında

1. İlkokulların yapılması, bakımı, onarımı ve donatılması,
2. Okullara arsa ve arazi sağlanması,
3. Yetiştirici ve tamamlayıcı kurs ve sınıflar açılması,
4. İlkokul öğrencilerine sosyal yardımlar yapılması,
5. Orta dereceli okul öğrencileri için pansiyonlar ve yüksek öğrenim öğrencileri için yurtlar açılması,
6. Kültür ve sanat alanındaki faaliyetlerin desteklenmesi.

d) Sağlık ve Sosyal Yardım Hizmetleri Alanında

1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bütçe gelirlerinin en az yüzde beşi oranında yardım yapılması,
2. Muhtaç asker ailelerine yardım yapılması,
3. Kuduz tedavisi için fakir hastalara yardım yapılması,
4. Dispanserler açılması,
5. Gücsüzler yurdu kurulması,
6. Sıtma savaşma yardım edilmesi.

e) Trafik Hizmetleri Alanında

Trafik işaret ve levhaları yaptırılması ve trafik düzeninin sağlanmasına yardımcı olunması.

f) İmar Hizmetleri Alanında

3.5.1985 gün ve 3194 sayılı İmar Kanunu hükümleri uyarınca valiliğe verilen görevlerin yerine getirilmesi.

g) Çeşitli Konularda

1. Çeltik ekiminin düzenlenmesi ve bununla ilgili mali işlemlerin yapılması,
2. Köy, şehir, kasaba muhtarlıklarına gelen bütçede yapılan yardımların ödenmesine aracılık edilmesi,
3. Vali binek aracı satın alınması,
4. İşletme giderlerinin satın alınması,
5. Vali konaklarının yapım, bakım ve onarım giderlerinin karşılanması,

6. Belediye kurulmasında görüş bildirilmesi,
7. Sınır uyuşmazlıklarında görüş bildirilmesi,
8. İl, ilçe ve bucakların kurulmasında ve kaldırılmasında görüş bildirilmesi,
9. Belediye bütçeleri ve köy bütçeleri üzerinde valilik vesayet yetkisinin kullanılmasına ait iş ve işlemlerin yürütülmesi,
10. Köy ve belediyelerle ilgili diğer iş ve işlemlerin yürütülmesi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MERKEZİ İDAREYLE İLİŞKİLER

A. Devlet Denetleme Kurulu

Anayasanın 108. ve 1.4.1984 gün ve 2443 sayılı Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkındaki Kanunun ikinci maddesi uyarınca özel idareler her zaman bu kurulun denetimine tabidirler.

B. Başbakanlık Teftiş Kurulu

10.10.1984 gün ve 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilâtı Hakkındaki Kanunun 20. maddesinin (a) bendine göre özel idareler gerektiğinde bu kurulun denetimine tabidirler.

C. Başbakanlık Sosyal ve Kültürel İşler Başkanlığı

Yukarıda anılan Kanunun 15. maddesinin (b) bendi uyarınca mahalli idare hizmetleri alanındaki gelişmeler ve karşılaşılan problemler hakkında inceleme ve araştırmalar yapmak, yaptırmak, bunları değerlendirmek, teklifler hazırlamak, kamu kuruluşları hakkında bu alanlarda koordinasyon sağlamak Başbakanlık Sosyal ve Kültürel İşler Başkanlığının görevleri arasındadır.

D. Sayıştay

832 sayılı Sayıştay Kanununun geçici 8. maddesi göz önünde bulundurularak 2514 sayılı Divan-ı Muhasebat Kanununun 14. ve 68. maddeleri ile Sayıştay Genel Kurulunun 20.1.1958 gün ve 2380 sayılı kararına göre, kesin hesaplarla Sayman idare hesapları İl Genel Meclisinin inceleme ve onayı tarihinden itibaren en çok 2 ay içinde bunlarla ilgili encümen ve meclis kararları ile birlikte Sayıştay'a gönderecektir.

E. İçişleri Bakanlığı

1. İçişleri Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında 14.2.1985 gün ve 3152 sayılı Kanunun 2. maddesinin (g) bendine göre Mahalli İdarelerin Merkezi İdare ile olan alaka ve münasebetlerini düzenlemek İçişleri Bakanlığının görevidir.

2. Aynı Kanunun 11. maddesinde Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünün görevleri sayılmıştır. Buna göre :

a) Mahalli idarelerin iş ve işlemlerine dair çeşitli kanun, tüzük ve yönetmeliklerle Bakanlığa verilmiş olan görev ve hizmetleri yapmak, takip etmek, sonuçlandırmak ve geliştirmek,

b) Bakanlığın Mahalli İdareler üzerinde sahip olduğu vesayet yetkisini mevzuat hükümleri gereğince uygulanmasını sağlamak,

c) Mahalli idare yatırımları ve hizmetlerinin kalkınma planları ile yıllık programlara uygun şekilde yapılmasını gözetmek,

d) Mahalli idarelerin geliştirilmesi amacıyla araştırmalar yapmak, istatistiki bilgileri toplamak, değerlendirmek, yayımlamak,

e) Mahalli İdareler Personelinin hizmet içi eğitimini ve uygulanmasını takip etmek, Eğitim Daire Başkanlığı ile işbirliği yaparak planlamak,

f) Mahalli İdarelerin teşkilât, araç ve kadro standartlarını tespit etmek,

g) Mahalli İdare Kontrolörlerinin çalışma programlarını Bakanlık Teftiş Kumlu Başkanlığının görüşünü almak suretiyle uygulanmasını sağlamak,

h) Mahalli İdare fonlarının ilgili mevzuatın öngördüğü şekilde ve Bakanlığın yetki sınırları içinde dağıtılmasını ve idaresini sağlamak, takip ve kontrol etmek.

3. Yukarıda anılan Kanunun 15. maddesinin (c) bendine göre İçişleri Bakanlığı Teftiş Kumlu Başkanlığı, Mahalli İdarelerin seçilmiş ve tayin edilmiş organları ve bunların üyeleriyle diğer kamu görevlileri hakkında inceleme, araştırma ve soruşturma yapmakla görevlidir.

4. Aynı Kanunun 27. maddesine göre İçişleri Bakanlığı Bakanlık Encümeni İl Özel İdare Müdürlerinin seçimi, atanması, nakli, terfii ve değerlendirilmeleri konularında inceleme yapmak ve karara bağlamakla yetkilidir.

5. Aynı Kanunun 32. maddesine göre İşçileri Bakanlığı hizmet alanına giren konularda Mahalli İdarelerle koordinasyonu sağlamaktan sorumludur.

F. Maliye ve Gümrük Bakanlığı

1. Maliye ve Gümrük Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Resmi Gazetenin 14.12.1983 gün ve 18251 mükerrer sayısında yayınlanan Kanun Hükmünde Kararnameye göre:

a) Özel bütçeli dairelerle bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşların, Devlet sermayesiyle kurulmuş işletmeleri ve fonların muhasebe sistemlerini ve fonların gerektiğinde ilgili dairelerle birlikte muhasebe usullerini belirtmek ve bu konudaki mevzuat düzenlemeleri ile ilgili hazırlıkları yapmak Muhasebat Genel Müdürlüğünün görevleri arasındadır. (Md. 11/b)

b) Mahalli İdarelerin vergi sisteminin Devlet vergi sistemi ile uyumunu sağlamak Gelirler Genel Müdürlüğünün görevidir. (Md. 12/d)

c) Özel bütçeli daireleri teftiş etmek Maliye Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığının görevleri arasındadır. (Md. 20/a-l)

d) Bakanlık hizmet alanına giren konularda Mahalli İdarelerle koordinasyon sağlamakla sorumludur. (Md. 38)

G. Diğer Bakanlıklar ve Bazı Genel Müdürlükler Teşkilât ve Görevleri Hakkındaki Kanunlarda aynen: "... Hizmet alanına giren konularda Mahalli İdarelerle Koordinasyonu sağlamaktan bu Bakanlık veya Genel Müdürlüklerin sorumlu oldukları" yer almış bulunmaktadır.

Bunları aşağıdaki şekilde tespit etmiş bulunuyoruz :

1. 6.3.1985 gün ve 3161 sayılı Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. (Md. 30)

2. 31.10.1985 gün ve 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. (Md. 28)

3. Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 55. maddesi.

4. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında 181 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 42. maddesi.

5. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 38. maddesi.

6. Ulaştırma Bakanlığı Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında 182 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 34. maddesi.

7. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında 187 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 41. maddesi.

8. 29.3.1984 gün ve 2992 sayılı Adalet Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunun 29. maddesi.

9. 8.1.1985 gün ve 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında Kanunun 32. maddesi.

10. 19.2.1985 gün ve 3154 sayılı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunun 37. maddesi.

11. 9.1.1985 gün ve 3146 sayılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında Kanunun 33. maddesi.

12. 9.5.1985 gün ve 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 30. maddesi.

13. 31.10.1985 gün ve 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunun 28. maddesi.

İKİNCİ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

A. Vali ve Kaymakamların Özel İdare Mevzuatı Bakımından Hukuki Durumları

Yasaya göre, Vali il özel idaresinin başı ve yürütme organıdır. Vali, bir yandan ilde Devletin ve Hükümetin temsilcisi, bir yandan da il özel idaresinin başı, il tüzel kişiliğinin bir organı ve bu tüzel kişiliğin temsilcisidir.

Kanun kaymakamları kapsamına almamıştır.

B. Valinin İl Özel İdaresinin Yürütme Organı Olarak Görevleri

1. Çeşitli yasa, tüzük ve yönetmeliklere ve genel meclis kararlarına uygun olarak özel idareye ait hizmetleri yürütmek,

2. İl genel meclisinin ve daimi encümeninin kararlarını uygulamak, sonuçlarını izlemek,

3. İl özel idaresinin hak ve çıkarlarını koruyacak önlemleri almak,

4. İl Özel İdare bütçesinin, bütçe üzerindeki değişiklik önerilerini ek ve olağanüstü ödenekleri, bütçe kesin hesabını, yatırım plan ve yıllık programlarını yıl sonu çalışma raporunu (izah nameyi) hazırlamak, ilgili organlara sunmak ve uygulamak,

5. Bütçeye göre her ay yapılan harcamaların cetvellerini ekleriyle birlikte İl Daimi Encümenine vermek,

6. İl Özel İdare Müdürü dışındaki bütün idare memurlarının atamalarını ve il içindeki nakillerini yapmak, çalışmalarını denetlemek, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerini sağlamak,

7. İl Özel İdaresinin görevleri arasında olup da, il genel meclisi veya daimi encümenince görüşüleceği belirtilmemiş görevleri yerine getirmek.

C. Valinin İl Özel İdaresi Tüzel Kişiliğinin Temsilcisi Olarak Görevleri

1. İl Özel İdaresinin taşınır ve taşınmaz mallarını yönetmek,
2. İl Özel İdaresinin gelir, alacak, hak ve çıkarlarını izlemek ve tahsil etmek,
3. İta amiri sıfatıyla ödeme emirlerini imza etmek veya yetki devriyle bu görevi uygun göreceği kimseye devretmek,
4. İl Özel İdaresine yapılacak bağışları kabul etmek,
5. Üçüncü kişilere karşı davalı veya davacı sıfatıyla il özel idaresinin yargı mercileri önünde temsil etmek veya yetki vereceği kimseyle temsil ettirmek.

D. Vali İle İl Genel Meclisi Arasındaki İlişkiler

1. Seçimlerden sonra ilk toplanma gününü kararlaştırmak. (Md.111)
2. İl Genel Meclisinin gündemini hazırlamak. (Md. 123)
3. İl Genel Meclisinin toplantılarına başkanlık etmek, toplantıları açmak ve toplantılar sonunda toplantıyı kapamak. (Md. 117 ve 118)
4. İl Genel Meclisinde düzeni sağlamak. (Md. 119)
5. Her toplantı yılı başında, geçmiş toplantı yılı sırasında alınmış kararların uygulanmasına ilişkin olarak hazırlayacağı raporu (İzah nameyi) Genel Meclise ve İçişleri Bakanlığına sunmak. (Md. 128)

6. İl Genel Meclisinin dönem sonundan önce herhangi bir sebeple boşalması veya meclis üye sayısının yedeklerinde getirilmesinden sonra Meclis üye tam sayısının yarısına düşmesi hallerinde durumu derhal ilçe seçim kumlu başkanlığına bildirmek.

7. Genel Meclisin yıllık ilk olağan toplantısında ikinci başkan ve iki katip üye seçimini yürütüp sonuçlandırmak. (Md. 118, Genel Meclis işgücü Md. 1)

E. Valinin Genel İdarenin İldeki Baş Olmaktan Doğan Görevleri

1. Genel Meclis kararlarını onaylamak. (Md. 135)

2. Genel Meclis, toplanma süresi içinde gündemindeki konuları görüşüp karara bağlamayamazsa toplantıyı 15 gün uzatıp uzama nedenlerini İçişleri Bakanlığına bildirmek. (Md. 113)

3. Genel Meclis üyelerinin 2/3 si gerekçeli olarak Genel Meclisin olağanüstü toplanmasını isterse bu isteği kendi görüşü ile birlikte ilgili Bakanlığa bildirmek ve Bakanlıkça uygun görülürse toplantıyı yapmak. (Md. 115)

4. İl Genel Meclisi:

a. Yasa ile belirli olağan veya olağanüstü toplantılar dışında veya yasa ile belirli yerden başka yerde toplanırsa,

b. Yasa ile kendisine verilen görevleri süresi içinde yapmaktan çekinir ve bu hal il genel meclisine ait işleri sekteye veya geciktirmeye uğratırsa,

Genel Meclis sorunları görüşür veya siyasal temennilerde bulunursa durumu gerekçesiyle birlikte derhal ilgili bakanlığa bildirmek ve bu tür toplantıları dağıtmak. (Md. 125, 127)

5. İl Genel Meclisine sunulan raporu (izah nameyi) genel meclis üyeleri 2/3 çoğunlukla yeter görmezse görüşmeleri aynen kapsayacak biçimde bir tutanak düzenleyip İçişleri Bakanlığına sunmak. (Md. 128)

/ 6. Genel Meclisçe alınmış fakat gerek hukuka, gerekse hizmetin

gereklerine aykırılık düşüncesi içinde onaylamadığı genel meclis kararları hakkında Danıştay'da itirazda bulunmak. (Md. 135)

F. Vali İle İl Daimi Encümeni Arasındaki İlişkiler

İl Daimi Encümeni kısmen yürütme organı, kısmen de karar organıdır. Bu nedenle, İl Genel Meclisinin başkanı olduğu gibi, İl Daimi

Encümeninin de başkanı olan Vali, İl Özel İdaresinin kararlarının alınmasında ve bunların yürütülüp uygulanmasında etkili bir güce sahiptir.

Valinin encümen ile ilişkilerini, İl Genel Meclisi ve İl Daimi Encümeni başkanı ve İdari Vesayet mercii olması açısından inceleyelim.

a. İl Genel Meclisi Başkanı Olarak Valinin Encümenle İlişkileri

Yasanın 136. maddesine göre, İl Daimi Encümeni her toplantı yılı için İl Genel Meclisinde kendi üyeleri arasından seçilecek 4 kişiden oluşur. Vali de Genel Meclis Başkanı olarak bu seçime katılır.

b. İl Daimi Encümeni Başkan Olarak Valinin Encümenle İlişkileri

Bu sıfatla Vali :

1. Encümeni gerektiği zaman toplantıya çağırır. (Md. 141)
2. Encümene kendisi veya vekil edeceği kişi başkanlık eder. (Md. 141)
3. Bir konunun görüşülmesi sırasında oylarda eşitlik olursa, başkanın bulunduğu tarafın oyu tercih olunur. (Md. 142)
4. Valinin hazırlayacağı (hazırlatacağı) bütçe, önce encümen tarafından incelenir ve görüşleri bir tutanakla saptanır. Bundan sonra İl Genel Meclisine aktarılır. (Md. 144/1)
5. Encümen, Vali tarafından her ay sonunda verilecek harcama cetvelinin bütçeye uygun olup olmadığını inceleyip uygun bulduğu takdirde onaylar. (Md. 144/2)
6. Genel Meclisin alma yetkisine sahip olduğu kararları acele hallerde encümen, ilk toplantısında meclisin bilgisine sunmak kaydıyla alabilir. (Md. 144/6)
7. Daimi encümen, her toplantı yılı başında işlerin gidişi ve kararların uygulanışı hakkında il Genel Meclisine görüş bildirir. (Md. 144/7)
8. Vali, bu yasa ile özel idareye verilmiş konularda encümenin görüşünü ve oyunu isteyebilir. (Md. 144/8)

c. Vesayet Yetkisi Yönünden Encümenle İlişkiler

İl Daimi Encümeninin alacağı bazı kararlar vesayet mercii olarak valinin onayı ile yürürlüğe girer. 6830 sayılı İstimlak Kanununun 6. maddesine göre, özel idareler lehine yapılacak bir kamulaştırmada ge

nel yararın varlığına il daimi encümeninin karar vermesi ve aynı yasanın 6. maddesine göre de Valinin bir kararı onaylayarak yürürlüğe koyması bu hale örnektir.

G. Valinin Özel İdare Personeli Üzerinde Yetkileri

1. Valinin emri altında maaş ve öteki giderleri İl Özel İdare bütçesinden karşılanmak üzere sorumlu bir müdürün yönetiminde bir İl Özel İdare dairesi bulunur. (Md. 98)

2. İl Özel İdaresinin tüm memurlarının atanması ve görevden uzaklaştırılması yetkisi Valiye aittir. (Md. 102)

3. İl Özel İdaresi memurları, görevleri ile ilgili kötü hareketlerinden dolayı Devlet Memurlarının tabi oldukları usul ve hükümlere tabidirler. (Md. 77/2)

4. İl Özel İdaresi Müdürü, bütçe ve kesin hesabını Genel Meclisin toplanmasından önce hazırlar, gerekli işlemleri yapar; İl'e ait gelirlerin izlenip tahsil edilmesinden sorumludur. İl Özel İdare Müdürü Vali tarafından emredilecek harcamaların İl Bütçesine uygun olarak yapılıp yürütülmesinden ve tüm hesap ve işlemlerden sorumludur. (Md. 99 ve 100)

5. Vali, bu yasa ile Özel İdareye verilen mahalli hizmetlerin İl Genel Meclisi kararıyla yürütülmesinden sorumludur. Vali, bu hizmetlerin yerine getirilmesinde yerel hizmetlerle ilgili bulunan daire başkanları ve memurları çalıştırmaya yetkilidir.

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI VE HÜKÜMET PROGRAMINDA İL ÖZEL İDARELERİ İLE KÖY HİZMETLERİNİ İLGİLENDİREN TEDBİRLER

A. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Yer Alan Tedbirler

1. Bütün meselelerin merkezi düzeyde çözümü yoluna gidilmeyecek, lüzumsuz gecikmelere yol açılmaması bakımından belirli bazı sorunların mahallinde halledilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. (Temel Hedef ve Stratejiler Bölümü 75 Nolu tedbir)

2. Mahalli İdarelerin kuruluş, görev, yetki, sorumlulukları ve merkezi idareyle koordinasyonu, Anayasanın 127. maddesinde yer alan çerçevede düzenlenecektir. (Tedbir No. 783)

3. Belediye ve İl Özel İdarelerinin görevleri, günün şartlarına uygun hale getirilecektir. (Tebdir No. 784)

4. Mahalli İdarelerle ilgili kuruluşlar arasında etkili bir işbirliği ve koordinasyon sağlanacaktır. (Tebdir No. 786)

B. Köye Götürülecek Hizmetler

1. Kamu kuruluşlarının, kırsal kesime hizmet götürürken yeterli koordinasyonu temin edememiş olmaları, hizmetlerde verimliliğin düşmesine sebep olmuştur. Köylünün refah seviyesinin yükseltilmesi, bulundukları yerlerde kalkınmalarının sağlanması için kırsal kesime götürülen sosyal ve iktisadi hizmetler arasında entegrasyon sağlanacaktır. (Tebdir No. 686)

2. Köylü nüfusun büyük çoğunluğu çiftçi olduğuna göre, köylüye; geçim esasına dayanan çiftçilik etrafında gelişmiş, köy hayat tarzının tamamlayıcısı veya destekleyicisi tür ve nitelikte hizmetlerin götürülmesi sağlanacaktır. (Tebdir No. 687)

3. Kırsal alanda 35057'si köy seviyesinde olmak üzere mevcut 86149 yerleşme ünitesine götürülecek temel alt yapı ve iktisadi hizmetlerin yaygınlaştırılması ve hizmet verimliliğini temin için merkez köylerin araç olarak kullanılması sağlanacaktır. (Tebdir No : 690)

4. Hizmet bütünlüğünü gerçekleştirerek kırsal alanda yaşayanların gelirini artırmak, sosyal ve kültürel gelişmesine katkıda bulunarak kalkınmalarına hız kazandırmak üzere "Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri" uygulanacaktır. (Tebdir No : 691)

5. Köylünün kalkınmaya şuurulu bir şekilde katılmasını temin ile refah seviyelerinin yükseltilmesinde, sosyal ve mesleki işbirliğini sağlamaya yönelik gayretleri desteklenecektir. (Tebdir No : 692) 6 7

6. Geleneksel köy el sanatlarının geliştirilmesi sağlanacaktır. (Tebdir No : 693)

7. Köylü ve çiftçi gelirlerinin çeşitlenmesi için yerli üretim dalları teşvik edilecek, köyde üretilen malın değerlendirilmesi için köylüye yardımcı hizmetler sağlanacaktır. (Tebdir No : 694)

C. Hükümet Programındaki Tedbirler

19 Aralık 1983 günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunan Hükümet Programında şu tedbirleri tespit ediyoruz:

1. Devlet Millet için vardır. Devletin Millet ile bütünleşmesi esastır. (Sahife : 17)

2. İdari yapı ve mevzuat toplum ihtiyaçlarına cevap verebildiği sürece muteberdir. Bu bakımdan, günün şartlarına uygun olmayan, eskimiş, karar almayı ve uygulamayı imkânsız hale getiren ve o nispette de zaman ve kaynak israfına yol açan idari yapı ve hukuki esaslar yeni bir anlayışla gözden geçirilecektir. (Sahife : 20)

3. Mülki İdare amirlerimizin yetkileri artırılacak ve vatandaşların işlerinin büyük bir kısmının Ankara'ya gelmeden mahallinde halledilmesine imkân verecek kanun ve idari düzenlemeler yapılacaktır. (Sahife: 23, 24)

ÜÇÜNCÜ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

A. İl Özel İdaresinin Yaran Konusunda Tartışmalar

İl Özel İdareleri konusunda tartışmalar iki yönlüdür.⁷

a. İl Özel İdaresinden Yana Olmayan Görüşler

1. İl Özel İdaresinin görev ve yetki alanı kendisine yüklenen hizmetleri yürütemeyecek kadar geniş olup Belediyeler ve köyler arasında bölünmüş durumdadır.

2. Planlı dönemde Devletin görev alanı genişlemiş ve İl Özel İdaresine ait görevler Merkezi İdare kuruluşlarına aktarılmıştır.

3. İl Özel İdareleri arasında mali kaynaklar bakımından büyük farklılıklar vardır.

4. İl Özel İdareleri yapay kuruluşlardır. Belediye ve köyler ise tabii kuruluşlardır.

5. İl Özel İdareleri yürütücü hizmetlerden yoksundur.

6. Yerel birer politikacı olan İl Genel Meclisi üyelerinin hizmetler üzerinde olumsuz etkilerde bulunmaları söz konusudur.

b. İl Özel İdarelerinden Yana Olanlar

1. İl Özel İdaresi Anayasada ifadesini bulan bir kamu kuruluşu olup bugüne kadar değerli hizmetler görmüştür.⁷

⁷ Mehmet ALDAN, Amme İdaresi Dergisi, C. II, S. 4, s. 42.

2. İl Özel İdaresi Demokratik kurallara uygun düşmekte olup, halk bu yoldan yönetime katılma imkânına kavuşmuştur.

3. Ortak yerel hizmetler, İl Özel İdaresi tarafından daha ucuz ve daha çabuk bir şekilde yapılabilmekte, kırtasiyecilik azaltılmaktadır.

4. Köylerin ve Belediyelerin kendi mali ve teknik güçlerini aşan ortak ihtiyaçlarının giderilmesi, özellikle kırsal alanlarda yer alan yerleşim birimlerine hizmet götürülmesi bakımından aradaki gelir dengesizliklerini ve farklılıklarını gidermede yerel bir kuruluşa ihtiyaç vardır. Bu kuruluş da il özel idaresidir.

İKİNCİ BÖLÜM

A. Konuya İlişkin Anayasa ve İdare Hukuku İlkeleri

Sorunu Anayasa doğrultusunda köklü bir çözüme ulaştırmaktan başka bir çare olmadığına göre, 1982 Anayasasının konuya ilişkin 127. maddesini bir defa daha belirtmekte fayda vardır.

— "Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahalli idarelerin seçimleri, Anayasanın 67 nci maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma ve kovuşturma açılan mahalli idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır."

— Devletin temel amaç ve görevlerini belirten Anayasanın 5. maddesinin konumuza ilişkin kısmı aynen : "Devletin temel amaç ve görevleri ... kişinin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır." şeklinde ifadesini bulmuştur.

— Anayasanın 123. maddesine göre : "idare, kuruluş ve görevleri ile bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzel kişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur."

— Anayasanın 126. maddesinin 2. fıkrasına göre illerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Konunun incelenmesi bakımından idare hukukunun bazı temel kavramlarının açık seçik bir biçimde bilinmesi ve göz önünde bulundurulması gereklidir.

a. Kamu Hizmeti

İdari teşkilât, kamu kudretinin teşkilâtlandırılmasından ibarettir. Kamu hizmetlerinin hukuki yapısını, iskeletini kuran bir teşkilât muhtelif parçalardan oluşan büyük bir makinaya benzetilir. Bu parçalardan her birinin ayrı bir görevi ve fonksiyonu vardır. Bunu yaparken, müstakil bir faaliyet icra etmiş olur. Fakat, bu faaliyetlerin amacı tektir : O da kamu yararadır. Aynı suretle bu makineyi harekete geçiren kuvvette hakikatte ve sonuç bakımından tektir. O da kamu kudreti ve bunun dayanağı olan Devlet kudreti ve hakimiyetidir. Bu sebepten dolayı muhtelif parçalardan mürekkep gibi görünen idare makinası bütünü itibariyle tam bir birlik arz eder.

Kamu hizmetlerinin hukuki yapıları, idari teşkilâtı zaman ve mekan şartlarına, ülkenin sosyal bünyesine, Devletin siyasi ve ekonomik

şartlarına ve imkânlarına, hizmetin icaplarına ve teknik bünyesine göre çeşitli şekiller alır.

Ancak bütün kamu hizmetleri teşkilâtına hakim olacak siyasi ve teknik esaslar vardır. Acaba amme hizmetlerinin idaresi ve amme kudreti bir merkezde mi toplanmalı yoksa hizmetler ve kudret muhtelif parçalar arasında mı dağıtılmalıdır? Yani amme kudreti ve bunun en önemli görünüşü olan icrai karar almak resen hareket etmek ve cebir kullanmak yetkisi tamamen merkezde mi toplanmalı, yoksa teşkilâtın her parçasına bu kudret az çok dağıtılarak bu parçalara bir istiklal ve mevcudiyet mi tanınmalıdır?

İdare hukuku bakımından bu mesele merkeziyet ve ademi merkeziyet nazariyesini ortaya çıkarır.⁸

b. Kamu Yararı

İdarenin, idari faaliyetlerin konusu ve amacı, kamu yararını sağlamak, korumak ve devam ettirmektir.

Kamu yararı kavramının bütün hukuki ve idari düzenlemelere yön verdiği bir gerçektir.⁹

c. Kamu Kudreti

Kamu kudreti, Devletin emretme, tek taraflı iradesini ilgililere kabul ettirme ve gerektiğinde zor kullanarak yerine getirme hak ve yeteneğidir.¹⁰

d. Merkezden Yönetim ve Yerinden Yönetim

Bir Devletin ülkesi içinde tüm kamu hizmetlerinin bir elde, Devlet tüzelkişiliğinde toplanması durumunda "merkezden yönetim" ilkesi, kamu hizmetlerinin belli bölümlerinin Devletin dışında, başka kamu kuruluşları eliyle yürütülmesine de "yerinden yönetim" ilkesi denir.

Merkezden yönetim ilkesinin yumuşatılmış biçimi de "yetki genişliği" ilkesidir. Bu üç ilke hukuki olmaktan çok, yönetim politikası ile ilgilidir. Yönetim politikası tarihi gelişim ve deneyimler sonucunda or taya çıkan ilkelerdir ve zamanla Anayasalara da girmişlerdir.

⁸ S. Sami ONAR, İdare Hukukunun Umumi Esasları, İstanbul 1952, s. 441-443.

⁹ Prof. Dr. Hamza EROĞLU, İdare Hukuku, s. 17.

¹⁰ Dr. Lütfi DURAN, İdare Hukuku, s. 23.

Yönetime egemen olan bu ilkeler tek başlarına uygulanmamaktadırlar.

Merkezden yönetim de, yerinden yönetim de birbirlerini tamamlayan ilkelerdir. Her ikisi de yan yana uygulanmaktadır.

Her ülke, siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısına göre, ya merkezden yönetime ya da yerinden yönetime ağırlık vererek idari yapılarını düzenlemişlerdir.¹¹

e. Yönetimin Bütünlüğü İlkesi

Anayasanın 123. maddesinde yer alan bu ilke, çeşitli tüzelkişilerden oluşan kamu yönetimi alanındaki kuruluşların bir uyum içinde çalışmalarını gerekli kılar. Yerinden yönetim kuruluşları ile yerel yönetim kuruluşları arasındaki ilişki, genel yönetime bunlar üzerinde tanınan "vesayet denetimi" dayanağını, yönetimin bütünlüğü ilkesinde bulur.¹²

Vesayet denetimi, yönetimin bütünlüğünün sağlanmasında bir araç olarak kullanılır. Yönetimin bütünlüğü ilkesi de Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğu ilkesinden kaynaklanmaktadır.

f. Yetki Genişliği

Merkeziyetin ilk görülen sakıncası bazı önemli ve acele işleri geciktirmesidir. Her iş hakkında merkezin karar ve direktifini beklemek düzenli ve istikrarlı bir biçimde görülmesi gereken kamu hizmetlerini geciktirebilir.

Toplumsal düzen ve asayişine yönelik işlerde bu sakınca daha da kuvvetle görülür. Bu sakıncaya karşı ilk düşünülen tedbir bir bölgede hizmetin başında bulunan memura merkezin karar alma ve uygulamak gibi amme kudretinden doğan yetkilerin tanınmasıdır. Bu suretle görevi sadece merkezin kararlarını, emirlerini ve direktiflerini icradan ibaret olan, kendiliğinden karar vermek ve hareket etmek kudretine sahip bulunmayan memurun yetkileri genişletilmiş olur.

Bu yolla merkeziyet sistemi kısmen tadil edilmekte ve hafifletilmektedir.

Mülki idarenin en geniş dairesini oluşturan illerin başında bulunan Valilere bu yetki tanınmıştır. (Anayasa Md. 126)

¹¹ Prof. Dr. A. Şeref GÖZÜBÜYÜK, Yönetim Hukuku, 1983, s. 29.

¹² Ibid, s. 34.

O ilde Devleti temsil eden Vali, aynı zamanda Hükümetin de temsilcisi sıfatıyla hükümetin haiz olduğu amme kudretini kullanmak, icrai kararlar almak ve resen hareket etmek yetkisine sahiptir. Ancak burada bu yetkiyi kullanan Vali, merkez teşkilâtı içindedir. Merkezi temsil ve onun adına hareket eder, gerçekte amme kudreti kendi elinde değildir. Bu kudreti, merkez namına ve merkezin emir, direktif ve denetimi altında kullanır.

Bu nedenle yetki genişliği esasına dayanılarak mahallinde alınan kararların ve yapılan işlemlerin merkezin karar ve işlemlerinden hiç bir farkı yoktur. Bunlar merkezin diğer karar ve işlemlerinin tabi olduğu hukuki hükümlere tabidir.¹³

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Buraya kadar yapılan bütün inceleme ve araştırmalar sonunda ortaya çıkan bulguları toparlayacak olursak:

1. 1982 Anayasası, her türlü tartışmayı bertaraf eden bir açıklıkla il özel idarelerini bir Anayasa kuruluşu olarak belirlemiş ve tüzelkişiliğini ilan etmiştir.

2. Devletin amaç ve görevleri Anayasanın 5. maddesinde açıklanmıştır. Devlet vatandaşın her türlü iç ve dış güvenliğini sağlarken, onun refah ve mutluluğu için gereken tedbirleri alacak; onun önünde duran, gelişmesini ve özgürlüklerini kısıtlayan her türlü engeli ortadan kaldıracak; ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kalkınması için verdiği mücadelede Devlet vatandaşın yanında yer alacak, gücüne güç katacaktır. Zira halkın güçlendirilmesi Devletin güçlendirilmesi demektir. Devletin güçlendirilmesi ise halkın daha da güçlü olması demektir.

3. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesinde kaynağını bulan idarenin bütünlüğü ilkesi Anayasanın 123. maddesinde yer almış ve bu ilkeyi uygulamaya koyan "İdari Vesayet" ilkesi de Anayasanın 127. maddesinde bir Anayasa ilkesi olarak ilk defa ifadesini bulmuş olmaktadır.

4. 1913 yılından beri 73 sene geçmiştir Bu süre ülkemizin 4 ayrı Anayasa döneminin yaşadığı 3 çeyrek asır demektir.

¹³ S. Sami ONAR, Ibid, s. 45Ö.

Bu uzun süre içinde ülkemizin ekonomik, sosyal, toplumsal ve siyasal yapısında büyük değişiklikler olmuş, bunun tabii sonucu olarak merkezi idare ve mahalli idare yapısı da bu büyük değişikliklerden geniş ölçüde etkilenmiştir. Yukarıda tespit edildiği üzere, 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatinin 78. maddesinde yer alan görevler büyük ölçüde merkezi idare kuruluşlarına aktarılmış veya bu kuruluşlar bir görev paylaşması yarışıyla il özel idaresine verilen görevleri birer birer üstlenmişlerdir.

Bu gelişmeyi bir bakıma normal karşılamak gerekir. Zira:

Özel idarelere gelir kaynakları ile orantılı olmayan çok geniş yetkiler verilmiştir.

Bu görevleri devralan merkezi idare kuruluşları bile bunca mali desteğe ve teknik avantajlara rağmen hâlâ bu hizmetleri yerine yeterince getiremezken, her türlü mali ve teknik güçten yoksun il özel idarelerini bu konuda beceriksizlikle suçlamak reva mıdır?

5. 1982 Anayasasının 127. maddesinde yer alan “bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.” hükmü gereğince, 2380 ve 3004 sayılı yasalarla özel idareler geçmiş dönemlere oranla hatırı sayılır biçimde gelir kaynaklarına sahip olmuşlardır. Buna karşılık özel idarelerin fiilen yerine getirdiği görevler hem cılız, hem de kanuni dayanaktan çok defa yoksun durumdadır. Oysa, özel idare kaynaklarının harcama yerleri kesinlikle, kanunla ve açık, seçik bir biçimde düzenlenmelidir. Bu bir Anayasa gereğidir. (Md. 123, 127) Aksi hal, sorumluluk doğurur. Nitekim, uygulamada bazı illerde özel idare kaynakları yasal dayanağı şüpheli alanlara kayma eğilimi göstermektedir.

Tekrar edelim ki, bu durum, özel idareye ait görevler günün şartları içinde süratle ve kanunla yeniden düzenlenmelidir.

6. Büyük bir idari reform niteliği taşıyan merkezi idarenin yeniden düzenlenmesine ait çalışmalar sonuçlanmak üzeredir. Siyasi iktidar politik tercihini ortaya koymuştur. Buna göre merkezi idare var olacaktır. Ama, mahalli idareler de güçlenerek yerlerini sağlamlaştıracaklardır. Nitekim, bütün Bakanlıkların ve bazı Genel Müdürlüklerin teşkilât ve görevlerine ait yeni kanunlarda veya kanun hükmünde kararnamelerde kelimesi kelimesine aynı düzenleme muhtelif maddelerde yer almıştır: “Bakanlık veya (genel müdürlük) ana hizmet alanına giren konularda mahalli idarelerle koordinasyonu sağlamaktan sorumludur.”

Bu suretle idarenin kuruluş ve görevleri ile bir bütün olduğu, Anayasanın 5. maddesindeki amacı gerçekleştirmek için merkezi idare mahalli idare bütünleşmesinin, dayanışmasının ve yardımlaşmasının temel ilke olarak kabul edildiği ortaya konmuş olmaktadır.

7. Son yıllarda, özellikle köye yönelik hizmetlerin bütün ayrıntılarıyla merkezi idare görevi haline getirildiğini gösteren düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

Bu durumda şu sorulara cevap vermek gerekecektir :

a. 1982 Anayasasında yürütme yetkisi ve görevini üstlenen Cumhurbaşkanı ve Başbakanın yetkileri çok geniş ölçüde artırılırken, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma mücadelesi verilen bir ülkede taşrada bu iki kudretin temsilcisi ve taşraya uzayan yetkilerin uygulayıcısı olan valilerin ve kaymakamların sürekli olarak yetkileri elinden alınmaya daha fazla devam olunacak mıdır? Hükümet programında bu gidişin aksine düzenlemeler yapılması gerektiği ortaya konmuştur. Bu doğrultuda il özel idaresi yasası bu düzenlemeye en uygun yasalardan biri olacaktır.

b. Bir taraftan hükümet programında “mülki idare amirlerimizin yetkileri artırılabacak ve vatandaşların işlerinin büyük bir kısmını Ankara’ya gelmeden mahallinde halledilmesine imkân verecek kanuni ve idari düzenlemeler yapılacaktır.” denilirken; diğer taraftan kırsal alanda yol, köprü, içme suyu, sulama suyu, elektrik, konut, sağlık evi, köy konağı, tarım ve hayvancılık, haberleşme, halk eğitimi ve benzeri pek çok sayıda küçük ve çeşitli projelerin uygulanmasında, ortaya çıkan ani ve sürekli anlaşmazlıkların, çekişmelerin çözümleyicisi olarak İmparatorluk ve Cumhuriyet dönemlerinden günümüze kadar “Devlet Baba” olarak halk yığınlarının gözünde, büyük bir güvenle müracaat kapısı olan vali ve kaymakamlıkların her türlü mali kaynaktan yoksun ve etkisiz hale getirilmesinde toplum yararı var mıdır?

Bir mülki idare amirinin, bir derdin çözümü için büyük bir güvenle kendisine başvuran vatandaşa yetkim yok, mali imkânlar yok, derdini Merkeze anlat, Bölge Müdürüne anlat demesi mümkün müdür? Bu durum taşıdığı unvan ve temsil ettiği Devletin ve Hükümetin itibarı ile bağdaşır mı? Bu makam sahiplerinden sonuç alamayan vatandaşın Devlete olan güven duygusu sarsılmaz mı? Devlet çare için vardır. Çare olamayan makam ve mercilerin itibarından söz edilebilir mi?

c. Devlet kudretinin gücü ve kaynağı millettir. İl Yönetiminde demokratik rejimin gelişmesi için bir okul görevi yapan il genel meclisle

rinde yer alan ve nitelikleri, yetenekleri giderek olumlu yönde gelişen halk temsilcilerinin, halk ile iç içe ve onun dilek ve temennilerini, ihtiyaçlarını dile getirdikleri bir sistem içinde halkın yönetime etkin surette katılmasına imkân vermeleri, ülkemizde demokratik parlamenter rejimin gelişmesini ve güçlendirilmesini sağlamaz mı? Bu itibarla özel idarelerin güçlendirilmesi demokrasinin de güçlendirilmesi yollarından biri olmaz mı?

d. Bilindiği gibi idare Devlet ve toplum düzeninin temel unsurudur. Bu düzenin varlığı ve devamı en başta idarenin kesintisiz işlemesine bağlıdır. Bu itibarla, çağdaş yaşantısı içinde artık vatandaş kamu hizmetlerinin kaliteli, verimli ve sürekli olmasına alışmış durumdadır. Hizmetlerdeki aksamalar halk yığınlarının tepkilerini çekebilmektedir. Artık yolların kapanmasına elektriğin uzun süre kesik kalmasına, suların akmasına tahammül eden yığınların eridiği ve insanların sayısının azaldığı görülmektedir.

Vatandaş bu hizmetlerdeki yetersizlikleri devlet itibariyle bağlantılı görebilmekte ve yetersizlik halinde yöneticileri ağır biçimde suçlayabilmektedir. Bu gelişme halkın yönetime katılması açısından sevindiricidir. Öyleyse mahallinde sorunlara süratle müdahale edebilecek güçlü bir yönetime ihtiyaç olduğu tartışma konusu yapılmamalıdır.

Bütün bu tespit ve bulgular sonunda hiç çekinmeden ve adeta haykırarak diyoruz ki, artık 1982 Anayasasının bazını ve temel felsefesini oluşturan güçlü bir yürütme organı vali ve kaymakamların şahsında taşrada halkın hizmetine hazır hale getirilmeli, Devlet-Halk bütünleşmesinde, bütün tarihi boyunca Türk ulusuna huzur, refah mutluluk getiren çabalarda öncülük eden, Devlet kudretini ve otoritesini asık suratla değil, güler yüzle ve şefkatle temsil eden Vali ve Kaymakamlara güvenilmelidir.

öyleyse ne yapılmalıdır?

İl İdaresi Kanunu mutlak surette vatandaşın huzur, refah ve mutluluğunu sağlayacak etkili ve sonuç alıcı hükümlerle donatılmak üzere gözden geçirilmeli ve özellikle ekonomik idare, huzur ve güvenlik hizmetleriyle bir bütün halinde ve birbirini tamamlayan, birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak dikkat ve itina ile yeniden bir düzenlemeye tabi tutulmalıdır.

Diğer taraftan il özel idareleri de çok güçlü bir idari yapıya kavuşturulmalıdır.

Yapılacak yeni düzenlemede il özel idarelerine hiç çekinmeden ve hiç bir kaygıya kapılmadan köye yönelik bütün hizmetlere yardımcı olma rolü ve görevi verilmelidir.

Bu konuda yeni düzenleme yapılırken önerdiğimiz temel kriterler şunlardır:

— Bir kere il özel idarelerinin İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatinin 78 inci maddesiyle üstlendikleri görevlerin merkezi idare kuruluşlarının üstlenilmesi, bu görevin yapılması halinde özel idareleri yasadışı görev yapmış duruma düşürmez. Ancak aynı görevi hem merkezi idarenin hem de mahalli idarenin üstlenmiş olması görev karışımına ve dublikasyonlara (görev ikilemesine) sebebiyet verir. Bu itibarla yeni düzenlemede görev ilişkileri dikkatli bir biçimde düzenlenmeli ve bu düzenlemede "merkezi idare - özel idare yardımlaşması" ilkesi esas alınmalıdır.

— Köy ve köylüye yönelik bütün hizmetler ile il özel idareleri ilgilendirilmek, bu alanda özellikle Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığı ile ilişkiler çok dikkatli ve görev karışımına meydan vermeyecek biçimde, birbirini tamamlar, birbirini destekler bir anlayışla düzenlemeye tabi tutulmalıdır. Bu düzenlemede il özel idarelerinin kırsal alandaki kalkınmanın itici gücü olduğu ve kırsal alandaki yerleşme birimleri arasında dengesizliği giderici bir görevi üstlendiği, vurgulanmalıdır.

— Turizm alanında özel idareler son derece verimli hizmetler üretebilecek en uygun kamu kuruluşlarıdır. Yörelere turizm potansiyelini geliştirmede iç ve dış turizmi teşvikte, bu alanda kaynak yaratmada il özel idareleri birçok ilimizde başarılı sınavlar vermişlerdir.

— Öğretim ve eğitim hizmetleri ile yaygın halk eğitimi alanında özel idareler son derece başarılı olmuşlardır. Bir ilde valiler bütün okulları bir yıl içinde başlayıp bitirirken, diğer kuruluşlardaki Devlet ihaleleri yıllarca sürüncemede kalabilmektedir.

— Yeni düzenlemeyle sağlık hizmetleri özel idarelerin en etkin biçimde rol alacağı hizmetler olarak saptanmalıdır. Anayasanın 17. maddesindeki yaşama hakkı vatandaşın Devlettten beklediği bir numaralı temel haktır. Devletin bu alanda bütün mücadeleye rağmen başarılı olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Cumhuriyet hükümetleri il özel idarelerini bu alanda etkin bir biçimde göreve sokamamıştır. Kırsal alanda geniş yığınların sağlığını tehdit eden çevre kirlenmesini, her köyde koruyucu hekimlik hizmetleri için birer sağlık evi yaptırılması gibi

önemli hizmetleri okul yapımında olduğu gibi il özel idareleri üstlenirse çok olumlu gelişmeler elde edileceği kuşkusuzdur.

— Köylerin elektrikleştirilmesi bitmek üzeredir. Asıl zorluk bu hizmetin sürekliliği ve devamlılığıdır. Binlerce yerleşim biriminin hizmetin aksamadan yürütülerek bu enerjiden sürekli yararlanabilmesi için il özel idareleri her türlü imkânlarıyla bu kuruluşa katkıda bulunmalı ve bu husus yeni düzenlemede mutlak surette yer almalıdır. Halen elektrik amalarıyla aylarca karanlıkta kalan köyler yeri geldiğinde gaz lambasını arama durumuna düşerse Devlet itibarı bu hizmetteki aksaklıklar yüzünden zedelenir.

— Bir çok ilde valilerimiz mahalli anonim şirketlere özel idare kaynaklarından önemli sermaye katkısı ile ortak olmaktadır.

Yüzlerce köy yeterli yol, okul, içme suyu, sulama suyu, elektrik, telefon ve benzeri alt yapı hizmetlerinden mahrum iken, özel idarenin kaynaklarının şirketlere sermaye olarak kullanılması kanaatimizce isabetli değildir. Bazen idare amirlerimizin yıpranmasına yol açan bu gelişmeler tartışılır hale gelmiştir.

— Türkiye'nin gündemindeki sorunlardan en önemlisi işsizliktir. Özellikle kırsal alan gençliğini yerleşim birimlerinde tutacak ve istihdam yaratabilecek modellere ihtiyaç vardır. O bakımdan kırsal yerleşim birimlerinde atölye türünden el sanatlarının, küçük sanayiın, kooperatifleşmenin ve üretime yönelik diğer tarımsal ve hayvansal faaliyetlerin planlanması düşünülmeli ve özel idareler bu görevlerin yerine getirilmesinde teşvik unsuru olarak düşünülmelidir.

— Kırsal alanda yeni İmar Kanunu mülki idare amirlerine oldukça geniş yetkiler vermiştir. Mülki idare amirlerinin kanunla kendilerine bildirilen yetkileri iş ve işlemleri uygulayabilecekleri en elverişli idari yapı il özel idareleri olabilir. Yeni düzenlemede bu konu unutulmamalıdır.

— Yeni düzenlemede kaymakamların da özel idare hizmetlerinde görev, yetki ve sorumluluk sahibi olmaları sağlanmalıdır.

ilçe ölçeğinde Vali adına bu idareye ait hizmetleri fiilen de en iyi biçimde Kaymakamlar zaten yerine getirmektedirler. Bu defa bu fiili durum hukukileştirilecek, bir haksızlık da giderilmiş olacaktır. Bu hizmetlerine karşılık Valilere olduğu gibi Kaymakamlara da bazı haklar tanınması tabidir.

— Mahalli idareler mahallinden kaynak yaratarak Devletin il ve ilçe bazında üstlendiği görevleri daha süratli, daha kaliteli ve daha

verimli bir biçimde üretmeye elverişli birimlerdir. Özellikle il özel idareleri kırsal yerleşim alanında mali yönden yetersiz kalan köy, kasaba ve belediyelerin dengeli biçimde gelişmeleri de çeşitli teşvik fonları ile itici güç olarak düşünülmelidir.

— Televizyonun yaygınlaşmasıyla Türk halkı bütün dünyadaki ve kendi ülkesindeki yöresel gelişmeleri yakından izleyebilmekte; tarım ve hayvancılık alanında, köylerin altyapı sorunlarının çözümünde hizmete daha yatkın hale gelmektedir. Bir çok ilimizde Devlet-Halk işbirliği ile ve halkın gönüllü katkısıyla önemli ölçüde kaynak yaratılabilmekte ve Türk Halkı içinde bulunduğu sıkıntılardan süratle kurtulabilmek için her türlü atılımı yapabilmektedir. Anadolu köylüsü kağıt dönemini kapatmış olup traktör dönemini yaşamaktadır. Kırsal alanda yaşayan insanlar, refahın kırsal alana da yayılabilmesi için her zaman Devletin yanında yer alabilmektedir. İşte böyle bir ortamda, il özel idaresinin yeni görevleri belirlenirken, bu durum göz ardı edilmemeli ve il özel idareleri, kalkınma arzusundaki yığınların yanında güçlü bir biçimde yerini alabilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.
2. İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati.
3. Milli Güvenlik Konseyinde Kabul Edilen Kanunlar, Yayınlanan Bildiri ve Kararlar ile Önemli Mevzuat (1-8 Cilt).
4. Başbakanlık Mevzuat Yıllığı (13.12.1983- 13.12.1985 arası).
5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985- 1989).
6. 19.12.1983 günü T.B.M.M.'nde Okunan Hükümet Programı.
7. Fethi Aytaç, Açıklamalı Özel İdare Mevzuatı, Aralık 1978.
8. Osman Meriç, Anayasalarda Mahalli İdarelerle İlgili İlkeler ve İdari Vesayet, S.B.F. Yayınları No: 528.
9. Prof. Dr. Tahsin Bekir Balta, İdare Hukukuna Giriş, TODAİE Yayınları No: 117.
10. Mehmet Aldan, Amme İdaresi Dergisi, C. 11, S. 4.
11. S. Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları, İstanbul 1952.
12. Prof. Dr. Hamza Eroğlu, İdare Hukuku.
13. Prof. Dr. Lütü Duran, İdare Hukuku.
14. Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük, Yönetim Hukuku, 1983.
15. İç-Düzen Projesi 1971, Özel İdare Raporu.
16. Meri Kanunlar.
17. Özel Notlar, Ahmet Özer, Vali.

İNGİLTERE’DE MAHALLİ İDARELERİN (BELEDİYELERİN) MALİ KONTROLÜ VE HESAPLARININ TEFTİŞİ

Mustafa Yücel ÖZBİLGİN
Mülkiye Başmüfettişi

I. İNCELEME VE ARAŞTIRMANIN KONUSU

İngiltere’de Mahalli İdarelerin (Belediyelerin) Mali Kontrolü ve Hesaplarının Teftişi”

II. İNCELEME VE ARAŞTIRMANIN AMACI

Türkiye’de Mahalli İdareler Anayasamızın 127. maddesine göre, İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köylerdir. Bunlar, İl, Belediye ve Köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş kamu tüzelkişileridir. Kuruluş esasları ve karar organları kanunlarla belirtilmiş olan bu kamu tüzelkişileri seçmenler tarafından seçilerek oluşturulmaktadır.

Bu şekilde oluşturulan Mahalli İdarelerin halkın içinden doğmaları ve kuvvetlerini halktan almaları onların önemini artırmakta ve Türkiye’de siyasal düşünüşün, demokratik gelişmenin hızlanmasına yardımcı olmaktadır.

Mahalli İdarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenmiş olmasına rağmen, bu idareler üzerinde merkezi idare tarafından "Vesayet Denetimi" yapılmaktadır.

Anayasamızın 127 nci maddesinin 5. fıkrasına göre; Merkezi İdare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Merkezi idarenin mahalli idareler üzerindeki vesayet yetkisinin en önemli olanlarından birisi de, Mahalli İdarelerin mali kontrolü ve hesaplarının teftiştir.

Merkezi idarenin mahalli idareler üzerindeki bu vesayet yetkisi, 23.2.1985 gün ve 3152 sayılı "İçişleri Bakanlığının Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 15/a maddesine göre Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığının görevleri arasında sayılmıştır.

Buna göre; Merkezi İdare Mahalli İdareler üzerindeki mali kontrol ve hesap teftişi yetkisini Mülkiye Müfettişleri vasıtasıyla kullanacaktır.

İl Özel İdareleri ve köyleri bir tarafa bırakacak olursak yurdumuzda belediye, belediyelere bağlı işletme ve belediyelerin ortak olduğu birlik sayısı hızla artmakta ve bu kuruluşların bütçe rakamları çok büyük miktarlara ulaşmasına karşılık Mülkiye Müfettişlerinin sayısında bir değişiklik olmamaktadır.

Mülkiye Müfettişlerinin sayısal yetersizliği yanında, müfettişlik görevine olan talebin azalması, müfettişlik görevinden çeşitli sebeplerle meydana gelen ayrılmalar, Mahalli İdarelerin ve bunun yanında genel idarenin teftişinde önemli sıkıntılar yaratmaktadır.

Mülkiye Müfettişlerinin teftişlerinde zaman olarak en büyük payı belediyelerin hesap teftişi almakta, belediye hesap teftişinin ağırlığı ve bu teftişe verilen uzun ve yorucu mesai nedeniyle Genel İdare ve İç güvenlik kuruluşlarının teftişine çok az bir zaman ayrılabilir. Bu durum teftiş görevinin yol gösterici fonksiyonlarını yerine getirmemesine, diğer bir ifadeyle genel idare teftişlerinin yapılmaz duruma gelmesine sebep olmaktadır. Tabii bu da sayısız mahzurlar yaratmaktadır.

Bu durum, belediyelerin mali denetimleri için yeni çözüm yolları aranmasını ve bulunmasını zorunlu kılmaktadır.

İşte; Belediyelerin mali denetimlerinin daha az sürede ve daha etkin biçimde teftiş edilebilmesini ve mülkiye müfettişlerinin teftiş yetkisi kapsamında bulunan genel idare ve iç güvenlik kuruluşlarının teftişine daha çok süre ayrılmasını ve bu kuruluşların istenilen düzeyde teftiş edilebilmesini sağlayabilmek, ayrıca İngiltere'de mahalli idarelerin (belediyelerin) mali denetimlerinin arz ettiği özellikleri mukayeseli bir biçimde ortaya koymak, sistemin işlerliğini, fayda ve mahzurlarını belirlemek, Türk Mahalli idare Sisteminin yeniden kurulması çalışmalarına ve mevzuat hazırlıklarına ışık tutmak ve yardımcı olmak ama eyle İngiltere'de bu konu inceleme ve araştırma konusu olarak seçilmiştir.

III. İNCELEME VE ARAŞTIRMA METODU

Londra'daki Türkiye Büyükelçiliği görevlilerinin aracılığıyla, İngiltere'de Mahalli İdarelerle ilgili yardım ve hizmetlerin yürütümüyle görevli Çevre Bakanlığı (Department of The Environment) yetkililerinden alınan randevu üzerine; İngiltere'de Mahalli İdare birimleri, bunlara yapılan yardımlar, yapılan bu yardımların teftiş ve denetlenmesi konusunda karşılıklı söyleşide bulunulmuş, gerekli bilgi ve dokümanlar alınmıştır.

Söyleşide bulunulan Çevre Bakanlığı yetkililerinden Dış İlişkiler Müdürü (Head of Overseas Unit) Mr. H.K. Jones aracılığıyla alınan randevu uyarınca; İngiltere'de Mahalli İdarelerin teftişiyle yükümlü Teftiş Kurulu (Audit Commission) üyelerinden Mr. Bili Miller ve Mr. Mike Barnes ile mülakat yapılmış, İngiltere'deki mahalli idarelerin hesap teftişine ilişkin belge ve rehberler temin edilmiştir.

İngiliz yetkilileriyle yapılan karşılıklı söyleşi ve bu yetkililerden alınan dokümanların tercümesi sonucunda elde edilen bilgilerle inceleme ve araştırma konusuna açıklık getirilmeye çalışılmıştır. IV.

IV. İNGİLTERE'DE MAHALLİ İDARE BİRİMLERİ

(THE STRUCTURE OF LOCAL GOVERNMENT IN ENGLAND)

İngiltere'deki mahalli idareleri yapılarına göre üç bölümde toplamak mümkündür.

- 1) Londra
- 2) Metropoliten İdareler (Conurbations)
- 3) Metropoliten Olmayan İdareler (Rest of England)
- 1) Londra (London)

Londra özel bir idare biçimi göstermektedir.

- a) Londra Büyükşehir Belediyesi (Greater London Council) (GLC)
- b) Londra şehri (City of London)
- c) 32 adet Belediye (London Boroughs)

Londra'nın idare yapısını oluşturmaktadır.

2) Birleşik Şehirler (Metropoliten idareler) (Conurbation) Metropoliten idareler;

- a) (6) adet Metropoliten şehir, (Metropolitan Counties)
- b) (36) adet Metropoliten bölgeden (Metropolitan Districts)

teşekkül etmiştir.

3) Metropoliten olmayan idareler (Non-Metropolitan)

a) (39) adet Metropoliten olmayan şehir, (Non Metropolitan Counties)

b) (296) adet Metropoliten olmayan bölgeden (Non-Metropolitan Districts)

meydana gelmiştir.

İngiltere'deki toplam mahalli idare sayısı 411'dir. Halkın mahalli ihtiyaçları bu idareler tarafından yerine getirilmektedir. Genelde Town Hail adı verilen yönetimlere sahip bu idareler halk tarafından seçilmiş meclis (Council) tarafından idare edilmektedir.

V. İNGİLTERE'DE OTORİTELERİN FAALİYETLERİ

(FUNCTIONS OF PRINCIPAL AUTHORITIES IN ENGLAND)

Mahalli otoritelerin yapılarına göre yapmak zorunda oldukları hizmet sahaları 4 grupta toplanmıştır.

1. Grup

a) Geniş boyutlu planlama işleri (Large scale planning)

b) Yollar (Roads)

c) Trafik düzenlemesi (Traffic regulations)

d) Park hizmetleri (Parking)

e) Yol Emniyeti (Road Safety)

f) Genel Ulaşım (Public Transport)

g) Asayiş Hizmetleri (Poliçe)

h) İtfaiye Hizmetleri (Fire Services)

ı) Çöp İdaresi (Refuse Disposal)

i) Tüketicinin korunması (Consumer protection)

İngiltere'de bu hizmetler (39) adet metropoliten olmayan (Non-Metropolitan Counties), (6) adet metropoliten (Metropolitan Cunties) idareler ile Londra Büyükşehir Belediyesi (Greater London Council) (GLC) tarafından üstlenilmiştir. Ancak genel ulaşım ve tüketicinin korunması Londra Büyükşehir Belediyesinin hizmet alanı dışında bırakılmıştır. Genel Ulaşım Metropoliten polis, Tüketicinin korunması (32) adet Londra Belediyesi (London Boroughs) tarafından yürütülmektedir.

2. Grup

- a) Eğitim (Education)
- b) Sosyal Hizmetler (Personel social Services)
- c) Kütüphaneler (Libraries)
- d) Gençlik hizmetleri (Youth Employment)

Bu hizmetler (39) adet Metropoliten olmayan şehirler, (36) adet Metropoliten Bölge, (32) adet Londra Belediyesi ve GLC Londra Büyükşehir Belediyesi tarafından yerine getirilmektedir. Ancak, sosyal hizmetler ile kütüphane hizmetleri Londra Büyükşehir Belediyesinin görev sahası dışındadır.

3. Grup

- a) Mahalli planlar, (Local plans)
- b) Plan uygulaması, (Planning Applications)
- c) İnşaat Kontrolü, (Building Control)
- d) İskan, (Housing)
- e) Ev tahsisleri, (House improvement Grants)
- f) Kenar ve pis mahallelerin temizlenmesi, (Slum Clearance)
- g) Çevre sağlığı, (Environmental Health)
- h) Çöp toplanması, (Refuse collection)
- ı) Mezarlık ve ölü yıkama işleri, (Cemeteries, Cremation)
- i) Her türlü tahsis işlemleri, (Allotments)
- j) Kira indirimleri, (Rent Rebates)
- k) Vergi ve vergi ayarlamaları, (Rates, Rate, Rabates)

Bu hizmetler (296) adet Metropoliten olmayan bölgeler, (36) adet Metropoliten bölgeler, (33) adet Londra Belediyesi tarafından yürütülmekte olup, ayrıca (GLC) Londra Büyükşehir Belediyesi de bu grupta iskan hizmetlerine katılmaktadır.

4. Grup

- a) Müzeler ve Sanat hizmetleri, (Museums, Arts)
- b) Eğlence faaliyetleri, (Recreational facilities)
- c) Turizm Endüstrisini Teşvik, (Encouragement of Tourism Industry)

Bu hizmetler bütün mahalli otoriteler tarafından yürütülmektedir. Yani 411 adet mahalli idare bu hizmet yarışına girmiş bulunmaktadır.

VI. MERKEZİ İDARENİN ROLÜ (THE ROLE OF CENTRAL GOVERNMENT)

İngiltere'de merkezi idarenin mahalli idareler üzerindeki yetkisini başlıca dört ana başlık altında toplamak mümkündür.

1) Mahalli İdarelerin Yapısını ve Bünyesini Tespit Etmek

Merkez idare, mahalli idarenin hangi tip bir idare olacağını diğer bir ifadeyle otorite yapısını ve bu yapıya uygun olarak yetkilerini, gelir kaynaklarını ve hudutlarını belirlemek hakkına sahiptir.

2) Mahalli İdarelerin İdari Yapısına Uygun Görevlerini Belirlemek

Mahallin ihtiyaçlarını, bölgenin özelliklerini dikkate alarak milli standartlara uygun hale getirmek, her bir mahalli idarenin yapıya uygun mahkeme oluşturmak ve hangi hizmetleri yapacağını belirlemek görevi merkezi idareye aittir.

3) Mahalli İdarelerin Bakanlıklarla Olan İlişkilerinde Hakem Görevini Yerine Getirmek

Mahalli idareler kendi bünyelerinde hareket serbestisine sahiptir. Bu nedenle hesap teftişi, halkın şikâyetleri, mali ve idari özerklik hakkına sahip mahalli idarenin bakanlıklarla bu konulardaki ilişkilerini düzenlemek yetkisi de merkezi idarenin görevleri arasındadır.

4) Mahalli İdarelerin En Büyük Gelir Kaynağı Olan Yardım Konularını Düzenlemek ve Bu Yardımları Yapmak

Merkezi idare mahalli idarelere bu yardımı yaparken eşitlik prensiplerine uygun biçimde hareket etmek ve bunun için mevcut çare ve imkânları araştırmak ve uygulamak zorundadır.

VII. MAHALLİ İDARELER MÂLİYESİ (THE FINANCING OF LOCAL GOVERNMENT)

İngiltere'de mahalli idareler mâliyesi denildiğinde mahalli idarenin gelir kaynaklarının neler olduğu, bunların nerelerden ve nasıl elde edildiği ve elde edilen bu gelirin nerelere sarf edildiği akla gelmektedir.

A) Mahalli İdarelerin Gelirleri (Incomes of the Local Governments)

Mahalli idarelerin gelir kaynakları yüzde oranlarına göre aşağıda gösterilmiştir.

a) Merkezi idarenin bağış niteliğindeki destek yardım ları (Rate Support Grant)	% 33
b) Belli hizmetler için yardımlar (Grants to particular Services)	% 16
c) Vergiler (Rates)	% 24
d) Hizmet harçları (Charges for Services)	% 12
e) Borçlanmalar (New Borrowing)	% 5
f) Satışlar (Sales)	% 3
g) Diğerleri (Others)	% 7

Görüldüğü gibi mahalli idarelerin en büyük gelir kaynağı yardımlardır. Bu yardımlar merkezi idare tarafından mahallin özelliklerine ve eşitlik prensiplerine uygun biçimde yapılmaktadır. Bu miktar tüm belediyelerin gelir kaynaklarının % 49'unu oluşturmaktadır. Devlet yardımlarının % 33 u tamamen bağış niteliğinde olup harcama biçimi ve yeri mahalli idareler tarafından belirlenmektedir. Yani bu yardım nereye harcanacağına mahalli idarenin kendisi karar vermektedir. Geri kalan % 16 oranındaki devlet yardımları ise belli amaca yönelik olarak yapılmaktadır. Bu tür yardımlar belli hizmetlerin gerçekleştirilmesi için verilmekte ve belediye de devletten aldığı bu yardımı amacına uygun olarak kullanmak zorundadır.

Devlet tarafından yapılan yardımların ne şekilde denetlendiği konusu "Mahalli İdarelerin Hesap Teftişi" başlığı altında belirtileceğinden burada ayrıca anlatılmamıştır.

B) Mahalli İdarelerin Giderleri (Expenditures of the Local Government)

Elde edilen gelirlerin hangi hizmetler için harcadığı ve yapılan bu harcamaların hangi oranlarda olduğu aşağıda gösterilmiştir.

a) Eğitim (Education)	% 36
b) İskân (Housing)	% 24
c) Çevre Hizmetleri (Local Environmental Services)	% 16
d) Hukuk ve Koruma Hizmetleri (Low Order and Protective Services)	% 3
e) Yol ve Ulaşım (Roads and Transport)	% 7
f) Sosyal Hizmetler (Personal Social Services)	% 6
g) Diğerleri (Others)	% 3

Görüldüğü gibi mahalli idarelerin en büyük payı eğitim ve iskân hizmetlerine ayrılmıştır. Eğitim faaliyetlerinin içine sanat ve kütüphane hizmetleri de girmektedir.

Mahalli idarelerin yapmış oldukları harcamaların denetimine yine "Mahalli İdarelerin Teftişi" konusunda yer verileceğinden burada ayrıca belirtilmeyecektir.

VIII. İNGİLTERE DE MAHALLİ İDARELERİN HESAP TEFTİŞİ (THE AUDIT OF LOCAL GOVERNMENTS IN ENGLAND)

Mahalli idare ile merkezi idare arasındaki ilişkileri belirtirken, mahalli idarenin hesap teftişi, mali ve idari özerkliğe sahip olduğu, merkezi idarenin sadece bu ilişkileri düzenlemek yetkisinin bulunduğu belirtilmiştir.

Bu nedenle asıl olan mahalli idarelerin kendi kendisini kontrol ve teftişidir.

Ancak, Belediyelerin en büyük gelir kaynağını merkezi idarenin yardımları oluşturduğuna göre, merkezi idarenin yapmış olduğu bu yardımların nereye ve ne şekilde sarf edildiğini ve amacına ulaşmış olup olmadığını öğrenmek hakkına sahip olduğunu unutmamak gerekir. Tabii ki, merkezi idare bu hakkını kullanırken, mahalli idarenin mali ve idari özerkliğine zarar vermeyecektir.

Buna göre, mahalli idarelerin hesap teftişini ikiye ayırarak incelemek gerekir.

- 1) Mahalli İdarelerin kendi kendisi tarafından teftişi,
- 2) Mahalli İdarelerin Merkezi İdare tarafından teftişi.

Mahalli İdarelerin kendi organları tarafından teftişini kısaca inceleyelim:

Her mahalli idare seçimle işbaşına gelmiş meclis (Council) tarafından yönetilmektedir. Meclis, raporumuzun (VI.) bölümünde belirtilen Mahalli İdarelerin her bir faaliyeti için kendi bünyesinden seçtiği üyeyi (Councilor) idareci, yönetici olarak (Chairman) olarak atamaktadır. Bu kişi o bölümün sorumlusu olmakta ve meclise karşı hesap vermek durumunda kalmaktadır.

Mahalli idarelerin meclis adına mali ve idari sorumlusu olan meclis üyesi (Leader of council) dışında hesaplardan ve bunların teftişinden sorumlu idareci (Chief Executive) ve muhasefi (Treasurer) bulunmak

tadır. Bu kişiler mahalli idarelerin hesaplarını teftiş ve kontrol ederek yetkili meclis üyesine bildirmek zorundadırlar. Meclis üyesi ise, bu hesaplardan meclise karşı sorumludur.

Mahalli idarelerin kendi içlerindeki teftişi bir ölçüde Türkiye'deki sisteme benzemektedir. Ancak İngiltere'de kontrol ve denetim yetkisinde olan kişiler bir devlet memurunun yetki ve sorumluluğunu taşımaktadır.

Mahalli İdarelerin Merkezi İdare tarafından teftişi asıl konumuzu oluşturmaktadır.

Merkezi idarenin mahalli idareleri teftişini ikiye ayırmak gerekir

- 1) Merkezi idarenin, mahalli idarelere yapmış olduğu yardımları teftiş ve kontrol yetkisi,
- 2) Merkezi İdarenin, mahalli idarelerin gelir ve giderlerini teftiş ve kontrol yetkisi.

1) Merkezi idare, yukarıda da belirtildiği gibi iki türlü yardım yapmaktadır.

- A) Bağış niteliğindeki yardımlar.
- B) Belli hizmetlerin yapılması karşılığındaki yardımlar.

Merkezi idare, bu yardımların nerelere ne şekilde harcandığını idarenin mali yıl sonlarındaki kesin hesaplarından veya yazılı olarak sorulara verilen cevaplardan öğrenebilmektedir. Diğer bir deyimle Mahalli idare mali yıl sonunda kesin hesabı merkezi idareye göndermek ve merkezi idarenin yardımla ilgili sorularına cevap vermek zorundadır.

Mahalli idare kesin hesabı göndermediği, merkezi idarenin sorularına cevap vermediği veya yanlış cevap verdiği takdirde bir sonraki yıl yapılacak yardım miktarı düşürülmekte ve bu şekilde cezalandırılması yoluna gidilmektedir.

Bunun dışında yardımı yapan bakanlığın yapılan bu yardımların yerinde harcanıp harcanmadığını kontrol için mahalli idareye müfettiş gönderme yetkisi bulunmamaktadır. Ancak, bu konuda merkezi idare adına mahalli idarelerin hesap teftişiyle yükümlü Audit Commission'un yetkisi vardır. Bu yetkinin nasıl kullanıldığını biraz sonra inceleyeceğiz.

2) Mahalli İdarelerin gelir ve giderleri merkezi idare tarafından her yıl teftiş edilmektedir.

Merkezi idare, mahalli idareler üzerindeki teftiş yetkisini iki yoldan kullanmaktadır.

- A) Özel Şirketler (CIPFA)
- B) Hesap Teftiş Kurulu (Audit Commission)

İngiltere'de, Mahalli İdarelerin % 30'u Özel Şirketler marifetiyle denetlenmektedir. CIPFA (The Chartered Institute of Public Finance and Accountancy) Uzman Maliye ve Muhasebecilik Enstitüsü adı verilen bu kuruluşlar yapmış oldukları teftiş karşılığında ücretlerini mahalli idarelerden almaktadırlar. Bu özel şirketlerin holding şeklinde birleşmiş olanları da bulunmaktadır.

Mahalli İdarelerin, yeminli hesap şirketleri tarafından denetlenmesi Türkiye'deki teftiş yapışma uygun olmadığından çalışmaları derinliğine incelenmemiştir.

İngiltere'de mahalli idarelerin % 70'i Audit Commission adı verilen ve parlamentoya bağlı "Hesap Teftiş Kurulu" tarafından teftiş edilmektedir.

Mahalli idarelerin, merkezi idare adına resmi yoldan teftişi Audit Commission tarafından yapıldığı için İngiltere'deki inceleme ve araştırma konumuzu bu kurulun çalışmaları oluşturmuştur.

İngiltere'de Mahalli İdarelerin (Belediyelerin) mali kontrolü ve hesaplarının teftişi merkezi idare adına Audit Commission vasıtasıyla yerine getirildiğine göre, bu komisyon ve çalışmaları hakkında bilgi vermek gerekir.

Audit Commission, İngiltere'de devlet hesaplarını teftiş ile yükümlü Sayıştay (The Exchequer and Audit Department) dan farklı olarak sadece mahalli idarelerin hesaplarını parlamento adına teftiş etmek ve denetlemekle yükümlü bir teftiş kuruludur.

Audit Commission 17 üyeden oluşmaktadır. Kurulun bu üyeleri Çevre Bakanı (Secretary of State of the Environment) tarafından üç yıl için seçilmektedir.

Teftiş Kurulu 1983 yılına kadar Çevre Bakanlığına (Department of the Environment) bağlı olarak çalışmakta iken, seçimle işbaşına gelen meclisler eliyle yönetilen mahalli idarelerin hesap teftişinin bir bakanlık tarafından yapılması mahzurlu görülerek 1983 yılından sonra parlamentoya bağlanmıştır.

Teftiş Kurulunun (Audit Commission) görevi, kendisi tarafından atanan 25 adet menajer (Manager) eliyle mahalli idarelerin hesap teftişinin planlamasını yapmak ve yasalara uygun olarak sonuçlandırarak meclise bilgi vermektir.

Mahalli İdarelerin hesap teftişleri, Audit Commission tarafından atanan 600 adet müfettiş tarafından bölgelerde yapılmaktadır.

Teftiş Kurulu 1983 yılında parlamentoya bağlandıktan sonra, 411 mahalli idareye sahip İngiltere ve Galler'i (12) teftiş bölgesine ayırmıştır.

Mahalli İdarelerin hesap denetimi bu bölgelerde görev yapan müfettişler (District Auditor) eliyle yürütülmektedir. Her müfettiş 5 yıl süreyle bu bölgeye atanmıştır. 5 yıl sonunda teftiş kurulu tarafından görev yerleri değiştirilecek ve çalışacakları bölgeler yeniden belirlenecektir.

Her bölgede büyüklüğüne göre 6-9 müfettiş görev yapmakta olup, bölgeye bağlı mahalli idarelerin teftişi her yıl yapılmaktadır. Müfettiş kendisine bağımlı olarak çalışmakla birlikte, teftiş kurulu emrinde görev yapan 25 adet menajer tarafından yasalara ve teftiş rehberine uygun olarak çalışıp çalışmadıkları denetlenmekte, suistimalleri tespit edilen veya yeterli olmadıkları belirlenen müfettişin görevine son verilmektedir.

Her müfettiş (District Auditor) ve her menajer teftiş ve denetimlerini ayrıntılı olarak hazırlanmış teftiş rehberlerine göre yapmaktadırlar. Müfettişler teftiş rehberlerinde belirtilen konuları teftiş rehberine uygun olarak ve kendilerine verilen belli bir iş gününde bitirmek zorundadırlar.

Kendileriyle görüştüğümüz Audit Commission üyeleri Mr. Bili Miller ve Mr. Mike Barnes Birmingham Belediyesinin 1983-1984 mali yılı teftişi için müfettişlere 1700 iş saati süre verildiğini ifade etmişlerdir. Bu süre yaklaşık 210 iş günü yapmaktadır. Bu süre hafta tatili ve resmi tatil günleri çıktığında yaklaşık bir yıldır. Ancak Audit Commission tarafından örnek olarak verilen teftiş raporu incelendiğinde; Raporumuzun "Mahalli İdarelerin Faaliyetleri" başlığını taşıyan VI. bölümünde belirtilen mahalli idarelerin çalışma alanlarına giren bütün konuların tek tek teftiş edildiği parasal dökümünün yapıldığı, önceki yıllara göre mukayeselerinin istatistik! ve grafik olarak gösterildiği, fotoğraflarının çekilerek hizmetlerin gerçekleştirildiğinin kanıtlanmasına veya düzenle yürütüldüğünün izahına çalışıldığı görülmüştür.

Diğer taraftan müfettiş teftişi sırasında;

- 1) Gelir ve giderlerin denk olup olmadığını, gelirin bütçe tahminlerine uygun olarak tahsil edilip edilmediğini,
- 2) Harcamaların bütçeye uygun olup olmadığını, bütçe dışı veya bütçe rakamlarının üzerinde harcama yapılıp yapılmadığını,
- 3) Yapılan harcamaların piyasa fiyatlarına uygun olup olmadığını,
- 4) Devlet yardımlarının veriliş amacına uygun olarak sarf edilip edilmediğini, yapılan harcama sonunda mahalli idare tarafından rapor hazırlanarak ilgili bakanlığa gönderilip gönderilmediğini hazırlanan bu raporların gerçeğe uyup uymadığını, merkezi idare tarafından yapılan yardımlarla ilgili olarak sorulan sorulara gerçeğe uygun bilgi verilip verilmediğini,

teftiş etmektedirler.

Yapılan bu teftişler belgeler üzerinden yapılmaktadır. Ancak birçok hesap kompütere işlenmektedir. Kompüter üzerinde bulunan hesapların denetimi için müfettiş kompüter bilgisiyle donatılmıştır. Kompütere işlenen hesaplar Türkiye’de olduğu gibi belgeler üzerinden yapılmakta, hazırlanan evraka uygun belgelerin konulup konulmadığı araştırılmaktadır.

Kendileriyle görüşülen Teftiş Kurulu Üyeleri Mr. Mike Bames ve Mr. Bili Miller İngiltere’de serbest piyasa ekonomisinin uygulandığını, bu nedenle müesseselerin fiyatlarını serbestçe belirlediğini, bu nedenle mahalli idarelerin harcamaları için belli kurallar konulmadığını, her belediyenin rahatlıkla istediği müesseseden alım yapabileceği gibi bir müesseseye iş yaptırabileceğini ancak müfettişin bu alımın veya yaptırılan işin piyasa fiyatlarına uygun olup olmadığını araştırdığını, müfettişlerin teftişler sırasında asıl görevlerinin eğitim olduğunu, bu şekildeki eğitimin ağırlıklı teftişler sonunda % 25 belediyenin çok iyi duruma getirildiğini, geri kalan belediyelerin de bu düzeye getirilmesine çalışıldığını, ifade etmişlerdir.

Yürütülen teftişler sırasında, müfettişler tarafından;

- A) Zimmet ve ihtilas,
- B) Piyasa fiyatları üzerinde alım ve iş yaptırılması,
- C) Kanunların suç saydığı işlemler,

görüldüğünde suç işleyen kişi doğrudan Savcılığa ihbar edilmektedir.

Belirtilen bu hususlar dışında kalan hatalı işlemler eğitim yoluyla düzeltilmeye çalışılmakta, doğrudan belediye meclisine veya konuyla ilgili birim amirine yazılarak düzeltilmesi yoluna gidilmektedir.

Teftiş esnasında bir çok yetkisi bulunan müfettişin belediyenin ait olduğu birimden yazılı bilgi isteme, belediye adına beyanda bulunma, işlemlere yön verme yetkisi en önemli olanlarındandır.

Teftiş sonunda müfettiş tarafından hazırlanan raporun bir örneği belediye meclisine (City Council) bir örneği Teftiş Kuruluna verilmektedir.

Belediye Meclisine verilen rapor meclis tarafından görüşülmekte, hatalı işlemler ait olduğu birime düzeltiltilerek merkezi idareye bildirilmektedir.

Diğer taraftan Teftiş Kuruluna verilen raporlar her yıl sonunda kurul üyelerini atayan Çevre Bakanına sunulmakta, bakan tarafından parlamentoya götürülen raporlar hakkında parlamento üyelerine bilgi verilmekte, gereken konuların görüşülmesi sağlanmaktadır.

IX. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İngiltere’de Mahalli İdarelerin mali kontrolü ve hesaplarının teftişinin inceleme ve araştırma konusu olarak seçilmesindeki amaç; Türkiye’de mülkiye müfettişleri ve Mahalli İdare kontrolörleri tarafından üstlenilen Belediyelerin hesap teftişi uzun ve yorucu bir mesaiyi gerektirdiği bu durumun teftiş görevinin yol gösterici fonksiyonlarını yerine getiremediği gibi özellikle mülkiye müfettişlerinin asıl görev alanları olan genel idare teftişlerinin aksamasına ve yapılamaz duruma düşmesine sebep olduğu bu durumun sayısız mahzurlar yarattığı göz önüne alınarak belediyelerin mali denetimleri için yeni çözüm yolları aramak ayrıca Türk Mahalli İdare Sisteminin yeniden kurulması çalışmalarına yardımcı olabilmektir.

Bu nedenle İngiltere’deki mahalli idarelerin mali denetimlerinin arz ettiği özellikleri ortaya koymak ve sistemin işlerliğini belirtmek ve Türkiye’deki mahalli idarelerin mali denetimleriyle mukayese etmek gerekmektedir.

Yukarıdaki bölümlerde İngiltere’deki mahalli idare birimleri yaptıkları hizmetler, Merkezi İdarenin Mahalli İdareler üzerindeki rolü, mahalli idarelerin gelir kaynakları ve giderleri ayrıntılı olarak anlatıldıktan sonra yine ayrıntılı olarak mahalli idarelerin hesap teftişine yer verilmiştir.

Yeniden tekrar mahiyetinde olmamak kaydıyla, İngiltere'deki mahalli idarelerin mali kontrolü ve hesaplarının teftişini özet olarak belirtmekte ve Türkiye'deki sistemle mukayese etmekte yarar görülmektedir.

İngiltere'de mahalli idarelerin mali kontrolü ve hesap teftişi dört şekilde yapılmaktadır.

1) Mahalli İdarelerin hesapları yine kendi organlarıncı etkili biçimde teftiş edilmektedir.

Türkiye'de olduğu gibi İngiltere de demokrasi ile yönetilen bir ülkedir. Mahalli İdareler seçimle iş başına gelmiş kişiler tarafından yönetilmekte ve büyük mali ve idari özerkliğe sahip bulunmaktadırlar. Bu nedenle mali konularda özgürce davranmakta ve hesap denetimlerini etkili bir şekilde yine kendi organları tarafından yerine getirmektedirler.

Mahalli İdarelerin bu şekilde kendi organları tarafından denetlenmesi Türkiye'deki sisteme benzemekte ve büyük farklar göstermemektedir.

2) İngiltere'de merkezi idare mahalli idarelere belirli hizmetlerin gerçekleştirilmesi için ve ayrıca hiçbir amaca yönelik olmadan bağış niteliğinde yardım yapmaktadır. Bu yardımlar mahalli idarelerin özelliklerine ve eşitlik prensiplerine uygun olarak gerçekleştirilmekte ve belediye gelirlerinin % 49'unu oluşturmaktadır.

Merkezi idare bu yardımların nerelere sarf edildiğini amacına uygun biçimde harcanıp harcanmadığını yazılı olarak sormak ve bilgi istemek haklarına sahiptir. Buna karşılık mahalli idareler merkezi idarenin her türlü yazılı sorusuna doğru cevap vermekle, yardımların nerelere ve ne şekilde harcandığını bildirmekle ve yıl sonu kesin hesap cetvellerinde göstermekle yükümlüdür.

Bu şekilde denetim sistemi de yine Türkiye'deki sisteme uymaktadır.

3) Mahalli İdareler (CIPFA) adı verilen şirketler tarafından da teftiş edilmektedir.

Bu konuda daha önce de bilgi verildiği gibi mahalli idarelerin % 30ü yeminli ve konusunda uzman özel şirketler tarafından teftiş edilmektedir.

Özel şirketler tarafından yapılan teftiş sistemi Türkiye'de uygulanmamaktadır. Mahalli idareler konusunda yetişmiş eleman yetersizliği

ve sistemin Türkiye'nin idari yapışma uygun bulunmaması nedeniyle ölkemizde uygulanması mümkün görölmemektedir. Bu sebeple özel şirketler tarafından mali denetim konusu inceleme ve araştırma konusu dışında bırakılmıştır.

4) Belediyelerin hesaplan iş ve işlemleri parlamento adına "Hesap Teftiş Kurulu" (Audit Commission) tarafından teftiş edilmektedir.

1983 yılına kadar Çevre Bakanlığına (Department of the Environment) bağılı olarak görev yapan Teftiş Kurulu bu tarihten sonra bir bakanlığa bağılı olarak hizmet vermesi sakıncalı bulunarak parlamento'ya bağlanmıştır.

17 üyeden oluşan kurulun görevi İngiltere ve Galler'deki mahalli idarelerin mali kontrolünü ve hesaplarını teftiş etmektir. Bu kurul, İngiltere'de devlet hesaplarını teftiş ile yükümlü Sayıştay (The Exchequer and Audit Department) dan ayrı olarak görev yapmakta ve sadece mahalli idarelerin hesaplarını parlamento adına denetlemekte ve teftiş etmektedir.

Kurulun emrinde 25 menajer ve 600 müfettiş (District Auditor) görev yapmaktadır.

İngiltere ve Galler'de 411 mahalli idare 12 bölgeye ayrılmıştır. Her bölgede, bölgenin büyüklüğüne göre 6-9 müfettiş görev yapmaktadır. Müfettişler, kurul tarafından 5 yıl süreyle tayin edildikleri bölgede çalışmak zorundadırlar. 5 yıl dolduktan sonra kurul tarafından yeni görev yerleri olan bölgeler yeniden belirlenecektir.

Kurul emrinde görev yapan 25 adet menajer aynı zamanda müfettişlerin teftiş görevini kanunlara ve kendilerine verilen teftiş rehberine uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetlemekle yükümlüdürler. Menajerler tarafından görevlerini istenilen düzeyde yapmadığı belirlenen veya suiistimali tespit edilen müfettişin görevine anında son vermektedir.

Mahalli idareler her yıl teftiş edilmektedir. Her mahalli idare büyüklüğüne ve yapısına göre belli iş gününde teftiş edilmek zorundadır. Bu süre mahalli idarenin yapısına göre 100-250 iş günü arasındadır.

Müfettiş kendisine verilen süre içinde, mahalli idarenin görevleri arasındaki her türlü iş ve işlemlerini ve bütçelerde bu hizmetler için ayrılan ödeneğin yasalara uygun biçimde harcanıp harcanmadığını kontrolle yükümlüdür. Hizmetlerin yapıldığı fotoğraflarla, istatistiklerle ve grafiklerle raporda gösterilmektedir.

Müfettiş;

- a) Rüşvet ve ihtilası,
 - b) Piyasa fiyatları üzerinde alım yapıldığını ve iş yaptırıldığını,
 - c) Kanunların suç saydığı fiillerin işlendiğini,
- tespit ettiği takdirde, durumu doğrudan adli makamlara bildirmektedir.

Bunun dışında hata ve noksanlıklar eğitim yoluyla giderilmekte ve ayrıca raporda gösterilmektedir.

Müfettişin, teftiş sırasında büyük yetkileri bulunmaktadır. Müfettiş belediye adına demeç verebilmekte, icraata müdahale edecek hatalı işlemi anında düzeltebilmekte ve bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını yazılı olarak isteyebilmektedir.

Teftiş sonucunda hazırlanan raporun bir örneği şehir meclisine (City Council), bir örneği Teftiş Kuruluna (Audit Commission) verilmektedir.

Kurula tevdi edilen raporlar ise yıl sonunda parlamentonun bilgisine sunulmakta ve görüşülmesi sağlanmaktadır. Böylece mahalli idarelerin sorunlarına daha rahatlıkla çözüm getirilebilmektedir.

Görüldüğü gibi İngiltere'deki mahalli idarelerin mali kontrolü ve hesaplarının teftişi "Mahalli İdareler Sayıştayı mahiyetindedir.

İngiltere'de uygulanan teftiş sisteminin faydalarını şu şekilde özetlemek mümkündür.

1) İngiltere'de mahalli idareler bölgesel olarak teftiş edilmektedir. 600 müfettiş 12 bölgede görevlendirilmiş ve bölgeye bağlı mahalli idare birimlerini teftişle yükümlüdür. Teftişin bölgelere kaydırılması ulaşım, mahalli idareyi tanıma ve sorunlarına çözüm getirme kolaylığını sağlamaktadır.

2) Bölgelerde görevli müfettişlerin sayısal çokluğu ve teftiş kurulu tarafından verilen "İş Saatinde Teftiş" esaslı mahalli idare birimlerinin rahat teftiş edilmesine, görevli personelin eğitilmesine imkân hazırlamaktadır.

3) Bölgede görevli müfettişlerin, ayrıca Teftiş Kurulunda görevli (25) menajer tarafından denetlenmesi de teftişe ciddiyet ve ağırlık kazandırmaktadır.

4) Teftiş sonunda hazırlanan raporların parlamentonun bilgisine sunulması ve görüşülmesi, mahalli idare birimlerinin sorunları hakkın

da kanun koyucunun bilgi sahibi olmasını sağlamakta ve böylece mahalli idarelerin düzenlenmesine imkân tanınmaktadır.

Şimdi Türkiye’de mahalli idarelere ve bunların hesapları dahil teftişine çok kısa olarak değinmekte yarar görülmektedir.

Türkiye’de köyler, belediyeler ve il özel idareleri mahalli idare kuruluşlarıdır. Köyler bir tarafa bırakılacak olursa 67 İl Özel İdaresi, 67 İl Belediyesi, 580 İlçe Belediyesi ve 1072 Kasaba Belediyesi ile bunlara bağlı işletme, birlik ve döner sermayelerin iş ve işlemleri ile hesaplan Mülkiye Müfettişleri ve İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörleri tarafından teftiş edilmektedir.

Türkiye’de 76 Mülkiye Müfettişi, 27 Mahalli İdareler Kontrolörü vardır. Toplam denetim eleman sayısı 103’dir. Buna karşılık teftişe tabi toplam mahalli idare sayısı 1786’dır.

Ayrıca Mülkiye Müfettişlerinin asıl teftiş alanları İçişleri Bakanlığına bağlı Valilik, Kaymakamlık, Emniyet, Jandarma, Sivil Savunma, Nüfus hizmetleridir.

Bu birimlerin teftişi yanında suç konularının tahkiki ve birimlerde görevli personelin eğitilmesi de mülkiye müfettişlerine aittir.

Bu kadar ağır teftiş yükü altında teftişlerden istenilen neticenin alınması da tabii olarak düşünölmeyecektir.

Mülkiye Müfettişleri ve İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörlerinden başka, İl Özel İdare Müdürlüklerinde İl Mahalli İdareler Kontrolörleri de ait olduğu ilin mahalli idareler birimlerinin teftişiyle görevlidirler. Ancak bunlar sınavla, boş kadrolara atanmış personel olup, hiçbir eğitimden geçmemişlerdir. Bu nedenle pek çoğu mahalli idareleri tanımamakta ve mahalli idarelerin sağlıklı olarak teftişinde görev alamamaktadırlar.

Mülkiye Müfettişleri ve mahalli idareler kontrolörleri tarafından hazırlanan teftiş rapor ve lâyhaları gerek İçişleri Bakanlığında ve gerek ait olduğu mahalli idare birimlerinde yeterince takip edilememekte, hata ve noksanların giderilmesi sağlanamamaktadır. Bu sebeple de teftişte görölen noksanlar bir sonraki teftişte aynen devam etmekte, mahalli idarelerin gerçek sorunları üst makamlara ve meclise intikal ettirilememektedir.

İngiltere’de her mahalli idare biriminin teftişine 1, 2 teftiş elemanı düşerken, Türkiye’de bunun tamamen aksine (1) teftiş elemanına 174 adet teftiş edilecek mahalli idare birimi düşmektedir. Bu hesaplamaya

mahalli idarelere bağı ve teftişe tabi işletme, birlik ve döner sermayeler dahil edilmemiştir.

Türkiye'de uygulanan teftiş sistemi İngiltere'de uygulanan teftiş sisteminin ortaya koyduğu faydaların hiçbirisini yaratmamaktadır.

1) Denetim elemanının azlığı, buna karşılık mahalli idare biriminin çokluğu mahalli idare birimlerinin istenilen şekilde teftişini ve teftişte amaçlanan görevli personelin eğitimini imkânsız kılmaktadır.

2) Mahalli idarelerin hesapları, Sayıştay tarafından sınırlı olarak teftiş edilmektedir. Bu da hesap teftiş yükünün İçişleri Bakanlığı denetim elemanları tarafından yürütülmesi sonucunu yaratmaktadır. Böylece mahalli idarelerin iş ve işlemleri ile birlikte hesaplarının da İçişleri Bakanlığı tarafından denetlenmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin mahalli idareler üzerindeki etkinliğini azaltmaktadır.

3) Teftiş sonunda düzenlenen raporların sadece İçişleri birimlerinde değerlendirilmesi, meclisin bilgisine sunulmaması mahalli idarelerin gerçek sorunlarının meclis tarafından bilinmemesine neden olmakta bu da mahalli idarelerin düzenlenmesi konusundaki kanunların gecikmesi sonucunu doğurmaktadır.

4) Müfettiş sayısındaki azlık bölgesel teftiş imkânsız kılmakta, bölgesel teftişin yarattığı faydalardan istifade edilememektedir. Bu nedenle, Türkiye'de mahalli idarelerin hesap teftiş sorun olarak ortaya çıkmakta ve bu soruna çözüm getirilmesi zaruri görülmektedir.

Bu nedenle;

1) Mahalli İdarelerin iş ve işlemlerinin teftiş İçişleri Bakanlığında kalmak kaydıyla, sadece hesap teftişinin İçişleri Bakanlığı ve Sayıştay'dan alınarak İngiltere'de olduğu gibi yeni bir "Mahalli İdareler Sayıştay" kurmak,

2) Bu yapılamadığı takdirde, yine İngiltere'deki sisteme uygun biçimde "İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörleri" sayısını mahalli idarelerin hesaplarının istenilen düzeyde teftiş edilmesini mümkün kılacak biçimde artırmak ve teftiş merkezlerini bölgeler itibarıyla çoğaltmak,

Bunun yanında il özel idareleri bünyesindeki "İl Mahalli İdareler Kontrolörleri" kadrolarını ve bu kadrolarda görev yapacak personelin atama, yetiştirme ve eğitimlerini İçişleri Bakanlığının bünyesinde yeniden düzenlemek,

sorunlara çözüm getirebilecektir.

TÜRK KAMU KURULUŞLARINDA PERSONELİN VERİMLİ ÇALIŞMASININ TEŞVİKİNDE GÖRÜLEN BOZUKLUKLARIN KURULUŞ İÇİ VE KURULUŞ DIŞI SEBEPLERİ

Aziz DİNLEN

Başbakanlık Müşaviri

I. TEŞKİLÂTIN İHTİYAÇLARI İLE PERSONEL YÖNETİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Teşkilâtlar, amaçlarına ulaşmak ve hedeflenen planlarını sonuçlandırmak gayesi ile kurulurlar. Teşkilât emrinde çalışan personel ise, bu hedeflere ve amaçlara ulaşmada bir vasıta olarak kullanılır.

Teşkilâtın bu amaçlara ve hedeflere ulaşmak için karşılaştığı güçlükler ve problemler olduğu gibi, personelin de problemleri, ihtiyaçları, amaçları ve hedefleri vardır. Personel yönünden, teşkilât, personelin bu isteklerinin gerçekleşmesinde bir araçtır. Personelin problemlerinin çoğu bu iki görüş arasındaki farklılıktan doğar. Etkili bir çözüm, teşkilât ile personelin bu ihtiyaçları arasında dengeli bir sentez ve uzlaşma yolu bulunmasına bağlıdır.

Teşkilât, amaçlarını gerçekleştirmek için teknik, finans, personel ve malzeme imkânlarına sahip olmak zorundadır. Bu imkânları etkili, dengeli, yararlı ve verimli bir şekilde değerlendirmek ister. Teşkilâtın politikasının, amaçlarının, program ve bütçesinin gerçekleştirilebilmesi için mecburi olan personelin de sağlanması gereklidir.

Teşkilâtlarda insanların çalışmalarından en çok verimi elde etmek için Taylor tarafından ileri sürülen ilmi yönetim anlayışına göre, hareket ve zaman incelemeleri yapılarak, gereksiz hareket ve zaman israfı yok edilerek, akılcı hareketlerin birleştirilmesi yeterli sayılıyordu. Oysa denemeler bunu tam olarak ispat edemedi. İnsan ilişkileri ve moral değerler dikkate alınmadan, insanları robot bir makina sayarak, onların her zaman aynı sonuçları elde edebileceklerine inanmak imkânsızlaştırmıştır.

İlmi yönetim anlayışı insanların bir eşya gibi yönetilebileceği görüşünden hareket etmekte, insan ilişkilerine yer veren görüş ise, teşkilâtın temel en önemli birleştirici unsurunun insan olduğu temel fikrinden hareket ederek, teşkilâtların insan münasebetlerine dayandığı ve ancak insanların moral değerleri yönünden doyumu ile verimlilik sağlanabileceğini kabul etmektedir.

Bir kuruluşun veya teşkilâtın, ortak amaç ve hedeflerinin neler olduğunun tespit, şahsi ve kolektif amaçların uzlaştırılması mecburi bir çalışmadır. Bu konuda istekli olmak veya istemek önemli değildir. İstenilen şeyleri gerçekleştirecek yetkinin bulunması, kuruluşta sosyal dayanışmayı gerçekleştirecek bir ortam teşekkül ettirilmesi gereklidir. Bunun için kuruluşta insanlar arası münasebetler ve şahsi istekler meselesinin çözüme kavuşturulması gerekir. Çünkü şahsi meseleler, problemler kuruluşun gelişmesini ve verimliliğini önemli ölçüde etkileyen bir unsur olarak ortaya çıkacaktır. Teknolojideki ve ekipmanlardaki gelişmenin verimliliği etkilemesi kadar bu problemlerin çözümünü de verimliliği ve gelişmeyi etkilemektedir.

Kuruluş veya Teşkilât içinde insanların bazı ihtiyaçlarının giderilmesinin, onları kuruluşa, işe bağlayan ve verimliliğin artışı etkileyen önemli bir unsur olarak ele alınmasının gerekliliği bugün artık tartışılmamaktadır. Modern bir görüş olarak benimsenmiştir.

II. TÜRK KAMU KURULUŞLARINDA PERSONELİN VERİMLİ ÇALIŞMASININ TEŞVİKİNDE GÖRÜLEN BOZUKLUKLARININ KURULUŞ İÇİ SEBEPLERİ

Türkiye her yönüyle gelişmekte olan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu gelişme sürecini Türkiye’de her kesimde gözlemek mümkündür. Ülkemizde sosyal, ekonomik, kültürel, teknik vb. alanlardaki gelişme, yerine göre süratli yerine göre ağır, yerine göre de aksak ve yanlış bir gelişme süreci içindedir. Gerek kamu kesimi, gerekse özel kesim bu gelişmeden kendi imkân, kabiliyet ve özelliğine göre payını almaya çalışmaktadır.

Gelişen, büyüyen, ihtiyaçları artan ve ihtiyaçlarının niteliği ve niceliği değişen bir toplum yapısı ve sosyal hayat içinde teşkilâtlar ve onun temel yapısını teşkil eden teşkilât insanları - personel de moral olarak bu değişiklikten etkilenecektir. Teşkilât yöneticileri de Teşkilâtın ama çına ulaşması için temel unsur olarak kullandığı personelini de bu etkinliklere uygun olarak yönlendirme ve teşvik sistemleri ile kullanmak zorunda kalacaktır.

Türk kamu kuruluşlarında yukarıda belirtilen ihtiyaçlardan doğan bir yönlendirme teşvik etme problemi eskiden beri vardır. Ancak; bu problemi çözebilecek temel politikaları uygulama açısı bakımından gerektiği kadar kamu kurum ve kuruluşların tatbikatlarında görmek mümkün olmamıştır.

Kuruluşların iç bünyesinden gelen ve "Personel Yönetimi Kuruluş İçi Bozuklukları" diyebileceğimiz bu sorunları aşağıda özetlemeye çalışacağız.

A. Kuruluş İçi Personel Yönetim Teşvik Bozuklukları

1. Kuruluş yöneticileri genellikle personel yönetiminin önemine ve değerine inanmamaktadır. Personelin daha verimli, etkin, süratli ve ekonomik çalışması için gerekli şartların teminini yönetici kendine dert edinmemektedir. Örgütün gördüğü kamu hizmetinin ağır, aksak ve şartlara uygun olmadan yürütülmesi, personel sirkülasyonu; yöneticiyi atama şekli ve kendinden istenen görevler dolayısıyla fazla ilgilendirmemektedir.

2. Kamu kurum ve kuruluşlarının birçoğunda yasal olarak daha iyi yönetmek amacı ile mükafatlandırma ve cezalandırma olguları ile teşvik sistemleri vardır. Ancak; bu sistemler ve olgular yöneticiler tarafından işletilmemektedir.

a. Alt ve üst yönetim kademeleri mükafatlandırma veya cezalandırma sistemine inanmamaktadırlar.

b. Alt ve üst yönetim kademeleri mükafat veya cezalandırmanın bir yönetim aracı olduğunu kabul etmemektedirler. Personelin cezalandırılması ve mükafatlandırma ile şahıs bazında ve teşkilât seviyesinde toplu etki elde edebileceklerini kabul etmemektedirler.

c. Üst yönetim kademeleri ülkenin sosyal ve ekonomik yapısında personelin başka çıkarlarının olduğunu ve bunları elde ettiklerini kabul etmektedirler. (İkinci iş - köydeki arazi gelirleri - aile dayanışması - rüşvet ve hediye gibi.) Bu şartlarda mükafatlandırma sistemini çalıştırmakta yönetici çekimser kalmaktadır.

d. Yöneticiler özellikle cezalandırma araçlarını kullanırken yoğun siyasi veya eş - dost baskısı ile karşılaşmaktadır. Bu baskılara maruz kalmamak için bu aracı kullanmaktan kaçınmaktadırlar.

e. Yöneticiler genellikle takdir kullanmaktan kaçındıklarından takdire bağlı olan cezalandırma ve mükafatlandırma araçlarını da kullanmaktan kaçınmaktadırlar.

f. Teşkilât personelinin siyasi veya sosyal düşüncelerle kapasite üzerinde, istihdam fazlası olarak işe alındıklarını bilen yöneticiler keza; her iki aracı da kullanma gereğini duymamaktadırlar.

3. Kuruluş personelinin daha iyi yönetmek için araçlardan biri olan liyakat ve kariyer sistemini teşekkül ettirme usullerine genellikle kamu kuruluşlarında uyulmamaktadır.

Birçok kurumda kariyer sistemi oluşturulmamış veya çalıştırılmamıştır. Kurum personeli işe girdiği gündeki yerde ve masada kalmış, yer ve masası değişmemiş, hizmet içi eğitimden geçmemiş ancak yatay ilerleme yapabilmıştır. Teşkilâtın bir bölümünün bir kısmının bir parçasını bilen bir kişi halinde kalmıştır.

Hizmet içi eğitime tabi tutulma, dikey ve yatay yer değiştirebilme, her iki bölümde de ilerleme yapabilmenin takdir hakkı birçok kuruluşlarda tamamen yöneticiye bırakılmıştır. Bu haklardan istifade şartları objektif esaslara bağlanmamıştır.

Yönetici konu ile ilgili takdir hakkını kullanırken siyasi veya sosyal baskıya boyun eğmektedir. Dolayısıyla yukarıda bahsedilen her iki aracın kullanımı personel için daha çok iş verimini sağlayacak bir tedbir olmamaktadır.

4. Her yönetici kendine en yakın bir alt yöneticiyi kendine rakip görmektedir. Hatta bu olay kamu yöneticileri arasında en alt yönetim kademesine —şefliğe— kadar indirgenmiştir. Şef kendisine en yakın kıdemli memuru kendi yerine göz koymuş rakip gibi görmektedir. Kariyer, liyakat, çalışkanlık, mesleki kapasite, üretkenlik gibi ölçülerle normal hiyerarşi içinde göreve gelmeyen üst yöneticiler kendilerine en yakın yöneticinin de aynı yolla (bu yol daha çok siyasi baskı, yöneticilere yakın olma veya yöneticinin adamı olma diye tabir edilen yöneticinin her dediğini yapan ve "benliğini idrak etme" hissini duymayan personelin) göreve gelebileceğini hesap ederek personeli daha iyiye teşvik edecek faktörleri gereği gibi kullanmamaktadırlar.

5. Türk kamu kuruluşlarında üst ve orta kademe yöneticileri genellikle siyasi tercihlerle belli makamlara gelebilmekte veya gelmektedirler. Siyasi otorite ise yöneticilerden süratli, ekonomik, verimli ve kaliteli bir hizmeti birinci planda istememektedir. Kendisinden bekleneni ve tavrının karşılığını bilen yöneticiler de personelin daha verimli olması için gerekli araçları kullanmak veya bu yolda gayret sarf etmek gibi bir tavır ve fiil ortaya koymamaktadır.

6. Türk kamu kuruluşlarında yukarıda sayılan maddelerin bileşkesi denebilecek bir olgu mevcuttur. Kamu personeli arasında "Testiği getiren de bir, kıran da bir" atasözü ile anılan bu olgu sistemin en kötü yanıdır. Çalışan, gayret gösteren, üreten, teşkilât amaçları doğrultusunda yeni bir şeyler katmak isteyen, bir takdirle çok şeyler yapabilen, benliğini kanıtlamaya çalışan her kademedeki personel ile bu sayılanların tam aksi özellikleri taşıyan bir personel için Türk kamu kuruluşlarında aynı ücret, aynı takdir, aynı sosyal güvenlik, aynı izin müddeti ve aynı oranda sosyal ihtiyaçlarını giderme ölçüleri kullanılmaktadır.

Çalışma ve başarı takdir edilmemekte ve mükafatlandırılmamaktadır. Bunun tersi bir olgu ise cezalandırılmamaktadır.

7. Kamu kuruluşlarında altıncı maddeye uygun bir bileşke de sistemdeki personeli daha verimli kılabilcek bir çok konunun uygulanmasının yöneticinin takdirine bırakılmış oluşudur.

Yöneticiler bu takdir haklarını daha çok "Evet efendimci diye tabir edilen, kendilerine yakın gördükleri personel için kullanmaktadırlar. Bu kullanımda liyakat, ehliyet ve kariyer ölçü olarak alınmadığından personel üzerinde teşvik edici etkisi olan bu araç da işe yaramamaktadır.

B. Kuruluş Dışı Teşvik Yönetimi Bozuklukları

1. Kuruluş dışı teşvik yönetimi bozukluklarının başında ücret sisteminin bozukluğunu gösterebiliriz. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında ücret miktarının ve ücret sisteminin kurum dışında siyasi otorite tarafından istenildiği gibi tespit edilmesi bu teşvik aracının amacına uygun olarak kullanılmasını önlemektedir.

Şartlar ne olursa olsun, siyasi otoritenin koyduğu ücret ödemesinin dışına çıkamayan idare; personele başarısı karşılığı fazla ücret, başarısızlığı karşılığı az ücret ödeyememektedir.

2. Teşkilâtın amacına uygun ölçülebilir başarısı karşısında elde edilen kârın bir bölümüne teşkilât personelinin iştiraki gibi teşvik edici faktör kamu kuruluşlarında henüz uygulanmamaktadır. Bu konuda siyasi otoritenin yaygın bir uygulama irade izharı olmamıştır.

3. Siyasi istikrarın olmayışı kamu kurum ve kuruluş yönetimlerinin sık sık değişmesi yöneticilerin kurulularında köklü değişiklikler yapmalarına ve personeli daha iyi verim için yönetmeye çalışmalarına engel teşkil etmektedir.

4. Kamu kurum ve kuruluşlarının çoğunda işe alma ve şefflik yukarıda sayılan yönetici kademelerinin tayin, terfi, hizmet içi eğitimi ve yurt dışına gönderilme gibi teşvik etkisi olan faktörlerin çoğu yöneticiler tarafından bu amaca uygun olarak kullanılmamaktadır.

Bu uygulama, personel üzerinde negatif teşvik etkisi göstermektedir.

5. Kamu kurum ve kuruluşlarında personel yönetimini bozucu bir diğer sebep de özel sektöre personel akımıdır. Kamu sektörüne göre çok daha hızlı gelişen ve başta ücret olmak üzere personel yönetimini ve teşvik sistemini etkileyen bütün faktörleri çok daha iyi kullanan özel sektöre, kamuda yetişmiş, kaliteli personel geçiş yapmaktadır.

III. TEKLİFLER VE SONUÇ

Yukarıda iki bölümde açıklanan sebeplerden dolayı Türk kamu kuruluşlarında kuruluş içi ve kuruluş dışı sebeplerden kaynaklanan personel yönetimi bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Teşkilâtların temel yapısını oluşturan ve dinamik bir yapıya sahip olan insan unsurunun teşkilâta kazandırılması ve sahiplendirilmesi kuruluşların başlıca problemi ve yer yer de amacı haline gelmektedir.

Türk kamu kuruluşlarındaki personel yönetimi ve teşvikinde görülen bozuklukların giderilebilmesi için aşağıda sayılan teklifler bir çözüm olarak ileri sürülebilir.

1. Kamu kuruluş ve kumrularının üst yönetim kademesinden en alt yönetim kademesine kadar atama, nakil, terfi ve diğer özendirici teşviklerden yararlanma sistemi adil ve hukuki bir esasa bağlanmalıdır.

2. Kumruların üst yönetim birimleri hariç diğer birimlerin atama, nakil, terfi ve diğer özendirici haklardan yararlanma sisteminde siyasi iktidar tercihlerini devre dışı bırakacak yasal çözümler bulunmalıdır.

3. Alt, orta ve üst kademelere geçişte ehliyet, liyakat, kariyer ve tespit edilen diğer değerleri ihtiva eden sözlü ve yazılı bir imtihan sistemi geliştirilmelidir.

4. "Adama göre iş" politikasından vazgeçilmeli, "İşe göre adam" politikası kamu kuruluşlarında uygulanmalıdır.

5. İşe alma eşit ve adil şekilde olmalı, kadro şişkinliklerine sebep olan "işsizlik sigortası" niyetine istihdam açma politikasından vazgeçilmelidir.

6. Hizmet içi eğitim bir teşvik ve yetiştirme aracı olarak adil bir şekilde kullanılmalıdır.

7. Yöneticiler her üç yılda bir konuları ile ilgili olarak oryantasyon eğitimine tabi tutulmalıdır.

8. Ücret sistemi personeli teşvik edici bir faktör olarak en geniş manasıyla kullanılmalı ve kârdan pay alma modeline kurumlarda yer verilmelidir.

9. Personelin maddi ve moral açıdan değerlendirilmesine esas olarak alındığı iddia edilen "Tezkiye varakaları" sistemi modern personel yönetimi esaslarına uygun olarak köklü şekilde değiştirilmeli ve uygulamada bir araç olarak kullanılmalıdır.

10. Her kademedeki personelin çalışkanlığı, kabiliyeti, liyakat ve kariyeri yakından takip edilmelidir. Bunun için modern yönetimdeki ilkelerden "Denetim Alanı" ilkesi kurum ve kuruluşlarda yaygın bir şekilde uygulanmalıdır.

11. Cezalandırma ve mükafatlandırma işlemleri kayıt altına alınmalı ve hiç bir etki altında kalınmadan ciddiyetle uygulanmalıdır.

12. Yöneticilerin ücretleri kârdan pay alma dahil, ayrı bir statü ile belirlenmeli ve kamu kuruluşlarından süratli, etkin, verimli, ekonomik hizmet istenmelidir.

13. Üst düzey yöneticilerinin yetiştirilmesi ve eğitilmesi merkezi bir kurum tarafından üstlenilmelidir.

14. Dayanışma, sosyal faaliyet, değer verilme, ilgilenilme gibi personeli kuruma sahip çıkaracak teşvik edici faktörler devamlı olarak etkili bir şekilde kullanılmalıdır.

15. Kamu kuruluş personelinin sosyal statülerini toplum içinde yükseltici tedbirler alınmalıdır.

16. Yöneticiler personel yönetiminin, personeli daha iyi verim için teşvik etmenin önemini iyice kavramalıdır.

17. Kurum personeli genel kültür konularında da kurum tarafından zaman zaman eğitilmelidir.

18. Personelin sosyal güvenliği adil ve gelecek endişesinden uzak bir statüye kavuşturulmalıdır.

19. Yöneticinin doğrudan takdirine bağlı teşvik edici işlemler asgari seviyeye indirilmelidir.

Bu konularda yöneticinin takdir hakkına adil ve eşit bir şekilde kullanılabileceği kılavuz kriterler ortaya konulmalıdır.

İYİ BİR TEŞKİLÂTIN ESASLARI

Dr. Aziz AKGÜL
Kara Harp Okulu İşletme Yönetimi
Bölümü Öğretim Üyesi

Abdülkadir VAROĞLU
Kara Harp Okulu İşletme Yönetimi
Bölümü Öğretim Üyesi

Teşkilât, meydana getireceği sonuçların yönetim tarafından tespit edildiği bir mekanizmadır.¹ Başka bir ifade ile teşkilât, tespit edilen amaçlara ulaşılabilmesi için lüzumlu bütün faaliyetlerin, bir takım görev ve sorumluluklar teşkil etmek üzere gruplandırılması ve ilişkilendirilmesidir.

Her iki tanımda da, insan unsurundan bahis edilmemektedir. Çünkü personel, teşkilât planlamasından ayrı bir konudur.² Her iki tanım işin amaçları ile ilgilidir. Tanımlardan ilki, "sonuçlar", ikincisi "amaçlardan bahsetmektedir. Teşkilât planlayıcısı, işletmenin nereye ulaşmak istediğini tespitle işe başlar ve teşkilâtın oraya ulaşması için yapılan planları uygular. Başka bir ifade ile amaçlar teşkilât yapısını belirlerler.

Teşkilât yapısının baştan yapıldığı çok az işletme örneği vardır. Teşkilâtların çoğunluğu baştan yapılmış bir plan bulunmadan gelişirler ve planlamanın gereği anlaşıldığında yapılanlar organize etme değil, yeniden organize (reorganize) olmaktadır.³

Teşkilatlanmada ilk önce kuruluşun amaçları tespit edilir. Daha sonra, onları en iyi şekilde gerçekleştireceğine inanılan bir organizasyon şeması çizilir. Reorganizasyon durumunda ideal bir organizasyon şeması hazırlanırken, aynı zamanda var olan organizasyonu gösteren bir

¹ Personelin Teşkilât İçindeki Önemi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Aziz AKGÜL ve Abdülkadir VAROĞLU, "Süper yönetim" Türk İdare Dergisi, Haziran 1986.

² Massie, J.L. "Management Theory" in Hand book of Organization Chp. 9, editör. J.G. March. Chicago; Rand McNally Co., 1965.

³ Mintabeng, H. "Organization Design: Fashion or Fit?" Harvard Business Review. 59, no. 1 (Jan-Feb. 1981): 103-116.

envanter yapılır ve kuruluşun her yönetim görevini şefler seviyesine kadar gösteren yazılı rapor hazırlanır. Yönetim görevinde bulunan her şahıstan, görev ve sorumluluklarının neler olduğuna ve kime rapor vermesi gerektiğine dair görüşlerini yazıyla bildirmesi istenir. Bu görüşlerin analizi neticesinde, genellikle belirlenmiş esaslarla aynı görüşlere rastlanabileceği gibi, ihmal edilmiş konular da ortaya çıkar.

Üst kademe yönetimi bir teşkilât kılavuzu hazırlar. Bu teşkilâtın mevcut durumunu ve kılavuzun hazırlandığı tarihte teşkilât içinde çeşitli görevlerin yetki ve sorumluluklarını gösteren esas ve yardımcı planlardan meydana gelir. Teşkilât planlamasını, kuruluşun belirli bir yapıya erişmesi için gerekli olan gelişme safhalarını gösteren gelişme cetvelleri hazırlar. Meselâ, biri bir yıl sonundaki organizasyon yapısını, ikincisi ise üç ya da beş yıl sonundaki yapıyı gösterebilir. İşletme amaçlarında bir değişiklik, genellikle bütün planların revizyona tabi tutulmasını gerektirir.

Teşkilât yapısı, belli bir kuruluşun amacını gerçekleştirmesi için yapıldığına göre, başka kuruluşlardan birinin teşkilât planı kopya edildiğinde bundan tatminkâr neticeler beklenemeyeceği açıktır.⁴

TEŞKİLÂT ESASLARI

inşaat mühendisinin belli amaçları düşünerek köprü inşa etmesi gibi, teşkilât planlamacısı da teşkilâtı belirlerken belirli prensipleri uygular. Söz konusu prensiplere bağlı kalındığı takdirde iyi bir teşkilâta kavuşulacağını, uzun yıllar süren tecrübeler göstermiştir. Bu prensiplerin başlıcaları şunlardır :

1. Teşkilâtın en üst kademesinden aşağı kademelerine kadar her noktada açık bir otorite hakim olmalıdır.⁵

Otorite, başkalarını yönetmek için bir resmi haktır. Başka bir ifade ile otorite, yönetmek, koordine etmek ve karar vermek için kullanılan haktır. Buradaki otorite emir komuta zincirinin dikey bölümüdür.

2. Teşkilâttaki hiç kimse birden fazla kısım amirine rapor vermemelidir. Herkes kime rapor verip, kimden rapor almak durumunda olduğunu bilmelidir.

⁴ Van Fleet, D.D. ve A.G. Bedeian "A History of the Spain of Management" Academy of Management Review 2 (July 1977) : 356-72.

⁵ Limerich, D.C. "Authority Relations in Different Organization Systems". Academy of Management Review 1 (Oct. 1976) : 56-58.

3. Her amirin yetki ve sorumlulukları yazılı olarak açık bir şekilde tanımlanmalıdır.⁶

Sorumlulukların yazılı şekle konulması amirin kendisinden bekleneni ve yetkisinin sınırlarını bilmesine imkân verir. Bu aynı zamanda sorumluluklar arasındaki boşlukları doldurur ve uygun karar noktasının hemen göze çarpmasını da sağlar.

Birçok işletmede en üst yetkililerden görevlerini bir liste halinde sıralamaları istendiğinde yönetim durumu karışık göstermekte birkaç kişinin benzer görevlerin yapılmasında kendilerini sorumlu sandıkları, dolayısı ile büyük para ve zaman kaybına yol açıldığı ortaya çıkmaktadır.

Bir sorumlunun, ölüm ya da diğer nedenlerden dolayı teşkilattan ayrılması durumunda o şahsın tam olarak ne yaptığıının kimse tarafından bilinmediği ve yerine gelecek olanın işlere nereden başlaması gerektiği hakkında bir karar vermenin zorluğu, çok ender olarak karşılaşılan gerçeklerden değildir. Bir izne çıkma durumunda bile, belli bir süre için izne çıkan kişinin yerine bakacak olanı yetiştirebilmek için, ayrılan şahsın işinin ne olduğunun tam olarak bilinmesi gerekir.

4. Sorumluluk, daima karşılıklı yetki ile belirlenmelidir.⁷ Bu prensip, bir fabrika müdürünün, eğer fabrika organizasyonu içindeki faaliyetlerden tam sorumlu tutuluyorsa, işletme yönetimi tarafından alınacak hammaddenin miktarı ya da kimden alınacağı hakkında emirlerle baskı altında tutulmaması gerektiğini açıklamaktadır. (Kararı kendisi vermekle beraber, işletme personelinin bir satın alma uzmanına danışıp onun görüşünü de alabilir.) Eğer bir amir, kendi bölümünün çıkardığı işin kalitesinden sorumlu ise, kendisine danışılmadan işe alınmış bir memuru kabul etmek durumunda kalmamalıdır.

Yetki verdiği halde, sonradan yetkilinin alması gereken kararları onun yerine kendisi alarak astının sorumluluğunu fonksiyonsuz hale getiren birçok amir vardır.

5. Daha üst kademelerdeki yetkililerin kendisine bağlı astlardan hareketleri bakımından sorumluluğu mutlaklıdır.⁸

⁶ Nadler, D.A. ve M.L. Tuşman "A Model for Diagnosing Organizational Behavior" Organizational Dynamics 9 (Autum 1980) : 35-51.

⁷ Bobbitt, H.R. ve J.D. Ford. "Decision-maker Choice as a Determinant of Organization Structure", Academy of Management Review 5 (Jan. 1980) : 13-23.

⁸ Kotter, J.P. "Power, Dependence and Effective Management" Harvard Business Review 55 (July-August 1977) : 125-36.

Yarbay Urvick bu ilkeyi şu şekilde açıklamıştır. Amirin aslarından birine yetki vermesine rağmen, o yetkilinin hareketlerinden yine de kendisinin sorumlu olması demektir.

İşıklandırmadan sorumlu bir yönetici fabrika ışıklandırmasının sürekli olarak devam etmesinden sorumludur. Fakat bir ampul bozulduğu zaman yerine yenisini kendisi takamaz. Bu fabrika elektrikçisinin işidir. Ancak elektrikçi bozulan ampulün yerine yenisini takmayı ihmal etmişse, ışıklandırma yöneticisi de elektrikçi kadar bundan sorumlu tutulur. Bu prensibe göre bir yönetici kendisinin emri altındakileri uğraşlarından ayrı tutamaz, onların yaptıkları ve yapamadıkları her şeyden sorumludur.

6. Yetki, imkân dahilinde organizasyonun en alt kademelerine kadar devredilmelidir.

En alt kademelere karar yetkisi verildiğinde, üst kademelerde bulunanlar enerjilerini yalnız yönetimle ilgili konularda kullanabilirler. Bir porselen eşya fabrikası müdürü, pasta tabağının üzerindeki çiçeğin kırmızı mı yoksa sarı mı olacağı konusunda kafa yormak durumunda olmamalıdır. Büyük bir işletme müdürü, her faturayı şahsen imzalamamak ya da her memurun maaş artışını bizzat onaylamamalıdır. Çünkü bu gibi işler daha alt kademelerde kolaylıkla çözümlenebilir.

Bu prensibin uygulanması ile büyük organizasyonlarda merkezileşmemeye doğru bir gelişme gözlemlenebilir. Karar alma gücü hareket noktasına yakınlaşmaktadır.⁹ Fabrika müdürü ya da kısım şefi, işletme çapındaki politikaya uygun olmak üzere her türlü karar alma hakkına sahiptir. Bu, üst kademe yöneticilerin düşünme ve planlamaya daha fazla zaman ayırma imkânı sağlamaktadır.

7. Yetki kademelerinin sayısı en az seviyede tutulmalıdır. Kademelerin sayısı ne kadar çok olursa komuta zincirinin uzunluğu da o oranda artacak ve organizasyon içinde emirlerin yerine ulaşması ve sonuçların geri dönmesi çok uzun süre alacaktır. Bu durum hızlı bir karar almak için astın kendi amirini atlayarak daha yüksek bir yetkiliye başvurması sonucunu doğurur.

Gillmore, organizasyonların çoğunda, en üst kademe amiri dahil olmak üzere altı amir kademesinden fazlasına ihtiyaç olmadığını matematik olarak hesaplamıştır.

⁹ Davis, L.E. "Evolving Alternative Organization Designs; Their Socio-technical Bases". Human Relations 30 (March 1977) : 261-73.

8. Organizasyon içindeki herkesin işi, esas amaca yönelecek şekilde tespit edilmelidir.

Bu uzmanlaşma prensibidir ve çalışanlara olduğu kadar kısım ve bölümlere de uygulanır. Yani derece prensibinde olduğu gibi yetki dağıtımının dikeyden çok yatay olması durumu ile ilgilidir.

Organizasyon içindeki bütün görevler fonksiyonlara göre ayrılır ve her fonksiyon bir bölümün sorumluluğu altındadır. Plansız bir şekilde gelişmiş organizasyonlarda sık sık birbiri ile ilgisi bulunmayan birçok işi birden yapan çalışanlara rastlanır.

9. Mümkün olduğu kadar hat fonksiyonları kurmay fonksiyonlarından ayrılmalı ve önemli kurmay görevleri belirtilmelidir.

Hat fonksiyonları işletme amaçlarına yönelik teşkil edilen bölümlerin yönetimi ile ilgili şahıslardır. Kurmay fonksiyonları ise hat fonksiyonlara yardımcı olurlar. Kurmay bölümlerde çalışanlar, hat departmanlarına, hizmet, danışmanlık, koordinasyon ve kontrol gibi konularda yardımcı olurlar;¹⁰

10. Bir tek amir tarafından koordine edilebilecek ast sayısının bir sınırı vardır.

Bu sınıra "kontrol alanı" prensibi denir. Bu sayı aşağıdaki hususlara bağlı olarak değişir.

a. Alt kademe görevlerin benzerliği veya farklılığı ve birbirinden bağımsız icra edilme şansı. Birbirine bağlı görevlerin sayısı ne kadar fazla olursa koordinasyon işi o oranda artar.

b. Faaliyetlerin ve şahısların yer bakımından uzaklığı.

c. Faaliyetlerin ve görevlerin karmaşıklık seviyesi.

d. İşlerin düzgün akışı.

e. Yeni prensip ve uygulamaların ortaya çıkış sıklığı.

Kontrol alanı prensibi, organizasyon içinde çok ender olarak yeknesak bir şekilde uygulanan bir durumdur. Amirlerin kontrol sınırlarını genişletmemesi bakımından görevleri çeşitli alt kısımlara bölmek mümkündür. Bu kısımlandırma 3 şekilde yapılabilir.

— Fonksiyonel,

¹⁰ M Nossiter, Vivian, "A new Approach toward Resolving the Line and Staff Dilemma." Academy of Management Review 4 (Jan. 1979) : 103-6.

- Mal ya da hizmete göre,
- Bölgesel ya da coğrafi.

Bir radyo departmanı Ve bir televizyon departmanı bulunan bir işletme, mal kısımlandırması esasi kullanıyor demektir. Hizmet bölümlerine örnek olmak üzere sosyal fayda yaratan bir işletmenin ısıtılma ve ısıtma bölümleri ya da bir bankanın sigorta ya da ipotek bölümleri gösterilebilir.

Çalışmalar geniş bir alana yayılmış ise en etkili plan her coğrafi alan için bir yönetim ünitesi yaratmaktır. Demiryolları işletmesinde veya hayat sigortası işlemlerinde bu uygulama vardır.

11. Değişen koşullara göre ayarlanabilmesi için bir organizasyonun esnek olması gerekir.

Organizasyon planı daralma ve genişlemeye imkân verecek şekilde olmakla beraber esas organizasyon yapısını olumsuz yönde etkilememelidir.

12. Organizasyon yapısı mümkün olduğu kadar basit tutulmalıdır.

Önceden de değinildiği gibi, çok sayıda kademe haberleşmeyi güçleştirmektedir. Çok sayıdaki kurallar da koordinasyona ulaşmaya değil, uzaklaşmaya neden olur.

İyi Bir Organizasyonun Faydalan

Sonuç olarak yukarıdaki prensiplerin uygulanması aşağıdaki faydaları sağlar.

- Çalışanlar arasındaki uyumsuzlukların çözülmesini sağlar.
- Aynı işin tekrarlanmasını Önler.
- Zaman kaybını önler.
- Haberleşme bağlarını güçlendirir.
- Uygulamaya dönük gelişme için çok faydalı yükselme imkânla

rını gösterir. Organizasyon cetvelleri ve iş tanımları bir çalışanın nereye kadar yükselebileceğini, yönetici görevleri için gerekli niteliklerin neler olduğunu ve üst kademeye yükselebilmek için ne tür bir eğilimin gerekli olduğunu gösterir. _

- Çalışanların başarı derecesi ve yeteneklerinin ölçülmesini sağlar.¹¹

¹¹ Slocum, J.W. ve Don Hellriegel "Usirig Organizational Design to Cope with Change." Business Horizons 22, no. 6 (Dec. 1979) : 65-76.

FEDERAL ALMAN İLÇELER BİRLİĞİ 8 İNCİ KONGRESİ NOTLARI

Yahya GÜR

Personel Genel Müdür Yardımcısı

Bilindiği gibi Federal Almanya ile 1979 yılından beri karşılıklı Kaymakamlar heyeti ziyaretleri yapılmaktadır. Bu program cümlesinden olarak 1985 yılında 18 kişilik bir Federal Alman Kaymakamlar Heyeti ülkemizi ziyaret etmişlerdi. 1986 yılında Türk Kaymakamlar Heyetinin Federal Almanya'yı ziyareti gerekiyor idi. Ancak Federal Almanya'da 237 ilçeyi temsil eden F. Alman İlçeler Birliğinin 8 inci Genel Kurul Toplantısının yapılacağı ve bu toplantıların politik ortamda yapıldığı için ziyaret 1987 yılma ertelenmiş ve 4-5 Haziran 1986 tarihlerinde yapılan toplantıya beni davetleri Bakanlıkça uygun görülerek Bakanlıkı temsilen katıldım.

Toplantı Bonn yakınlarındaki Bad Neuenahr Ahnveiller ilçesinde tertiplenmişti. İlçe, gerek otelleri, gerekse toplantı salonları ve diğer sosyal imkânları ile bu tür organizasyonlar için ideal bir yer izlenimi verdi. Bonn istasyonunda karşılamayı müteakip başlığında "Yahya Gür İçin Program" yazılı bir program metnini hemen takdim ettiler. Toplantıdan bir gün önce 3 Haziran 1986 günü akşamı Birlik Başkanı Joseph Köhler tarafından yabancı delegelere ve diğer üst düzey mensuplarına bir yemek verilerek, yemekte davete icabetle toplantıya geldiğimiz için memnun olduklarına dair bir konuşma yaptı. Toplantıya bizden başka Finlandiya, Fransa ve Danimarka'dan delege davet edilmiş ve gelmişlerdi. Birliğin Genel Kurul toplantılarına Finlandiya, Fransa ve Danimarka'nın eskiden beri delege gönderdiğini öğrendik. Türkiye'nin bu toplantıya ilk defa iştiraki ayrıca memnurluk yaratmıştı. Yemekte yabancı delegelerden duayen Finlandiya delegesi bir konuşma yaparak davet edildiklerinden ve orada bulunmaktan memnun olduklarını, ifade ile çok sert bir ağaçtan oyulduğu anlaşılan bir dağ keçisi heykelciğini Başkan'a takdim etti. Ben de bu toplantıya Türkiye'den ismen davet edilmekten ve bir çoğunu önceden tanıdığım dostlarımla yine birlikte olabilmekten çok mutlu olduğumu, Bakanlığımı temsilen

katıldığım bu toplantı vesilesiyle Sayın Bakanımın, Müsteşarımın ve meslektaşlarımla en iyi dilekleri ile selamlarını sunarak Başkana bir mermer vazo takdim ettim. Konuşmam salonda alkışlarla karşılandı. Başkan teşekkür ederek vazoyu kabul etti.

4 Haziran 1986 günü Federal Alman İlçeler Birliği toplantısını Birlik Başkanı Joseph Köhler bir konuşma yaparak açtılar. Salonda 237 ilçenin Kaymakamı, Eyaletlerin ve Federal Devletin üst düzey bürokratları, parlamenterler, basın mensupları, televizyon ve Başbakan Kohl bulunmaktadırlar. Biz yabancı delegelere ön sırada yer vermişlerdi.

Başkan açış konuşmasının başında toplantıya katılan yabancı delegeleri ismen genel kurula takdim ettiler. Konuşmanın devamında mahalli idarelerin ve yerinden yönetimin önemi üzerinde durarak, ilçelerin ve belediyelerin yapmakla görevli olduğu işler için daha çok mali kaynağa sahip olmaları için Federal Hükümetin gerekli girişimlerde bulunmasını ve bu konudaki tasarıların desteklenmesini, belediyelerin ağır vergi yükü altında olduklarını bu yükün azaltılmasını, belediyeler tarafından işsizlere ödenen işsizlik yardımının 1985 yılında 10.8 milyar DM.'tan 20.8 milyar DM.'a yükseldiğini, işsizliğin bu yardım sebebiyle artış gösterdiğini, hayat pahalılığının da giderek arttığını, işsiz vatandaşların sadece bu sosyal yardımla yaşayamayacaklarını, bu konuda yeni hukuki düzenlemelere derhal gidilmesi gerektiğini, büyük yerleşim merkezleri arasındaki raylı taşımacılık sistemini de eleştirerek bu sistemin şehirler arasında otobüsle yolcu taşımacılığı ile desteklenmesi gerektiğini, çevreyi ve doğayı koruma konusunda başarılı büyük işlerin devamı arzu ediliyor ise çöplerin değerlendirilmesi, tabiatı ve akarsuları koruma çalışmaları bekleniyorsa merkezi idarece ilçelerin ve mahalli idarelerin desteklenmesi gerektiğini vurguladı.

Alman İlçeler Birliği Başkanı son zamanlarda giderek artan iltica talepleri konusuna değinerek, ilçe yönetimlerinin temel hak olan iltica hakkını kısıtlamasının söz konusu olmadığını, fakat bir takım aldatmalara inanılarak yanılgıya düşülmemesi gerektiğine de işaret etti, iltica taleplerinin sadece ülkesine döndüğünde ölüm cezasına çarptırılması söz konusu olan müracaatçılara verildiğini belirterek konuşmasını bitirirken toplantıya teşrifleriyle memnurluk yaratan Federal Şansölye (Başbakan) Dr. Helmut Kohl'a teşekkür ederek toplantıyı resmen açmalarını rica etti.

Başbakan Kohl konuşmasında ilçelerin ve belediyelerin daha çok mali haklara kavuşması için Federal Hükümet olarak gerekeni yapmaktan kaçınmayacaklarını söyledi.

Doğayı ve çevreyi koruma konusunda ilçelerin başarılı çalışmalarını kutladı. Sanayi artıklarının imhası gerektiğine ve bu sebeple üretim planlamasına katıldığını ifade etti.

Rusya'daki Çernobil nükleer santralindeki kazanın çok kıymetli fakat acı bir tecrübe olduğunu söyledi. Bundan sonra bu tür nükleer santrallerin yapmaktan kaza sebebiyle vazgeçmeyeceklerini, ancak kazaların olmaması için gerekli tedbirlerin de önceden alınması gerektiğini, bu konuda bilim adamlarına büyük görevler düştüğünü ifade ettiler.

Bu konuda bazı dost ülkelerin başbakanları ile görüştüğünü, nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanılması için nükleer santrallerden vazgeçilemeyeceğinde hemfikir olduklarını ifade etti. Kongre delegelerine ve misafirlere iyi dileklerde bulunarak konuşmasını tamamlayan Başbakan konuşmasını müteakip hiç oturmadan salondan ayrıldı. Bu ayrılış esnasında ilçeler Birliği Başkanı dahil hiç kimsenin kendisini uğurlamaması dikkatimizi çekti. Kongre diğer konuşmacıların konuşmaları ile devam etti.

Aynı günün akşamı Federal Alman Cumhurbaşkanı Sayın Richard Von Weizsacker'in de katıldığı bir resepsiyon verildi. 1000 kadar davetlinin katıldığı resepsiyonda yabancı delegelerden biz, Finlandiya ve Fransa delegeleri Cumhurbaşkanının masasında ağırlandık. Masada ayrıca Alman İlçeler Birliği Başkanı ve eşi ile ev sahibi sıfatıyla Ahrvveiller İlçesi Kaymakamı ve eşi bulunmaktaydılar. Kongreye Türkiye'den ilk defa delege katıldığının önceden Cumhurbaşkanına iletildiğini ve kendisinin öyle ise Türk dostlarını karşıma oturtunuz, kendileri ile görüşmek istiyorum dediği bize duyuruldu ve masada Cumhurbaşkanının tam karşısına oturtulduk.

Yemek esnasında Cumhurbaşkanı bizlerle çok yakından ilgilendiler. Bize Türkiye'den yeni geldiğini, Türkiye'yi ve Türkleri çok iyi gördüğünü, geziden büyük bir mutlulukla döndüğünü, İstanbul üzerindeki helikopter gezisinden çok memnun kaldığını, böylece bu tarihi ve güzel şehri görmek fırsatı bulduğunu, Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren'i Federal Almanya'ya davet ettiğini, kendisinin de daveti kabul ettiğini, dönüşümüzde Türkiye'deki dostlarına Türkiye'den çok iyi intibalarla döndüğünün tarafımızdan iletilmesini rica ettiler.

Ben de, tarihi dostumuz olan Federal Almanya'nın Cumhurbaşkanı olarak kendilerinin ülkemize yaptıkları ziyaretin Türkler 'de büyük bir memnuniyet yarattığını, söyledikleri güzel ve dostluğumuzun artmasına vesile olacak sözlerinden dolayı teşekkür ettiğimizi, kendilerini Cum-

hurbaşkanı olmadan önce de gerçek bir Türk dostu olarak tanıdığımızı bu sebeple Türklerin kendilerine büyük bir sevgi ve saygı beslediklerini, mesajlarını dönüşümümüzde ilgili makamlara ileteceğimizi söyledim

Yemek esnasında 6 aydan beri Federal Almanya'da dil kursunda bulunan Muratlı Kaymakamı İhsan Dündar takdim edildi. Cumhurbaşkanı memnun olarak İhsan Dündar'a sorular sordu. Almanca aldığı cevaplardan memnun olarak kısa sürede Almancayı kuralları ile böyle güzel öğrendiğinden dolayı meslektaşımızı kutladı. Ben de İhsan Dündar'ın başlangıç olduğunu 1986 içinde 5 kaymakam arkadaşımızın Federal Almanya'ya bu amaçla gönderileceğini, bu sayının gelecek yıllarda daha da artacağını söyledim. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Alman İlçeler Birliği Genel Müdürü Dr. Hans Tiedeken'e bu konuda bize düşen her türlü yardımı yapalım talimatını verdiler. Cumhurbaşkanı ayrıca Cumhurbaşkanı olmadan önce Berlin Belediye Başkanı bulunduğu sırada Federal Almanya'ya gelen Türk Kaymakam Heyeti ile görüştüğünü, 1987 yılında geleceğini öğrendiği Türk Kaymakamları Heyeti ile de görüşmekten memnurluk duyacağını söyledi. Bunun üzerine Genel Müdür Dr. Hans Tiedeken 1987 yılında gelecek Türk Kaymakam heyetinin ziyaret programına Cumhurbaşkanı ziyaretin de konulacağını söylediler. Ben bunun bizim için de şeref olacağını söyleyerek teşekkür ettim.

Yemek sonunda Cumhurbaşkanı salondan ayrılırken kendisini Alman İlçeler Birliği Başkanı ve Genel Müdürü, Ahrvveiller İlçesi Kaymakamı ve Belediye Başkanı ile yabancı delegelerden sadece ben ve meslektaşım İhsan Dündar uğurlamaya çıktık. Bizim bu hareketimizden çok memnun olan Cumhurbaşkanı Türk dostlarımla hatıra fotoğrafı çektirelim diyerek bizim için çok değerli birer hatıra olacak fotoğraflar çekildi.

Kongrenin ikinci günü 5 Haziran 1986 günü toplantıda dünkü konuşmalardan sonra toplanan çalışma gruplarının rapor özetleri okundu. Bu özetler kongrenin onayına sunulurken, Federal Almanya'da şehirler arasında otobüsle yolcu taşımacılığına geçilmemesini, ancak raylı taşımacılığın ıslah edilmesini, sanayi atıklarının imhası halinde çevre kirliliği meydana geldiğinden artık olmaması için üretim planlamasına gidilmesine, doğayı ve akarsuları koruma tedbirlerine devam edilmesine ancak bunun için ek mali kaynak temini için kanun tasarısı hazırlanmasına ve daha bazı konular karara bağlandı.

İkinci günlük toplantıya katılacak olan Federal İçişleri Bakanı görevden ayrıldığından yerine gelen Bakanlık Müsteşarı bir konuşma ya-

parak; yapılan konuşmalar ve alman kararlar doğrultusunda ilçelerin ve mahalli idarelerin mali bakımından daha da güçlendirilmeleri için gelecek tasarıların destekleneceğini, zaten güçlü olan ilçe ve belediyelerin mali bakımından fazla desteğe ihtiyaçları olmadığını da ifade etti.

Diğer konuşmacılar da alman kararları desteklediklerini ifade ettiler.

Yabancı delegeler adına duayen olarak en yaşlı ve eski delege olan Finlandiya delegesi bir konuşma yaparak, böyle bir kongreye davet edildiğimizden ve gösterilen ilgiden dolayı teşekkür ederek, yapılan görüşmeler konusundaki görüşlerinin aynı doğrultuda olduğunu söyledi. Kongrede 2 yıl için yeniden Federal Alman ilçeler Birliği Başkanlığına seçilen Joseph Köhler ile diğer yöneticilere başarı dileklerimizi bildirdi.

Kapanış konuşmasını yapan Başkan Joseph Köhler kongreye katılanlara ve konuşmacılara teşekkür ederek, yapılan çalışmalarını kısaca özetleyerek kongreyi kapattı.

Kongrenin gerek açılışında ve gerekse kapanışında ilçedeki müzik okulu öğrencileri orkestrası klasik müzik parçaları çalarak kongreye renk kattılar.

Kongrenin sonunda sadece biz yabancı delegelerin ve Alman İlçeler Birliği Başkanı ve Genel Müdürü ile ev sahibi ilçe kaymakamının ve Federal Alman Basın Mensuplarının katıldığı basın toplantısı yapıldı. İlk sorulan sorular arasında yabancıların Federal Almanya'ya iltica talepleri konusunda müracaat sayısı ve sebepleri soruldu. Soruları cevaplayan Birlik Başkanı Köhler yılbaşından bu yana (5.6.1986 tarihi itibarıyla) 200 bin olduğunu söyledi. İltica talebinde bulunanların kendi ülkelerinde öldürüleceklerini sebep olarak gösterdiklerini söyledi. Her söylenene itibar etmediklerini, çok ciddi bir araştırmadan sonra talep hakkında karar verdiklerini söyledi. Başkan cevap konuşmasında "Türklerden müracaat edenlere sorarsanız kendilerinin Türkiye'de polis tarafından takip edildiklerini, öldürüleceklerini söylerler, ben geçenlerde Türkiye'de idim. Beni kimse takip etmedi, herhangi bir kimsenin takip edildiğini de görmedim" şeklindeki açıklamasından sonra bizler salondan ayrıldık ve kongre resmen kapanmış oldu.

KONGRE DIŞINDAKİ TEMASLARIMIZ

Federal Alman İlçeler Birliğinin 8inci Kongresi sebebiyle bizler ve kongreye katılanlar Bonn yakınlarındaki Bad Neuenahr Ahrweiler ilçesindeki dünyanın çeşitli ülkelerinde otelleri olan Steigenberger otel

lerinden Kurhotel'de misafir edildik. Ahrvveiller ilçesi, kaplıcaları ve kaplıca tesisleri ile ünlü bir ilçe olduğundan Kurhotel bu konuda her ihtiyacı karşılayacak standartta bir oteldi. Otele inip odalarımıza yerleştikten sonra toplantı sebebiyle Federal Alman eyaletlerinin, ilçelerin bayrak ve flamaları arasında toplantıya delege gönderen yabancı ülke bayrakları arasında Bayrağımızın dalgalandığını görmek bizi mutlu etti.

Kongrenin bizi ilgilendirmeyen zamanında bizler için hazırlanan program gereğince birinci gün sabah yakındaki Maria Laach manastırına götürdüler ve manastır yanındaki bir lokantada öğle yemeği ikram edildi. Öğle yemeğinde daha giderken otobüste sunulan menüden hangilerinin tercih edildiğinin sorulması gibi nazik davranışlar ve geçilen güzergâhta tarla ve orman arası yollarının dahi asfalt veya parke taş kaplama olduğunu ve kırsal alanda dahi kanalizasyon sistemi bulunduğunu gördük.

Kongrenin birinci günü akşamı verilen ve Cumhurbaşkanının da katıldığı resepsiyondan sonra diğer yabancı delegeler Finlandiya, Fransa ve Danimarka delegeleri benimle ikili görüşme teklifinde bulundular. Tekliflerini kabul ederek kendileri ile ayrı ayrı görüştük.

Finlandiya delegesi ülkesinde Mahalli İdareler Birliği Başkanı bulunduğunu, Türkiye ile F. Almanya arasındaki karşılıklı idareci heyetleri ziyaret programlarının çok yararlı olduğunu, kendilerinin de F. Almanya ile bu tür programlar yaptıklarını, Türkiye ile de benzer münasebetlere girişme arzusunda bulunduklarını söyleyerek bu konudaki görüşümü sordular.

Ben de gerçekten Federal Almanya ile 1979 yılından beri karşılıklı kaymakam heyetleri ziyaretlerinin yapıldığını, bu ziyaretlerin iki ülke yönetim sistemlerinin anlaşılmasına ve var olan tarihi dostluğun daha da gelişmesine katkısı olduğunu, Finlandiya ile benzer münasebetlerden bizim de memnun olacağımızı, bu konuda mümkünse yazılı taleplerini bize iletmelerini söyledim. Ülkelerine döner dönmez resmi davet yazısını göndereceklerini söylediler.

Daha sonra bir araya geldiğimiz Fransız delegesi de daha önceki yıllarda Fransa ile Türkiye arasında karşılıklı kaymakam heyetleri ziyaretlerinin yapıldığını, bu ziyaretlerin iki ülke için de çok faydalı olduğunu, son yıllarda aksayan bu ziyaretlerin yeniden başlamasını arzu ettiklerini söyleyerek bu konudaki düşüncemi sordular. Cevaben gerçekten geçmiş yıllardaki karşılıklı ziyaret programlarının çok faydalı olduğunda hemfikir olduğumuzu, son yıllarda aksayan bu programın

yeniden başlamasından bizim de memnun olacağımızı ve bu konuda yazılı bir talepleri olursa konuyu olumlu olarak ele alacağımızı söyledim. Paris'e döner dönmez yazılı taleplerini göndereceklerini söylediler.

Danimarka delegesi Mahalli İdareler Müdürü bay Jens M. Nielsen de kendilerinin de Türkiye ile daha yakın ilişki içine girmek istediklerini, bunun için karşılıklı ziyaret programlarını başlatmayı arzu ettiklerini söylediler. Ben de bu yakınlaşmadan bizlerin de memnun olacağımızı, bu taleplerini yazılı yaparlarsa olumlu cevaplayabileceğimizi söyledim. Danimarka delegesi talebin Türkiye'den gelmesini ifade etti. Ben de ilk teklifin kendilerinden geldiğini, şifai olan bu teklifin yazılı olarak da teyidinin kendilerinden gelmesinin daha uygun olacağını söyledim.

Yaptığımız bu görüşmeler sonundaki müşahadem odur ki; diğer ülkeler Türkiye'nin demokrasi yolundaki ilerlemesini ve gelişmesini ilgi ile izliyorlar. Dışarıda Türkiye hakkında çok olumlu kanaatler doğduğunu görüyoruz. Finlandiya ve Danimarka'da ilçe ve kaymakamlık teşkilâtı bulunmamaktadır. O ülkelerde mahalli idareler çok güçlü kuruluşlar. Bu sebeple bu iki ülkeden Türkiye'ye seçimle işbaşına gelen mahalli idare yöneticileri gelebilir. Bizden de kaymakam ve belediye başkanlarından ve belki İl Özel İdarelerinden karma bir heyet gönderilebilir. Bu konuda Finlandiya ve Fransa delegelerini çok istekli ve kararlı gördüm. Fransız idare sistemi bizim idare sistemimizin temeli olduğundan Fransa ile karşılıklı ziyaret programlarının yeniden başlamasının yararlı olacağı görüşündeyim.

Ahrvveiller ilçesindeki kongrenin kapanışından sonra Bonn'da bir otele kendi imkânımızla iki gece kalmak üzere geldik. Bu arada görevlendirdikleri bir mihmandar bize Bonn'un tarihi ve görülecek yerlerini gezdirdi. Daha sonra Federal Alman İlçeler Birliği Genel Müdürü Dr. Hans Tiedeken ile Birlik merkezindeki makamında yaptığımız görüşmede aşağıdaki konularda tam mutabakatı sağladık. 1

1. 1987 yılında bahar aylarında (Mayıs - Haziran) Türk Kaymakamları heyetinin Federal Almanya'yı ziyareti ile ilgili götürdüğümüz tekliflerimizin tamamını olumlu bulduklarını ve programı yaparken dikkate alınacağını söylediler.

2. Dil kursu için Federal Almanya'ya uzun süreli olarak gidecek Türk Kaymakamlarının dil kursundan sonra mesleki konulardaki incelemelerine yardımcı olmayı, bu cümleden olarak yatacak yer temin edebileceklerini, ilçelerin belirlenmesini yapabileceklerini, ayrıca dil kur-

su için geleceklekin geliş tarihleri, ad ve soyadları ile geldikleri şehirlerin bildirilmesi halinde kendileri ile ilgilenenlelerini söylediler.

3. Gerek dil kursu için gerekse heyet halinde kısa süreli ziyaretler için gelecek Türk Kaymakamlarına merkezi Berlin’de bulunan Federal Alman Kalkınma Vakfı tarafından diğer ülkeler Yöneticilerine olduğu gibi maddi yardım (para yardımı) da yapabileceklerini sorumuz üzerine söylediler. Bu yardımı meslektaşlarımızın seviyesine uygun miktar ve usulde olması kaydı ile kabul edebileceğimizi söyledim. Bu konuda endişe edilmemesini söylediler.

Kendilerinin bir istekleri olup olmadığını sorduğumda cevaben, 1979 yılından beri sözlü anlaşmalarla yapılan bu ziyaretlerin yazılı bir anlaşma veya protokola bağlanmasında yarar gördüklerini, böyle bir yazılı metnin Vakfın yardımına dayanak olacağını söylediler. Hazırlanmış taslak metin olup olmadığını sorduğumda, hazır metin olmadığını, hazırlayıp göndereceklerini söylediler. Gönderilecek taslak metin üzerindeki görüşlerimizin de montesinden sonra uygun bir zaman ve yerde imzalanabileceğini söyledim. Kabul ederek taslak metni en kısa zamanda göndereceklerini söylediler.

Ayrıca bugüne kadar Türkiye’ye gelen Federal Alman Kaymakamları heyetinin gezi programında Doğu Anadolu Bölgesinin bulunmadığını, o bölgeyi de görmeyi çok arzu ettiklerini, mümkünse Güney (Antalya - Muğla) bölgesinden vazgeçilerek programa Doğu Anadolu’nun alınmasını talep ettiklerini söylediler. Cevaben not alındığını program hazırlanırken dikkate alınacağını söyledim.

Konular üzerindeki görüşmelerimiz bittikten sonra Sayın Dr. Tiedeken bize, Finlandiya ile Federal Almanya arasındaki karşılıklı ziyaret programlarının eskiden beri var olduğunu, bunun her iki taraf için çok yararlı olduğunu, Türkiye ile Finlandiya şartlarının birbirine çok benzediğini, kendilerinin Türkiye’yi yakinen izlediklerini, Türkiye’nin çevresindeki bütün olumsuz gelişmelere rağmen sağladığı başarıyı takdir ettiklerini, bazı sorunların da zamanla ve karşılıklı temaslarla çözüleceğine inandıklarını söylediler. Cumhurbaşkanlarının Türkiye’den çok müspet intibalarla ve memnun döndüğünü, geçen akşam 1000 kişilik resepsiyonda Türk delegelerinin masasında bulunmasını bizzat istediklerini ve bu durumun salonda bulunan herkesçe bilindiğini ifade ettiler. Ben de Federal Cumhurbaşkanının bize gösterdiği yakınlığın ve mütevaziliğın bizleri çok duygulandırdığını, bunun bizim için onur olduğunu, bu organizasyon için katkılarından dolayı ve ayrıca müzakere ettiğimiz konuların sonuçlanmasındaki anlayışlarından dolayı teşekkür

ettiğimizi söyleyerek Dr. Hans Tiedeken'e ve bu ilişkilerimizin sekreter ya hizmetlerinde büyük gayretleri bulunan bayan Helga Bickeböller'e birer mermer vazo takdim ederek, ziyaretimizin bir anısı olarak kabul etmelerini rica ettim. Teşekkür ederek kabul ettiler.

Müzakerelerimizin sonunda Danimarka delegesinin de katıldığı ve Basın Kulüpte Türk Federal Alman ve Danimarka bayrakları ile süslenmiş bir masada öğle yemeği yenildi. Bu yemekte bize hatıra olarak birer Almanya albümü takdim edildi. Yemekten sonra bayan Helga Bickeböller bizi Köln'e götürerek tarihi katedrali ve şehri gezdirerek akşam yemeğinden sonra önceden programlandığı veçhile Bonn'daki müzede klasik müzik konseri izledik ve gece vedalaşarak sonraki 7 Haziran 1986 günü ülkemize döndük.

TÜRK İDARE DERGİSİ NE İLİŞKİN BİLGİ ANKET FORMLARININ ÖN DEĞERLENDİRMESİ

Muallâ ERKUL

APK Uzman Yardımcısı

GİRİŞ

Bu yazı, Türk İdare Dergisi Bilgi Anket Formlarının ilk değerlendirme sonuçlarını okuyucularımıza duyurmak ve varılan sonuçlardan haberdar etmek amacıyla hazırlanmıştır.

18 sorudan oluşan Bilgi Anket Formlarının 30 Mayıs 1986'da dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Uygulama alanı olarak "Vali ve Kaymakamlarımızla Bakanlığımız merkez ve taşra teşkilâtında çalışan yöneticilerimiz ve bir kısım değerli okur ve abonelerimiz" seçilmiş ve bu alana toplam 1091 adet anket formu gönderilmiştir.

Haziran 1986'dan itibaren Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığında anketlere verilen cevaplar toplanarak, Yayın ve Dokümantasyon Dairesi bünyesindeki Yayın Grubunca değerlendirmeler yapılmıştır. 29 Ağustos 1986 ve 3 Eylül 1986 tarihlerinde toplanan Yayın Kurulu bu ilk bilgiler ışığında Anket cevaplarını tasnif ve değerlendirmeye tabi tutmuş ve bu yazının hazırlanmasına karar vermiştir.

Bilindiği üzere, ilk kez Nisan 1928'de Dahiliye Vekaletinin Aylık Mecmuası olarak "İDARE" adı altında yayımlanan Türk İdare Dergisi 1986 yılı itibarıyla 58 inci yayım yılına ve elinizdeki Dergi ile 372 nci sayıya ulaşmış bulunmaktadır. "Türk İdare Dergisi Bilgi Anket Formlarının dağıtım yazısında da belirtildiği üzere, 1979 yılında yayımlanan 360 ıncı sayısına dek çeşitli nedenlerden ötürü birkaç kez yayımına ara verilen Derginin; Bakanlığımız personelinin idareye yönelik mesleki bilgilerinin artırılması, yönetimi ilgilendiren gelişme ve yayımlardan haberdar edilmeleri amacını gerçekleştirebilmesi için 1982 yılında yeniden yayımlanması çalışmalarına başlanmış ve Aralık 1982'de de 361 inci

sayı ile bu amaç gerçekleştirilmiştir. Personel ve kaynak yetersizliği gibi nedenlerle 1982 ve 1983 yıllarında birer sayısı yayımlanabilmiş, 3 aylık periyodik yayımına ise Mayıs 1984'den itibaren geçilebilmiştir. Belirtilen yetersizliklerin bir kısmı halen sürmekte ise de mevcut imkânlar zorlanarak, Derginin 60. yayın yılına daha nitelikli, doyurucu, kendisinden bekleneni verebilen, kesintisiz olarak yayımı sürdürülen ve her açıdan amacına ulaşabilmiş bir dergi olarak girmesi planlanmıştır. Bu plana uygun olarak gerçekleştirilen ilk çalışma, yukarıda da belirtildiği üzere 30 Mayıs 1986'da dağıtımı yapılan Bilgi Anket Formlarının düzenlenmesi ve uygulamaya konmasıdır. (Bilgi Anket Formlarının dağıtım yazısı ile anket formunun bir örneği yazımız ekinde yer almaktadır.)

ANKET UYGULAMA ALANI HAKKINDA SAYISAL VERİLER

Merkez ve taşraya olmak üzere toplam 1091 adet gönderilen formların dağıtımı Tablo: 1'de yer aldığı şekilde gerçekleştirilmiştir.

TABLO : 1

Bilgi Anket Formlarının Dağıtımı

Dağıtım Yapılan Yer	Dağıtım Sayısı	Oran (%)
1. İl ve İlçeler (Valiler, Vali Muavinleri, Kaymakamlar, Hukuk İşleri Md. leri, Planlama ve Koordinasyon Md. leri, Planlama Uzman ve Uzman Yrd. cılan)	877	80
2. İşleri Bakanlığı Merkez Birimleri ve Bağlı Kuruluşlar (Genel Müdür, Genel Md. Muavinleri, Daire Başkanları)	184	17
3. Dergiyle yakın ilgisi bulunan şahıslar	13	1
4. TODAİE Öğretim Görevlileri	17	2
Toplam	1091	100

1901 adet olarak dağıtımı gerçekleştirilen Bilgi Anket Formlarına 27 Ağustos 1986 tarihi itibarıyla 646 adet cevap alınmıştır. Bu rakama göre, uygulanan anketlere alınan cevap oranı % 60'dır.

TABLO : 2
Bilgi Anket Formlarına Gelen Cevapların Dağılımı

Ankete Cevap Veren Yer	Gelen Cevap Sayısı	Oran (%)
1. İl ve İlçeler	603	93
2. İçişleri Bakanlığı Merkez Birimleri ve Bağlı Kuruluşlar	36	6
3. Dergiyle yakın ilgisi bulunan şahıslar	3	0,4
4. TODAİE Öğretim Görevlileri	4	0,6
Toplam	646	100

Tablo: 1 ve Tablo : 2'den anlaşılacağı üzere 1091 adet gönderilen anketlere 646 adet cevap gelmiş, anketlerin 443 adedi cevaplandırılmamış (% 40'ı), 2 anket de iade edilmiştir.

ANKET SORULARINA VERİLEN CEVAPLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde; "Türk İdare Dergisi Bilgi Anket Formunda yer alan soslara, ankete katılan okuyucular tarafından verilen cevaplara ve bu cevapların değerlendirilmesi ile elde edilen sonuçlara değinilecektir.

Dergi ana muhtevası ile hangi okuyucu grubuna hitap etmelidir?

- a. Mülki İdare Amirleri** ()
- b. Tüm üst kademe yöneticileri**
- ve araştırmacılar** ()
- c. Tüm kamu görevlileri** ()

Anketin bu sorusuna alınacak cevaplarla Dergi'nin hitap edeceği okuyucu kitlesinin genişliğini belirlemek ve buna bağlı olarak da muhtevasının yeterli olup olmadığının saptanması hedef alınmıştır. Sorunun cevabında anketi cevaplayanlar için üç seçenek konulmuştur. Bu seçeneklere alınan cevap sayıları Tablo : 3'de gösterilmiştir.

TABLO : 3
Anketin l'inci Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal
Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Mülki İdare Amirleri	219	34
Tüm üst kademe yöneticileri ve araştırmacılar	302	47
Tüm kamu görevlileri	110	17
Cevap vermeyenler	9	1
Birden fazla seçeneği tercih edenler	6	1
Toplam	646	100

Tablo : 3'den anlaşılacağı üzere ankete cevap veren 646 okuyucumuzun % 47'si sorunun (b) seçeneğini, yani "Tüm üst kademe yöneticileri ve araştırmacılar", Derginin hitap edeceği grup olarak tercih etmişlerdir. Azımsanmayacak bir oranda da (% 33), (a) seçeneğine cevap alınmıştır. Ancak Mülki İdare Amirlerinin de üst kademe yöneticisi olduğu düşünülürse Derginin hitap edeceği okuyucu grubunun tüm üst kademe yöneticileri olduğu sonucuna varılabilir. Sorunun (b) şıkkında yer alan araştırmacılar daha tali kalmakla birlikte muhteva itibarıyla akademik araştırma yapanlara da hitap edebilecek düzeyde bir Dergi hepimizin özlemidir.

Dergi bu haliyle aranan ve okunan bir yayın mıdır?

- a. Evet ()
- b. Kısmen ()
- c. Hayır ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz:

Anketin bu sorusundan amaçlanan, bugünkü durumuyla okuyucunun Dergiden memnun olup olmadığı veya başka bir deyişle Derginin eksikliklerinin belirlenmesidir. Zira soru gerekçeli olarak düzenlenmiştir. Okuyuculardan alınan cevaplar Tablo : 4'deki gibidir.

TABLO : 4
Anketin 2'nci Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal
Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Evet	319	49
Kısmen	281	44
Hayır	37	6
Cevap vermeyenler	9	1
Toplam	646	100

Tablo: 4’de görüldüğü üzere, ankete cevap veren okuyucularımızın % 49’ü, Derginin bugünkü durumuyla aranan ve okunan; % 44’ü ise kısmen aranan ve okunan bir yayın olduğunu belirtmişlerdir.

Soruya “Kısmen” ve “Hayır” diye cevap veren okuyucularımızın gerekçelerini şu ana başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Uygulamaya yönelik konuların az işlenir olması,
- Araştırmacılar için tam bir rehber yayın niteliğini taşınamaması,
- Akademik kariyer sahibi veya konusunda uzmanlaşmış ve devamlılık arz eden bir yazar kadrosunun olmaması,
- Güncel ve aktüel konulara az yer veriliyor olması,
- Türkiye’de Mülki İdarenin çağdaşlaştırılmasında Derginin etkili bir araç haline getirilememesi,
- Yayımlanan yazıların bilimsel araştırmalardan çok, kişisel görüşleri açıklayan nitelikte yazılar olması,
- Mevzuat uygulamaları ve yorumlarının yeterli verilmeyişi,
- İdari konuyla ilgili dış kaynakların izlenip, diğer ülkelerdeki idari sorunlarla ülkemizdeki sorunların karşılaştırılmasının yapılmaması, vb.

Bu ana başlıklar altında toplanabilecek gerekçelerden de anlaşılacağı gibi, okuyucularımız daha iyi, daha doyurucu, hem teorik, hem

pratik bilgileri uzmanlaşmış yazarların tartışmalarından aktaran ve periyodik yayımlanması aksatılmayan bir Derginin bekleyişi içindedirler. Zaten anketin hazırlanmasından amaçlanan da Derginin bugünkü eksikliklerinin belirlenerek okuyucuların isteklerine cevap veren bir Dergi haline getirilmesi olduğuna göre okuyucuların bu iyi niyetli eleştirileri Yayın Kurulunca da paylaşılmaktadır.

Dergi bir süreli yayın olarak hangi periyodik aralıklarla çıkarılmalıdır?

- a. Ayda bir ()
- b. İki ayda bir ()
- c. Üç ayda bir ()
- d. Dört ayda bir ()

Gerekçeniz:

Bu soruya alınan cevaplar ve sayısal değerlendirmesi Tablo : 5'de ele alınmıştır.

TABLO : 5

Anketin 3'üncü Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (0/0)
Ayda bir	216	33
iki ayda bir	126	20
Üç ayda bir	260	40,20
Dört ayda bir	40	6,19
Cevap vermeyenler	3	0,46
Birden fazla seçeneği tercih edenler	1	0,15
Toplam	646	100

Türk İdare Dergisi gibi süreli yayınlarda amaç, yayının kesintiye uğramadan önceden belirlenen periyodik aralıklarla çıkmasının sağlanmasıdır. Daha önce de belirtildiği gibi Türk İdare Dergisi geçmiş yıllarda birkaç kez kesintiye uğramış veya ancak uzun sayılabilecek periyodik aralıklarla (örneğin 1982 yılında bir kez, Atatürk ve İdare, Özel Sayı) yayın hayatını sürdürebilmiştir. Derginin periyodik olarak kesintisiz ya-

yurtlanabilmesi, okuyucularımızın da bildiği gibi personel ve kaynak gibi imkânların varlığına dayanmaktadır. Bugünkü yayın periyodu üç ayda bir olmak üzere saptanmış bulunmaktadır. Tablo : 5'de görüldüğü gibi okuyucularımızın % 40'ı da bu periyodik sürenin devamı doğrultusunda soruyu cevaplandırmışlardır. Derginin hazırlık, basım ve dağıtım gibi üç aşamadan geçmesi, aktüel olmaktan öte bir kaynak eser niteliğine kavuşturulma çabaları, yazı kalitesinin her sayıda giderek artmasının sağlanması gibi nedenler, bugünkü imkânlar ölçüsünde "üç ayda bir" periyodunun uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Anket cevaplarından çıkan diğer bir sonuç da, özellikle taşrada görev yapmakta olanları yayın sıkıntısını Dergi vasıtasıyla gidermek amacıyla olduklarıdır.

Ayda bir kez yayımlanmasını isteyen okuyucularımız (% 33) "konular eskimeden, günü gününe haberdar" edilmek amacıyla olduklarını belirtmektedirler. Ancak Türk idare Dergisi aktüel bir Dergi değildir. Her zaman başvurulabilecek bir kaynak eser niteliğine kavuşturulması amaçlandığından günü gününe haberdar edilmek sorunu da kalmamaktadır. Yine de üç ayda bir periyoduyla yayımını sürdürmeye ısrarlı değiliz. Zira anket sonuçları, okuyucularımızın Dergiye olan ihtiyaçlarını da ortaya koymakta yararlı olmuştur. Daha sık periyotlar halinde yayımlanabilmesi imkânlarla bağlı olduğundan bu imkânlar arttığı ölçüde yayın süresinin periyodu daha da sıklaşabilecektir.

Dergi hangi fonksiyonları yerine getirmelidir? Tercihlerinizi önem sırasına göre numaralandırınız.

- a. Kurum içi ya da kurumlar arası haberleşme kaynağı
Olmak ()
- b. Mülki İdare Amirlerinin hizmet içinde eğitimine yardımcı olmak ()
- c. Tüm İçişleri personelinin hizmet içinde eğitimine yardımcı olmak ()
- d. Tüm kamu görevlilerinin hizmet içinde eğitimine yardımcı olmak ()
- e. Uygulamaya dönük, güncel mesleki konularda tartışma platformu yaratmak ()
- f. İdarenin başlıca referans (başvuru) kaynağı olmak ()

Anketin bu sorusuna verilen cevapların değerlendirmesi yapılırken, soruda sıklar halinde yer alan her tercih ayrı ayrı değerlendirilmiş ve aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

Sorunun (a) şikkına ankete katılan 646 okuyucunun yapmış olduğu numaralandırma Tablo : 6'daki gibidir.

TABLO: 6

Anketin 4'üncü Sorusunun (a) Şikkı Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Birinci tercih	19	3
İkinci tercih	26	4
Üçüncü tercih	51	8
Dördüncü tercih	71	11
Beşinci tercih	62	10
Altıncı tercih	151	23
Cevap vermeyenler	247	38
Tercihini numara ile değil, işaret koyarak belirtenler	19	3
Toplam	646	100

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı üzere, 247 okuyucumuz tarafından (% 38), sorunun (a) şikkı boş bırakılarak tercih belirtilmemiştir. Tercihlerini belirten okuyucularımızca (% (23'ü) sorunun (a) şikkının (6) ncı sırada yer almasının uygun olduğu tespit edilmiştir.

TABLO: 7

Anketin 4'üncü Sorusunun (b) Şikkı Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Birinci tercih	140	22
İkinci tercih	83	13
Üçüncü tercih	85	13
Dördüncü tercih	46	7
Beşinci tercih	33	5
Altıncı tercih	14	2
Cevap vermeyenler	182	28
Tercihini numara ile değil, işaret koyarak belirtenler	63	10
Toplam	646	100

Tablo: 7’de görüldüğü gibi, tercihini belirtmeyenler dışında okuyucularımızca (az farkla da olsa), sorunun (b) şıkkının önem sırasına göre üçüncü sırada yer almasının uygun olduğu belirtilmiştir.

TABLO: 8

Anketin 4’üncü Sorusunun (c) Şıkkı Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Birinci tercih	31	5
İkinci tercih	84	13
Üçüncü tercih	64	10
Dördüncü tercih	100	15
Beşinci tercih	82	13
Altıncı tercih	13	2
Cevap vermeyenler	222	34
Tercihini numara ile değil, işaret koyarak belirtenler	50	8
Toplam	646	100

Tablo: 8’den; sorunun (c) şıkkında yer alan, "Derginin tüm İşçileri personelinin hizmet içinde eğitimine yardımcı olmak" fonksiyonunun okuyucularımız tarafından dördüncü önem sırasında olması gerektiğinin vurgulandığı anlaşılmaktadır.

TABLO: 9

Anketin 4’üncü Sorusunun (d) Şıkkı Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Birinci tercih	34	5
İkinci tercih	28	4
Üçüncü tercih	57	9
Dördüncü tercih	51	8
Beşinci .tercih	86	13
Altıncı tercih	99	16
Cevap vermeyenler	260	40
Tercihini numara ile değil, işaret koyarak belirtenler	31	5
Toplam	646	100

Tercihlerini belirtmeyen okuyucularımız dışında kalan diğer okuyucular tarafından, 4'üncü sorunun (d) şıkında belirtilen fonksiyon, altıncı sırada önemli bulunmuştur.

TABLO : 10

Anketin 4'üncü Sorusunun (e) Şıkkı Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Birinci tercih	110	17
İkinci tercih	113	18
Üçüncü tercih	92	14
Dördüncü tercih	49	8
Beşinci tercih	45	7
Altıncı tercih	8	1
Cevap vermeyenler	167	26
Tercihini numara ile değil, işaret koyarak belirtenler	62	9
Toplam	646	100

Tablo : 10'un incelenmesinden anlaşılabacağı üzere sorunun (e) şıkında yer alan fonksiyon, cevap veren okuyucularımızın yaklaşık % 18'i tarafından ikinci sırada önemli bulunmuştur.

TABLO : 11

Anketin 4'üncü Sorusunun (f) Şıkkı Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Birinci tercih	97	15
İkinci tercih	94	14
Üçüncü tercih	75	12
Dördüncü tercih	66	10
Beşinci tercih	38	6
Altıncı tercih	40	6
Cevap vermeyenler	167	26
Tercihini numara ile değil, işaret koyarak belirtenler	69	11
Toplam	646	100

Derginin "İdarenin başlıca referans (başvuru) kaynağı olmak" fonksiyonu, tercihlerini belirten okuyucularımızın çoğunluğu tarafından, birinci sırada önemli olduğu doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Buraya kadar, anketin 4'üncü sorusunda yer alan altı fonksiyon hakkında okuyucular tarafından belirtilmiş olan tercihler tablolar halinde gösterilmeye çalışılmıştır. Bu tabloların değerlendirilmesi sonucu, okuyucu tercihleri doğrultusunda fonksiyonlar önemlerine göre şöyle sıralanmaktadır :

— Birinci derecede önemli fonksiyon :

"İdarenin başlıca referans (başvuru) kaynağı olmak" ((f) şıkkı, Tablo: 11)

— İkinci derecede önemli fonksiyon :

"Uygulamaya dönük, güncel mesleki konularda tartışma platformu yaratmak" ((e) şıkkı, Tablo : 10)

— Üçüncü derecede önemli fonksiyon :

"Mülki İdare Amirlerinin hizmet içinde eğitimine yardımcı olmak" ((b) şıkkı, Tablo : 7)

— Dördüncü derecede önemli fonksiyon :

"Tüm İçişleri personelinin hizmet içinde eğitimine yardımcı olmak" ((c) şıkkı, Tablo : 8)

— Beşinci derecede önemli fonksiyon :

Yoktur.

— Altıncı derecede önemli fonksiyon :

"Tüm kamu görevlilerinin hizmet içinde eğitimine yardımcı olmak" ((d) şıkkı, Tablo : 9)

"Kurum içi ya da kurumlar arası haberleşme kaynağı olmak" ((a) şıkkı, Tablo : 6)

Derginin güncel mesleki konulara ağırlık vermesi isteniyorsa bunlar sizce hangi konular olmalıdır?

a. Genel yönetime ilişkin konular	()
b. Güvenlik konuları	()
c. Yerel yönetime ilişkin konular	()
d. Personel yönetimine ilişkin konular	()

- e. Trafik sorunu ()
- f. Fon uygulamaları ()
- g. Diğer ()

Bu soruyla amaçlanan, okuyucuların güncel mesleki konulardan hangilerine ağırlık verilmesini tercih ettiklerini belirlemektir. Ankete katılan 646 okuyucumuzdan 474'i tercihlerini işaretleyerek, 143 u tercih sırasına göre numaralandırarak tespit etmişler, 29 okuyucumuz da boş bırakmıştır. Soru numaralandırma ve işaretleme olarak iki şekilde cevaplanırdığı için değerlendirme de iki şekilde yapılmış ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. İşaretli cevapların değerlendirmesi yapılırken her şıkka verilen işaretlerin toplamı ile 474'e göre oranları alınmıştır. Çıkan sonuç Tablo : 12'de olduğu gibidir.

TABLO : 12

**Anketin 5'inci Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal
Değerlendirmesi
(İşaretle belirtenler)**

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
(a) şıkkı	429	91
(b) şıkkı	102	22
(c) şıkkı	191	30
(d) şıkkı	172	36
(e) şıkkı	36	8
(f) şıkkı	97	21
(g) şıkkı	29	6

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere işaretle tercihini belirten 474 okuyucunun 429'u (yani % 91'i) tarafından sorunun (a) şıkkına; "Genel yönetime ilişkin konulara ağırlık verilmesi gerektiği" vurgulanmıştır.

Tercihlerini işaretle belirten okuyucuların sayısal değerlendirmesine göre soruda yer alan yedi konunun sıralanması şıklar itibarıyla şöyledir :

- (a) şıkkında belirtilen konu birinci sırada ağırlıklı olmalıdır.
- (c) » » » ikinci » » »
- (d) » » » üçüncü » » »
- (b) » » » dördüncü » » »

- (f) » » » beşinci » » »
 — (e) » » » altıncı » » »
 — (g) » » » yedinci » » »

Tercihlerini numaralandırma suretiyle belirten okuyucularımız, ağırlıklı olması gereken konulara 1'den 7'ye kadar numara vermek suretiyle sıralama yapmışlardır. Değerlendirme yapılırken her şıkka verilen (1'den 7'ye kadar olan) numaralar tek tek sayılmış, her şıktaki en fazla toplamı gösteren rakam esas alınarak tercih sırası tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre;

- (a) şıkında belirtilen konu birinci sırada ağırlıklı olmalıdır.
 — (c) » » » ikinci » » »
 — (d) » » » üçüncü » » »
 — (b) » » » dördüncü » » »
 — (e) » » » beşinci » » »
 — (f) » » » altıncı » » »
 — (g) » » » yedinci » » »

Soruda yer alan (7) seçeneğe, numarayla veya işaretle cevap veren okuyucularımızın sayısal değerlendirmesinden çıkan sonuç ((e) ve (f) şıklarındaki sıra değişikliğinin dışında) aynıdır, (a) şıkında yer alan “Genel yönetime ilişkin konulara birinci derecede ağırlık verilmesi, okuyucularımızın ortak kanaatidir.

Derginin daha çok okunur olması için ağırlıklı olarak hangi tür makalelere sizce yer verilmelidir?

- a. İnceleme-araştırma ()
 b. Çeviri ()
 c. İktibas ()
 d. Diğerleri ()

Gerekçeniz:

Bu soruyla; personelin mesleki konularda bilgilerinin artırılması, yönetimi ilgilendiren gelişme ve yayınlardan haberdar edilmelerinin sağlanması, Derginin kaynak eser niteliğine kavuşturulması ve okuyucu alanının genişletilmesi için hangi tür konulara ağırlık verilmesi gerektiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Tablo : 13'de görüldüğü gibi, ankete cevap veren okuyucuların çoğunluğu (% 85), inceleme-araştırma boyutlu yazılara ağırlık verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

TABLO : 13
Anketin 6'ncı Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal
Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
İnceleme-araştırma	546	85
Çeviri	6	1
İktibas	3	0,50
Diğerleri	4	0,50
Cevap vermeyenler	10	1
Birden fazla seçeneği tercih edenler	77	22
Toplam	646	100

Tablo: 13'deki değerlerden anlaşılacağı üzere, okuyucularımızın büyük çoğunluğunun inceleme-araştırma boyutlu yazılara ağırlık verilmesi gerektiğini vurgulamaları, çağdaşlaşma sürecindeki ülkemiz yöneticilerinin ciddi araştırma konularına ne derece ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır. Varılabilecek bir başka sonuç da, anketin birinci sorusunda Derginin ana muhtevası ile tüm üst kademe yöneticileri ve araştırmacılara hitap etmesi gerektiğini vurgulayan okuyucularımızın haklı çıktığıdır.

Okuyucularımızın % 12'si yalnızca bir konuda değil birkaç konudaki yazıların bir arada ağırlıklı olmaları! gerektiğini belirtmişlerdik. 35 okuyucumuz (a) ve (b) şikkını işaretleyerek inceleme-araştırma boyutlu yazıların yanı sıra çevirilere de aynı ölçüde yer verilmesini istemişlerdir. Okuyucularımızdan İl'i (a,b,c) 9'u (a,b,c,d) 3u (a,b,d), 9'u (a,c), 9'u (a,d) ve 1 okuyucumuz da (a,c,d) şıklarını işaretleyerek tercihlerini göstermişlerdir.

Sorunun gerekçe kısmına cevap veren okuyucularımız, dünyadaki teknolojik gelişmelerin her alanda olduğu gibi yönetim alanında da değişme ve gelişmelere neden olduğunu, bu gelişmelerin izlenmesi gerektiğini ve ülkemiz yöneticisinin bu değişmelerden haberdar edilerek mesleki bilgilerinin artırılmasını belirtmişlerdir.

Dergide bir süredir yayımlanan “Mevzuat” bölümünü yararlı ve gerekli **buluyor musunuz?**

- a. Evet ()
- b. Kısmen ()

c. Hayır ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz:

Bilindiği üzere Derginin son bölümünde "Mevzuat" başlığı altında, İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri ile ilgili üç aylık süre içinde yayımlanan mevzuat tarih ve sayı itibarıyla verilmektedir. Bu soruyla, okuyucunun mevzuat bölümünün yararlı olup olmadığı konusundaki düşüncesi ölçülmek istenmiştir.

Sonuçlar Tablo : 14'de gösterilmiştir.

TABLO : 14

Anketin 7'nci Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Evet	587	90,86
Kısmen	39	6,03
Hayır	16	2,50
Cevap vermeyenler	3	0,46
Birden fazla seçeneği tercih edenler	1	0,15
Toplam	646	100

Ankete cevap veren okuyucularımızın yaklaşık % 91 'i "Mevzuat" bölümünün yararlı ve gerekli olduğunu belirtmiştir. Sorunun (b) ve (c) şıklarına cevap veren okuyucularımız, "Mevzuat" bölümünün geliştirilmesi, mevzuatın metinler halinde yayımlanması, yorum yapılması, uygulamadaki örneklerinin de verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Derginin bu bölümünde mevzuatın konu, tarih ve sayı itibarıyla verilmesinden amaçlanan, hem yayımlanan mevzuatın takibini kolaylaştırmak, hem de nerede bulunabileceği konusunda yardımcı olmaktır. Ancak, çok önemli görülen mevzuat konuları imkânlar ölçüsünde tam metin halinde de yayımlanabilecektir.

Derginin "Mülki İdarede İz Bırakanlar" bölümünü yararlı ve gerekli buluyor musunuz?

a. Evet ()

b. Kısmen ()

c. Hayır ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz:

Sorunun sayısal değerlendirmesi Tablo: 15'de yapılmıştır.

TABLO : 15

Anketin 8'inci Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Evet	579	89,65
Kısmen	45	6,96 j
Hayır	18	2,78
Cevap vermeyenler	4	0,61
Toplam	646	100

Dergimizin 365 inci sayısında "çalıştıkları mülki idare bölümlerin' de eser, mesleklerinde iz bırakarak vatanımızın kalkınmasında, milletimizin çağdaşlaşmasında üstün gayret ve çalışmalarıyla temayüz etmiş, örnek olmuş meslektaşlarımızı anmak, tanımak ve tanıtmak"* amacıyla başlatılan "Mülki İdarede İz Bırakanlar" bölümünü, okuyucularımızın yaklaşık % 90'ı yararlı ve gerekli bulduklarını belirtmişlerdir.

Dergide bir süre önce yayımına başlanan "Kaymakamlık Kursu Konferans Özetleri" türünden yazılar sizce yararlı mıdır?

a. Evet ()

b. Kısmen ()

c. Hayır ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz:

Bakanlığımız merkezinde Kaymakam Adayları, Planlama Personeli, Belediye Başkanları vb.'nin eğitimi amacıyla düzenlenen kurs, seminer, konferans vb.'nde işlenen konuları taşrada görevli personele de du

* Bkz. TİD, s. 365, s. 151, Aralık, 1984.

yurmak, bu konularda daha geniş bilgi edinmek isteyen personele bu bilgileri hangi kaynaklardan temin edebilecekleri hususunda yardımcı olmak amacıyla, Derginin 367 nci sayısında “İçişleri Bakanlığındaki Kurs ve Seminer Çalışmaları” başlığı altında bir bölüm başlatılmıştır. Bu bölümde ilk olarak “İl Planlama ve Koordinasyon Müdürleri Kursu’nda işlenen konular verilmiş, daha sonraki sayılarda da “70. Dönem Kaymakamlık Kursu Konferans Özetlerinin verilmesine çalışılmıştır. Bu türden yazıların Dergide yayımlanmasına devam edilmesi ve yararı konusunda okuyucularımızın verdiği cevaplar Tablo : 16’da gösterilmiştir.

TABLO : 16

Anketin 9’uncu Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Evet	504	78
Kısmen	88	14
Hayır	47	7
Cevap vermeyenler	7	1
Toplam	646	100

Tablonun incelenmesinden anlaşılabacağı üzere ankete cevap veren okuyucularımızın % 78’i bu türden bilgilerin verilmesine devam edilmesini istemişlerdir.

Dergide yabancı bir dilde makale yayımlanması hakkında ne düşünüyorsunuz?

- a. Yararlı ve gerekli ()
- b. Yararlı ama gereksiz ()
- c. Yararsız ve gereksiz ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz:

Bu soruya okuyucularımızın verdiği cevaplar doğrultusunda yapılan sayısal değerlendirme Tablo: 17’de yer almaktadır.

TABLO : 17
Anketin 10'uncu Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal
Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%) .
Yararlı ve gerekli	272	42,10
Yararlı ama gereksiz	197	30,49
Yararsız ve gereksiz	167	25,87
Cevap vermeyenler	9	1,39
Birden fazla seçeneği tercih edenler	1	' 0,15
Toplam	646	100

Yabancı dil bilen meslektaşları teşvik etmek, öğrenme aşamasında olanlara da, örnek vermek suretiyle yardımcı olmak amacıyla Derginin 367 nci sayısından itibaren, geldikçe yayımlanan yabancı dilde kaleme alınmış makalelerin yararlı ve gerekli olduğuna dair, Tablo : 17'de görüldüğü gibi ankete katılan okuyucularımızın % 42'si tarafından olumlu cevap verilmiştir.

"Yararlı ama gereksiz" diyen okuyucularımız ile (% 30), "Yararsız ve gereksiz" diyen okuyucularımızca (yaklaşık % 26), sorunun gerekçe bölümünde meslektaşların çok azının yabancı dil bildikleri belirtilerek, bu bölümde yayımlanan makalelerin de az bir kitleye hitap ettiği vurgulanmıştır. Ancak, okuyucularımız yabancı dil konusunda gösterilecek her türlü çabanın da olumlu olduğunu ayrıca belirtmektedirler. Konuya "boşa işgal edilmiş sayfalar" olarak bakılmamakta, tek sorunun dil bilmemekten kaynaklandığını özellikle vurgulamaktadırlar. Ankete cevap veren okuyucularımızın çoğunluğunun düşüncesi yayımının olumlu olduğu doğrultusunda birleştiği için, konu ve anlatım itibarıyla yararlı görülen yabancı dildeki makalelerin Dergide yer almasına devam edilecektir. Ayrıca dil bilmeyen meslektaşlarımıza da yardımcı olmak amacıyla konunun Türkçe geniş özeti de yayımlanacaktır.

Kaymakam adaylarınca hazırlanan tezlerle, bundan sonra APK ve Planlama Uzman Yardımcılarınca hazırlanacak uzmanlık tezlerinden faydalı görülenlerin Dergide yayımlanması sizce yararlı olur mu?

- a. Evet** ()
- b. Hayır** ()
- (b) halinde gerekçeniz:**

Soruya alman cevapların değerlendirmesi Tablo: 18'deki gibidir.

TABLO : 18
Anketin ikinci Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal
Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Evet	593	92
Hayır	43	7
Cevap vermeyenler	10	1
Toplam	646	100

Tablo : 18'de, ankete katılan okuyucularımızın yaklaşık % 92'si tarafından Kaymakamlık ve Uzmanlık tezlerinin yayımlanmasına "evet" denildiği görölmektedir. Ciddi araştırma ve inceleme ürünü olan tezlerin yayımlanması, aynı zamanda anketin 6'ncı sorusunda "Dergide inceleme-araştırma boyutlu yazılar ağırlıklı olmalıdır" diyen okuyucularımızın isteklerine de cevap verecektir. Okuyucularımızın istekleri doğrultusunda, İnceleme Komisyonları ve Yayın Kurulunca meslektaşlara yararlı olacağına karar verilen tezler, Dergide yayımlanacaktır.

Dergide güncel olaylara ve resme sizce yer verilmeli midir?

a. Evet ()

b. Hayır ()

(b) halinde gerekçeniz:

Bu soruya verilen cevaplar Tablo: 19'da göröldüğü gibidir.

TABLO : 19
Anketin 12'nci Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal
Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Evet	490	76
Hayır	148	23
Cevap vermeyenler	8	1
Toplam	646	100

Tablo: 19’da yer aldığı üzere, anketimize katılan okuyucularımızın yaklaşık % 76’sı Dergide resme ve güncel olaylara yer verilmesini istemektedirler. Soruya "Hayır" diye cevap veren okuyucularımızca (% 23), güncel olayların ve resim seçimi konusunda titizlikle davranılması ve sınırın iyi korunması gerektiği vurgulanmıştır.

Okuyucularımızın uyarıları doğrultusunda, Derginin bundan sonraki sayılarında imkânlar ölçüsünde resim ve güncel olaylara da yer verilecektir.

Dergide bazı özel günlerde yapılan anma, açış, konferans ve benzeri toplantı konuşmalarına yer verilmesini uygun bulur musunuz?

a. Evet ()

b. Hayır ()

(b) halinde gerekçeniz:

Anketin bu sorusuna Tablo: 20’de görüldüğü gibi okuyucularımızın % 72’si tarafından olumlu cevap verilmiştir.

TABLO : 20

Anketin 13’üncü Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Evet	464	72
Hayır	173	27
Cevap vermeyenler	9	1
Toplam	646	100

Bakanlığımız merkezinde bazı özel günlerde yapılan ve taşradaki meslektaşları da ilgilendiren önemli nitelikteki anma, açış, konferans ve benzeri toplantı konuşmalarına zaman zaman Dergide yer verilecektir.

Dergide evvelce yer alan “Haberler”, “Bakanlıktan Haberler”, “Kronik” türünden bölümlerin yeniden açılması sizce yararlı mıdır?

- a. Evet ()
- b. Kısmet evet ()
- c. Hayır ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz :

Geçtiğimiz yıllarda Türk İdare Dergisinde “Haberler”, “Bakanlıktan Haberler”, “Kronik” başlıkları altında yer alan bölümlerin yeniden başlatılması konusunda okuyucularımızın verdiği cevaplar Tablo : 21’de gösterilmiştir.

TABLO: 21
Anketin 14’üncü Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Evet	535	83
Kısmen evet	66	10
Hayır	37	6
Cevap vermeyenler	> 8	1
Toplam	646	100

Tablo : 21’in incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, 535 okuyucumuz (o/o 83) tarafından bu bölümün açılmasına olumlu cevap verilmiştir. Dergide böyle bir bölümün açılmasına çalışılacaktır.

Dergi size çabuk ve düzenli bir şekilde ulaşıyor mu?

- a. Evet ()
- b. Hayır ()

“Hayır” ise aksamının kaynağını kısaca belirtiniz :

Ankete katılan okuyucuların verdikleri cevaplara göre, sayısal değerlendirme Tablo : 22’de yapılmıştır.

TABLO : 22
Anketin 15'inci Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal
Değerlendirmesi

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Evet	534	83
Hayır	98	15
Cevap vermeyenler	14	2
Toplam	646	100

Tablo : 22'den anlaşılacağı gibi Dergimiz çabuk ve düzenli bir şekilde okuyucularımıza ulaşmaktadır. Ankete katılan okuyucularımızın 98'i tarafından (%o 15), Dergimizin zamanında alınmadığı belirtilmiştir. Gecikmenin postadan kaynaklandığı anlaşılmış olmakla birlikte düzenli ve çabuk gönderilmesinin sağlanması konusunda çaba gösterilecektir.

Kitaplık ve Dokümantasyon merkezlerinde aynı sayıdan kaç adet "Türk İdare Dergisi" bulundurulmalıdır?

- a. Bir adet** ()
- b. İki adet** ()
- c. Daha çok** ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz:

5000 adedin üzerinde basılmakta olan Türk İdare Dergisi, Dağıtım Planına bağlı olarak oldukça geniş bir dağıtım alanına gönderilmektedir. Bakanlık Merkezi, İl ve İlçeler ile Üniversite Kitaplıkları, İl Halk Kütüphaneleri, diğer Bakanlıklarla kamu kurum ve kuruluşlarına dağıtımı sağlanmaktadır. İl ve İlçelerde görevli üst düzey yöneticilerine birer adet, birer adet de diğer personelin yararlanması amacıyla Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezlerine gönderilmektedir. Bu merkezlerin demirbaşına kayıtlı olan birer adet Derginin yeterli olup olmadığı ve kaç adet bulunması gerektiği konusunda okuyucularımız tarafından verilen cevaplar Tablo : 23'de yer almaktadır.

TABLO : 23

**Anketin 16'ncı Sorusu Hakkında Okuyucu Tercihlerinin Sayısal
Değerlendirmesi**

Tercihler	Sayı (Kişi)	Oran (%)
Bir adet	341	53
İki adet	248	39
Daha çok	48	7
Cevap vermeyenler	9	1
Toplam	646	100

Ankete katılan okuyucularımızın yaklaşık % 53 u tarafından Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezlerinde birer adet Derginin bulundurulmasının yeterli olduğu ifade edilmiştir. Ancak okuyucularımızın % 39'u bir adet Dergiye yeterli görmemekte, aynı anda birden fazla kişinin yararlanabilmesinin sağlanması, kaybolma ihtimali gibi nedenlerle iki adet derginin gönderilmesinin uygun olduğunu belirtmektedirler. İl ve ilçelerimizdeki Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezi sayısı toplam 649'dur. İki adet Dergi gönderilmesi halinde bu rakam iki katma çıkacaktır. Dergi yayımlamak bir imkân sorunu olduğundan şimdilik bu isteği karşılamak mümkün değildir. Ayrıca, il ve ilçelerimize gönderilmekte olan Dergi sayısı yararlanmak isteyen okuyucularımız için azımsanmayacak sayıdadır. Ancak ileriki tarihlerde okuyucularımızın isteklerine cevap verecek sayıda Dergi gönderilmesine de çalışılacaktır.

Dergiye yazı akışının hızlandırılması için hangi kaynaklardan yararlanılabilir? Özellikle, müteaddit taleplerimize rağmen, mülki idare kökenli meslek mensupları tarafından mesleki konulan işleyen yazıların genelde gönderilmemekte olduğu vakası karşısında mesleki konularda yazıların temini hususunda ne düşünüyorsunuz?

Bu soruya cevap veren okuyucularımızın önerileri tek tek belirlenmiş ve Yayın Kurulunca tartışılarak gerçekleştirilebilecek veya okuyuculara bilgi verilecek öneriler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu öneriler arasında çoğunluk tarafından belirtilenlerle önemli nitelikte görülenler aşağıda açıklanmıştır. Bunlardan bazıları hakkında, yapılan veya yapılacak çalışmalar için okuyuculara daha geniş bilgi vermek amacıyla bundan sonra yayımlanacak Dergilerde makalelerin yer almasına karar verilmiştir.

Ankete katılan okuyucularımızın (247'si) tarafından hangi kaynaklardan yararlanılabileceği konusunda herhangi bir öneride bulunulmamıştır. Öneride bulunan 399 okuyucumuzun 132'si (% 33) üniversiteler ve diğer mesleki kamu kuruluşlarıyla işbirliği yapılmasını vurgulamıştır. Bugüne kadar belirtilen kuruluşlarla gerek Dergi'nin dağıtılması ve gerekse şahsi görüşmeler şeklinde işbirliği yapılması amacıyla temaslar kurulmuştur. Adı geçen kuruluşlardan bazılarında görevli olanların zaman zaman Dergide yazıları da yayımlanmıştır. Örneğin; TODAİE öğretim görevlileri, DPT uzmanları, üniversite öğretim görevlileri, Devlet Güvenlik Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi, Danıştay vb. yargı kuramlarında görevlilerce yazılan makaleler gibi. Ancak bu konuda gösterilen çabanın artırılarak, Derginin bundan sonraki sayılarında okuyucularımızın talepleri doğrultusunda belirtilen kurum ve kuruluşlarda görev yapmakta olanlarla daha sıkı işbirliğine gidilmesi için çalışılacaktır.

64 okuyucumuz, mülki idare amirleri ile meslek mensuplarının Dergiye yazı göndermelerinin sağlanmasını belirtmişlerdir. Meslektaşlarımız tarafından Dergiye az sayıda yazı gönderilmesinin sebeplerini ortaya çıkarmak amacıyla da sorulan bu soruya okuyucularımız "zamanlarının olmaması, kaynak bulamamaları" gibi nedenler göstermişlerdir. Yazı göndermenin sağlanması konusunda da bazı önerileri vardır. Okuyucularımızın bir kısmı tarafından konu ve hazırlayacak kişinin merkezden tespit edilerek bildirilmesi istenmektedir. Bazı okuyucularımız ise, yazı gönderilmesinin sağlanması amacıyla teşvik edici tedbirler (maddi ve manevi) alınmalı ve yazı yazmak cazip hale getirilmelidir diyerek bugünkü telif ücretlerinin yetersizliğini vurgulamaktadırlar. Oysa, ödenecek telif ücretleri Bakanlığımızca değil, tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca uygulanmakta olan "Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Ödenecek Telif ve İşlenme Ücretleri Hakkında Yönetmelik" hükümleri esaslarına göre tespit edilmektedir. Okuyucuların taleplerinden anlaşıldığı üzere, telif ücretlerinin ne kadar olduğu, nasıl hesaplandığı ve nasıl ödendiği tam olarak bilinmemektedir. Gelecek sayılarımızda bu konuda ayrıntılı bilgi aktaran bir yazı hazırlanmasına karar verilmiştir.

Dergiye yazı akışının hızlandırılması konusunda belirtilen öneriler arasında, emekli valiler ile emekli mülki idare amirlerinin yazı göndermeleri hususu da yer almaktadır. Derginin dağıtım listesine de alınan emekli olmuş meslektaşlardan daha fazla yazı sağlanması için çalışılacaktır. Bazı okurlarımız ise bu konuda kampanya açılmasını ve gerek Dergide yazılacak yazılarla gerekse genelgeler yoluyla yazı kaynaklarının artırılması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Derginin 1979 yılında kesintiye uğramasından sonra tekrar yayımına karar verilen 1982 yılın

dan bu yana gerek Bakanlık genelgeleriyle gerekse Derginin müteaddit sayılarında yayımlanan yazılarla, yazı akışının hızlandırılması amacı okuyuculara iletilmiştir. Hatta yardımcı olmak isteğiyle bir yazı hazırlama rehberi bile yayımlanmıştır. Anket uygulaması da bu çabaların devamı niteliğindedir. Ancak bu çabalar yetersiz görülmekte olduğundan konunun sık gündeme getirilmesi istenmektedir. Bu konuda alınacak tedbirler okuyucularımıza iletmeye devam edilecektir.

Bu sorunun mesleki konularda yazı temini hususunda ne düşünüldüğü kısmına ankete katılan okuyucularımızın 399'u cevap vermemiştir.

Yazı kaynağı oluşturması istenilen konular arasında Mülkiye Müfettişlerince hazırlanan teftiş raporları, yurt dışına bilgi ve görgülerini artırmak amacıyla gönderilen meslek mensuplarının raporları, doktora tezleri gibi konular yer almaktadırlar.

Dergi hakkında başkaca görüş ve teklifleriniz varsa açıklayınız.

Bu son soruyla, okuyucularımızın Dergi hakkında düşündükleri diğer görüş, öneri ve eleştirilerinin alınması, ayrıca bizler tarafından unutulmuş noktalar varsa hatırlatılmasının sağlanması amaçlanmıştır. Ankete katılan okuyucularımızın 306'sı tarafından bu soru boş bırakılmış, 62 okuyucumuz tarafından da Derginin bugünkü düzeyinin uygun bulunduğu, başka görüşlerinin olmadığı, bu çabayı sürdürenlere teşekkür etmek gerektiği vurgulanmıştır. Okuyucularımızın 340'ı bu soruya önerilerini, eleştirilerini belirterek cevap vermişlerdir. Bunlar arasında, ankette yer alan bazı soruların ulaşılan sonuçları bir kez daha tekrarlanmak suretiyle özellikle vurgulanmıştır. En fazla belirtilen öneri; Dergi'nin periyodik olarak yayımının sağlanması ve sürdürülmesidir ki, Yayın Kurulu'nca da bu öneri zaten hedef olarak benimsenmiş bulunmaktadır. Okuyucularımızın belirttiği önerilerden önemli olanları şöyle sıralanabilir :

- Derginin baskı kalitesinin artırılması, teknik özelliklerinin geliştirilmesi,
- Mevzuat yorumlarının yayımlanması,
- Yazı üretecek bir araştırma grubunun kurulması,
- Mülki idarenin geleceği hakkında araştırmaların yayımlanması,
- Bilim adamlarının Dergiye yazı göndermelerinin sağlanması,
- Derginin etkili bir tanıtımının yapılması,

- Güncel konularda Bakanlığın, diğer Bakanlıkların, yargı organlarının ve üniversitelerin görüşlerinin yansıtıldığı yazıların yayımlanmasının sağlanması,
- Dergide yer alacak konuların objektif tartışılmasının sağlanması,
- Derginin zaman zaman belli bir konuya ayrılacak özel sayılarının hazırlanması,
- Bilimsel araştırmalara ağırlık verilmesi,
- Mülki idare amirlerinin başlarından geçen örnek olaylara, örnek çalışmalara yer verilmesi,
- Derginin kaynak eser niteliğine kavuşturulması,
- Türk idare tarihi ve Türk devlet geleneği hakkında inceleme ve araştırmaların yayımlanması ve bu konuda üniversiteler, yaşayan büyük devlet adamları ile valilerden de yararlanılması,
- Yerel yönetimlerin sorunları ile ilgili yazıların yayımlanması,
- idare ve Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısıyla ilgili yayımlanan yeni yayınların tanıtılması,
- Derginin geçmiş yıllarda yayımlanan sayılarında yer alan ve bugün halen güncelliğini koruyan yazılara yeniden yer verilmesi,
- Mesleki konular ve mesleği geliştirici teknik ve yöntemlerle ilgili konulara ağırlık verilmesi,
- İdareyle ilgili yerli ve yabancı yayınlarda yayımlanan yazılardan önemli görülenlerinden iktibas yapılması,
- Dergide ekonomik, sosyal ve kültürel konularda yazı ve haberlere yer verilmesi.

Görüldüğü gibi, bazıları hemen gerçekleştirilebilecek öneriler olduğu halde bazıları için zaman, kaynak, personel gibi imkânların yaratılmasına ihtiyaç vardır. Yayınlayanlar tarafından Derginin bundan sonraki sayılarında okuyucularımızın talepleri, eleştirileri, teklifleri göz önünde bulundurulacak ve daha iyi, daha doyurucu bir Dergiye ulaşılabilmesi için gereken çaba gösterilecektir.

SONUÇ

Türk İdare Dergisi'nin yaklaşan 60 inci yayın yılma daha nitelikli ve doyurucu bir şekilde girmesinin sağlanması amacıyla düzenlenen Bilgi Anket Formları, önceden de belirtildiği gibi 1091 adet dağıtılmış

(Tablo : 1), 646 okuyucumuz tarafından cevaplandırılmıştır (Tablo : 2). Ankete katılma oranı (% 60) doğru sonuçlara ulaşılabilmesi açısından biraz düşük olmakla beraber sonuç olarak uygulamanın amacına ulaştığı söylenebilir. Ankette yer alan 18 sorunun sayısal değerlendirmesinden çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir:

1. Dergi ana muhtevası ile tüm üst kademe yöneticileri ve araştırmacılara hitap edecek düzeyde bir dergi olmalıdır.
2. Dergi bu haliyle aranan ve okunan bir yayındır. Daha doyurucu bir niteliğe kavuşturulması için çaba sarf edilecektir.
3. Dergi bir süreli yayın olarak "üç ayda bir" periyodik aralıklarla yayımlanmak, imkânlar ölçüsünde bu aralık sıklaştırılmalı ve mutlaka düzenli yayımının sürdürülmesine çalışılmalıdır.
4. Dergide güncel mesleki konulara ağırlık verilirken, genel yönetime ilişkin konulara öncelikle yer verilmelidir.
5. Derginin idarenin başlıca referans (başvuru) kaynağı olmak fonksiyonu yerine getirilmelidir.
6. Derginin daha çok okunur olması için ağırlıklı olarak inceleme-araştırma türü makaleler yayımlanmalıdır.
7. Dergide bir süredir yayımlanmakta olan "Mevzuat" bölümü yararlı ve gereklidir.
8. Derginin "Mülki İdarede İz Bırakanlar" bölümü yararlı ve gereklidir.
9. Dergide bir süre önce yayımına başlanan "Kaymakamlık Kursu Konferans Özetleri" türünden yazıların yayımına devam edilmelidir.
10. Dergide yabancı bir dilde makale yayımlanması yararlı ve gereklidir. Yabancı dil bilmeyen okuyuculara yardımcı olunması amacıyla Türkçe geniş özetinin de verilmesi uygundur.
11. Kaymakam Adaylarınca hazırlanan tezlerle, bundan sonra APK ve Planlama Uzman Yardımcılarınca hazırlanacak uzmanlık tezlerinden faydalı görülenlerin Dergide yayımlanması yararlıdır.
12. Dergide güncel olaylara ve resme yer verilmelidir.
13. Dergide bazı özel günlerde yapılan anma, açış, konferans ve benzeri toplantı konuşmalarına yer verilmesi uygundur.
14. Dergide evvelce yer alan "Haberler", "Bakanlıktan Haberler", "Kronik" türünden bölümlerin açılması yararlıdır.

15. Dergi okuyucularımıza çabuk ve düzenli bir şekilde ulaşmaktadır. Postadaki gecikmelerin ortadan kaldırılması için gerekli önlemler alınmalıdır.

16. Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezlerinde aynı sayıdan bir adet Türk İdare Dergisi bulundurulması yeterlidir. İmkânlar ölçüsünde bu savının artırılmasına çalışılmalıdır.

17. Dergiye yazı akışının hızlandırılması konusunda gerekli tedbirler alınarak, yazı kaynakları zorlanmalı ve meslek mensuplarından yazı temini konusunda çaba sarf edilmelidir. Bunlar yapılırken okuyucularımızın önerileri de gözünün de bulundurulmalıdır.

18. Dergi hakkında okuyucularımızın önerileri, eleştirileri ve görüşleri dikkate alınarak daha iyiye ulaşılması sağlanmalıdır.

Belirtilen bu görüş ve önerilerin yerine getirilmesine ve bugün Dergide yer alıp da okurlar tarafından uygun bulunan hususların devam ettirilmesine çalışılacaktır. Derginin daha kaliteli olarak yayım hayatını sürdürmesine ve taleplerin değerlendirilmesine önem verilecektir. Bu anlamda anketimize katılarak görüş, öneri ve eleştirileriyle bize yardımcı olan, yol gösteren okuyucularımıza teşekkür ederiz.

T. C.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

Araştırma, Planlama ve Koordinasyon

Kurulu Başkanlığı

SAYI: Yayın 261-112/191

ANKARA

KONU: Türk İdare Dergisi

30/May/1986

Hakkında Anket Formu

Sayın

Türk İdare Dergisi, ilk defa 1928 yılının Nisan ayında, o zamanki ifadesi ile "Dahiliye Vekâletinin Aylık Alecmuası" olarak "İDARE" adı altında yayın hayatına başlamıştır. Mart 1986 tarihi itibariyle Dergi 58 inci yayın yılını doldurmuş ve 370 inci sayıya ulaşmıştır.

Bakanlığımız personelinin idareye yönelik mesleki bilgilerinin artırılması, yönetimi ilgilendiren gelişme ve yayınlardan haberdar edilmeleri amacıyla çıkarılan Dergimiz, 60 yıla yaklaşan yayın hayatında gerek ad, gerekse muhteva olarak bazı değişikliklere uğramış olması yanında, yayın hayatında da iki defa inkıtaa maruz kalmıştır.

1928 ilâ 1942 yılları arasında "İDARE" adıyla ve aylık olarak yayımlanmış; 1943 yılında hayatının ilk kesintisini yaşamıştır.

1944 ilâ 1962 yılları arasında "İDARE DERGİSİ" adı altında ve iki ayda bir yayımlanmış; 1963 yılında "TÜRK İDARE DERGİSİ" adını almıştır. Halen bu adla yayın hayatını sürdürme gayreti içindedir.

1975 ilâ 1978 yılları, yayın hayatının en düzensiz ve krizli dönemi olmuş; 1979 yılı Şubat ayında yayımlanan 360 ncı sayısından sonra, en uzun inkıta dönemini yaşamış ve bu kesinti 1982 yılı sonuna kadar devam etmiştir.

1982 ve 1983 yıllarında Derginin sadece birer sayısı yayımlanabilmiştir. Nihayet, Mayıs 1984 tarihini taşıyan 363 üncü sayısında görüleceği üzere, Derginin 1985 yılından itibaren periyodik olarak 3 ayda bir yayımlanacağı belirtilmiş ise de, müteakip 364 üncü sayısında da açık

landığı gibi, sonradan bu yayın planımız öne alınarak 3 aylık periyodik yayım hayatı Mayıs 1984 yılından itibaren düzenli biçimde başlatılmıştır.

Geçen bu uzun dönemde Derginin, Cumhuriyetin İlanının 10., 15., 50. ve 60. yıldönümlerinde (4) Özel Sayısı yayımlanmıştır. Bu arada muhteva, şekil, renk ve baskısında da dönemin anlayış ve ihtiyacı doğrultusunda bazı değişikliklere gidilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, şimdilik 3 ayda bir yayımlanmakta olan Türk İdare Dergisinin, buraya kadar kısaca özetlenen tarihi gelişimi doğrultusunda, İçişleri Bakanlığı hizmetleri, Mülki İdare Amirleri ve Bakanlığın diğer personelinin hizmete yönelik ihtiyaçları bakımından daha yararlı ve daha cazip hale getirilmesi, böylece 60 ncı yayım yılma daha nitelikli ve doyurucu bir şekilde girmesinin sağlanması arzusuyla bir Bilgi Anket Formunun düzenlenmesi yararlı görülmüştür.

Vali ve Kaymakamlarımızla Bakanlığımız merkez ve taşra teşkilatında çalışan yöneticilerimizin ve bir kısım değerli okur ve abonelerimizin isimlerine gönderilen bu Soru Formları bilahare Yayım Kurulumuzda tasnif ve değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Bu suretle ortaya çıkacak yeni görüşler doğrultusunda, Türk İdare Dergisinin daha kaliteli olarak sürdürülmek istenilen yayım hayatında yeni merhalelere ulaşılacağı düşünülmektedir.

Bu amaca ulaşabilmek için ekte gönderilen Anket Soru Formunun tarafınızdan doldurularak 30 Haziran 1986 tarihine kadar Bakanlığımız Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığına göndermenizi rica eder, bu vesile ile esenlik ve mutluluklar dilerim.

Ali PITIRLI

Kurul Başkanı

EK: Bilgi Anket Formu (1 Adet)

**TÜRK İDARE DERGİSİ
HAKKINDA
BİLGİ ANKET FORMU**

1. Dergi ana muhtevası ile hangi okuyucu grubuna hitap etmelidir?
 - a. Mülki İdare Amirleri ()
 - b. Tüm üst kademe yöneticileri ve araştırmacılar ()
 - c. Tüm kamu görevlileri ()
 2. Dergi bu hali ile aranan ve okunan bir yayın mıdır?
 - a. Evet ()
 - b. Kısmen ()
 - c. Hayır ()
- (b) veya (c) halinde gerekçeniz:
3. Dergi bir süreli yayın olarak hangi periyodik aralıklarla çıkarılmalıdır?
 - a. Ayda bir ()
 - b. İki ayda bir ()
 - c. Üç ayda bir ()
 - d. Dört ayda bir ()

Gerekçeniz :

4. Dergi hangi fonksiyonları yerine getirmelidir? Tercihlerinizi önem sırasına göre numaralandırınız.
 - a. Kurum içi ya da kurumlar arası haberleşme kaynağı olmak ()
 - b. Mülki idare amirlerinin hizmet içinde eğitimine yardımcı olmak ()
 - c. Tüm İçişleri personelinin hizmet içinde eğitimine yardımcı olmak ()
 - d. Tüm kamu görevlilerinin hizmet içinde eğitimine yardımcı olmak ()

e. Uygulamaya dönük, güncel mesleki konularda tartışma platformu yaratmak ()

f. İdarenin başlıca referans (başvuru) kaynağı olmak ()

5.Derginin güncel mesleki konulara ağırlık vermesi isteniyorsa bunlar sizce hangi konular olmalıdır?

a. Genel yönetime ilişkin konular ()

b. Güvenlik konulan ()

c. Yerel yönetime ilişkin konular ()

d. Personel yönetimine ilişkin konular ()

e. Trafik sorunu ()

f. Fon uygulamaları ()

g. Diğer ()

6-Derginin daha çok okunur olması için ağırlıklı olarak hangi Tür makalelere sizce yer verilmelidir?

a. İnceleme-araştırma ()

b. Çeviri ()

e. İktibas ()

d. Diğerleri ()

Gerekçeniz : ()

7-Dergide bir süredir yayımlanan Mevzuat bölümünü yararlı ve gerekli buluyor musunuz?

a. Evet ()

b. Kısmen ()

c. Hayır ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz :

Derginin "Mülki İdarede İz Bırakanlar bölümünü yararlı ve" gerekli buluyor musunuz?

a. Evet ()

b. Kısmen ()

c. Hayır ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz :

9-Dergide bir süre önce yayımına başlanan “Kaymakamlık Kursu Konferans Özetleri” türünden yazılar sizce yararlı mıdır?

- a. Evet ()
- b. Kısmen ()
- c. Hayır ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz:

10-Dergide yabancı bir dilde makale yayımlanması hakkında ne düşünüyorsunuz?

- a. Yararlı ve gerekli ()
- b. Yararlı ama gereksiz ()
- c. Yararsız ve gereksiz ()

11-Kaymakam adaylarınca hazırlanan tezlerle, bundan sonra APK ve Planlama Uzman Yardımcılarınca hazırlanacak uzmanlık tezlerinden faydalı görülenlerin Dergide yayımlanması sizce yararlı olur mu?

- a. Evet ()
- b. Hayır ()

(b) halinde gerekçeniz:

12-Dergide güncel olaylara ve resme sizce yer verilmeli midir?

- a. Evet ()
- b. Hayır ()

(b) halinde gerekçeniz:

13-Dergide bazı özel günlerde yapılan anma, açış, konferans ve benzeri toplantı konuşmalarına yer verilmesini uygun bulur musunuz?

- a. Evet ()
- b. Hayır ()

(b) halinde gerekçeniz:

14-Dergide evvelce yer alan “Haberler”, “Bakanlıktan Haberler”, “Kronik” türünden bölümlerin yeniden açılması sizce yararlı mıdır?

- a. Evet ()
- b. Kısmen Evet ()
- c. Hayır ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz:

15. Dergi size çabuk ve düzenli bir Şekilde ulaşıyor mu?

- a. Evet ()
b. Hayır ()

“Hayır” ise aksamanın kaynağını kısaca belirtiniz :

16. Kitaplık ve Dokümantasyon merkezlerinde aynı sayıdan kaç adet “Türk İdare Dergisi” bulundurulmalıdır?

- a. Bir adet ()
b. İki adet ()
c. Daha çok ()

(b) veya (c) halinde gerekçeniz :

17. Dergiye yazı akışının hızlandırılması için hangi kaynaklardan yararlanılabilir? Özellikle, müteaddit taleplerimize rağmen, Mülki İdare kökenli meslek mensupları tarafından mesleki konuları işleyen yazıların genelde gönderilmemekte olduğu vakıası karşısında mesleki konularda yazıların temini hususunda ne düşünüyorsunuz?

18. Dergi hakkında başkaca görüş ve teklifleriniz varsa açıklayınız.

Dolduranın :

Adı Soyadı :

Görevi :

70. DÖNEM KAYMAKAMLIK KURSU
KONFERANSLARINDAN ÖZETLER

V

Ergim TEZEL

Hukuk Müşaviri

Dergimizin bu sayısında da Mahalli İdarelerle ilgili Konferans konularını özetlemeye çalışacağız.

I. BELEDİYE BAŞKANLARININ GÖREV VE YETKİLERİ ¹

A. 1980 sayılı Kanuna Göre Belediye Başkanının Hukuki Durumu

1580 sayılı Belediyeler Kanununda ayrıntılı olarak Belediye Başkanlarının hukuki durumlarını açıklayan özel bir madde yoktur. Çeşitli maddelerdeki ifade ve ibarelerden yararlanarak, konu açıklığa kavuşturulabilir :

— Belediye başkanı 5 yıllık süre ile ve seçimle işbaşına gelir. (Anayasa Md. 127)

— Belediye başkanı, belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir. (1580/ 100 üncü Md.)

— Belediye başkanı, belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir. (1580/ 99 uncu Md.)

— Belediye başkanı, belediye meclisinin ve belediye encümeninin başkanıdır. (1580/58 ve 78 inci Md.leri)

B. Belediye Başkanlarının Bilmesi Gereken Temel İlkeler

a. 1982 Anayasasının 127 nci Maddesi:

— Belediye bir mahalli idare kuruluşudur; belde halkının mahalli müşterek hizmetlerini karşılamak üzere kurulmuştur.

¹ Ahmet ÖZER; Merkezde Vali.

— Belediye bir kamu tüzelkişisidir. Kuruluş esasları, organları, seçim usulleri kanunla düzenlenir.

— ' Kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine göre yine kanunla düzenlenir.

— Seçimleri Anayasanın 67 nci maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır.

— Kanunla büyük yerleşim birimleri için yönetim biçimleri getirilebilir.

— Belediyelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözüm ve kaybetmeleri konusundaki denetim, yargı yolu ile olur.

— Görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan belediye organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanlığı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

— Merkezi idare, belediyeler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde "idari Vesayet" yetkisine sahiptir.

— Bakanlar Kurulu Kararı ile Mahalli İdareler, belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile BİRLİKLER kurabilirler.

— Belediyelerin görevleri, yetkileri, mali ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilişkileri kanunla düzenlenir.

— Belediyelere, görevleri ile oranlı gelir kaynakları sağlanır.

b. 1580 sayılı Belediye Kanununun 1 inci maddesine göre; Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü bir tüzelkişidir.

Belediye, belde sorunlarına çare olmak üzere kurulur. Belediyelerin kuruluş amacı hizmettir; belde halkının huzur, refah ve mutluluğunu temindir.

BELEDİYE BAŞKANININ ŞAHSİ STATÜSÜ

A. Belediye Başkanlığı Makamı

Belediye başkanı, belediye idaresinin kendisine emanet edildiği bir makamın sahibidir. (1580/3 üçüncü Md.) Beldeyi ve belediye tüzelkişiliğini temsil eder.

B. Seçilme Yolları

Belediye Başkanlığına iki yolla gelinir. Bunlar :

- a) Seçim yolu, diğeri de b) Atama yoludur.

Seçilme yolunu düzenleyen mevzuat; 18 Ocak 1984 gün ve 18285 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, 2972 sayılı “Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanundur. Atama yolunu düzenleyen mevzuat da 1580 sayılı Belediye Kanununun 94 üncü maddesidir.

C. Seçilme ve Başka Görev Yasağı

— 2972 sayılı Kanunun 9 uncu maddesine göre 1580 sayılı Kanunun 53, 61, 76 ve 91 inci maddeleri gereğince görevden alman belediye başkanı, tekrar aynı göreve seçilemezler.

Seçilen belediye başkanları!, bu görevlerinin devamı süresince, siyasi partilerin genel merkezlerinde görev alamazlar; il ve ilçe idare kurulu başkan ve üyeliklerinde bulunamazlar. Milletvekilliği, il genel meclisi üyeliği, köy muhtarlığı ile belediye meclisi üyeliği veya belediye başkanlığı, bir şahıs uhdesinde birleşmez.

D. Belediye Başkanlığının Boşalması ve Başkan Vekili Seçimi Yapılması

— Belediye meclisi, her toplantı yılı başında, içinden bir üyeyi başkan vekili seçer.

Başkan vekili şu hallerde meclise başkanlık eder :

- a. Belediye başkanlığının herhangi bir nedenle boşalması,
- b. Belediye başkanının izinle ayrılması,
- c. Belediye başkanının hastalanması,
- d. Belediye başkanının işten el çektilmesi.

Başkan vekilinin görevi, yeni başkan seçimi yapılmasına veya başkanın göreve başlamasına kadar devam eder.

Vali, başkan vekilinin yeniden seçimine lüzum duyarsa, bunun için meclisi toplantıya çağırabilir.

Belediye başkanlığı ile belediye meclisi aynı zamanda boşalabilir veya meclis toplantısından itibaren 3 gün içinde başkan vekili seçimi yapılamayabilir. Bu hallerde yeni seçime veya belediye başkanının görevine başlamasına kadar il merkezi belediyelerinde içişleri Bakanı, di

ğer yerlerde ise Vali tarafından uygun görülen birisi başkan vekili atanır. (1580/93 üncü Md.)

E. Belediye Başkan Hakkında Soruşturma Yapılması

Belediye başkanının görevinden doğan veya görevin yapılması sırasında işlenen suçlardan dolayı hakkında Memurin Muhakemat Kanun hükümleri uygulanır. (1580/102 nci Md.)

F. Belediye Başkanlarının İşten El Çektirilmesi

Görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan belediye başkanın İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak kesin hükme kadar uzaklaştırabilir. (1982 Anayasası 127 nci Md.)

G. Belediye Başkanları ve 1609 sayılı Kanunun Uygulanması

15 Mayıs 1930 tarihli ve 1609 sayılı Kanun; irtikâp, rüşvet alıp vermek, ihtilas, zimmet, kaçakçılık, artırma, eksiltme işlemine hile karıştırma, alım, satım işlerine keza hile karıştırma ve Devlet hariciyesine ait evrak karıştırma ve Devlet hariciyesine ait evrakı ve şifreleri ifşa etme suçlarından bir veya birkaçı ile itham edilen bir belediye başkanı hakkında, doğrudan doğruya Cumhuriyet Savcılarına takibat yetkisi tanımaktadır.

BELEDİYE BAŞKANLARININ YETENEK VE

NİTELİKLERİ ÜZERİNE TAVSİYELER

Belediye başkanı bir beldenin en seçkin lideridir. Belde sakinlerinin güven adamıdır. Herkesin saygınlığını kazanmak, o güvene layık olmak ve bunu ispat etmek zorundadır.

Bu sebeple başarılı bir başkan olmak için şu hususlara dikkat edilmelidir :

1. Belediye başkanı belediye mevzuatını ana hatları ile bilmelidir. Mevzuatı bilmeyen başkan hata yapar, kolaylıkla suç işler, personelin etkisi altına girer, itibarını kaybeder.

2. Belediye başkanı, inceleme ve araştırma konusunda asgari bilgiye sahip olmalıdır. Bir şikâyeti, bir konuyu çözümleyebilmek için gerekli bilgi ve belgeleri toplamasını bilmelidir.

3. Belediye başkanı istişare yapmayı ve fikir alış - verişinde bulunmayı bilmelidir.

4. Belediye başkanı mazbut bir yaşayışa ve iyi bir aile hayatına sahip olmalı, kötü alışkanlıklarından kendini arındırmalıdır.

5. Başkan, sözünde duran, dürüst ve işlerinde doğru olmalıdır.

6. Cesur olmalıdır. Cesareti mevzuat bilgisinden, halka ve belediye sevgisinden kaynaklanmalıdır.

7. Çalışkan olmalı, hizmet üretmelidir. Zamanı planlayan, işlerini zaman içinde programlayan, işini süratle gören ve az zamanda çok iş yapan kimse çalışkan demektir.

8. Doğru ve isabetli karar verebilmelidir. Başkan; iyi düşünmeden, etraflıca araştırma yapmadan, istişare etmeden, hukuki yönleri araştırmadan karar vermemelidir.

9. Kuvvetli bir iradeye sahip olmalıdır.

10. Azimli olmalıdır. Beldenin halkı, mutluluğu ancak azimli ve iradeli güçlü insanlar sayesinde elde ederler.

11. Faziletli olmalıdır. Şahsi menfaatlerini, belde menfaatlerinden üstün tutmamalıdır.

12. Kuvvetli bir ikna gücüne sahip olmalıdır. ikna, bir sanattır. Demokratik ve uygar bir metottur.

13. Kuvvetli bir tahammül gücüne sahip olmalıdır. İnsanoğlu müşkülpesent ve tenkit edici bir varlıktır. Çilelere, vefasızlıklara, sıkıntılara, tenkitlere fazlaca duyarlı olan ve fazlası ile üzülen bir başkan, kesinlikle başarılı olamaz.

14. Belediye başkanı, işini ve çalıştığı beldeyi ve halkını sevmelidir.

15. Başkan halkına nazik ve merhametli olmalıdır. Vatandaşına davranışında, hitabında dikkatli olmalı kırıcı söz söylememeli; onlara hitap ederken; "Kardeşim, beyefendi, hanımefendi" gibi nazik sözler söylemelidir. Diğer taraftan "Dayı", "Amca", "Anne", "Teyze" ve "Dede" gibi sözlerle karşısındakine hitap etmemelidir.

16. Belediye başkanı sabırlı olmalıdır. Sabır, üstün insanın en önemli meziyetlerinden biridir. Bir işin başarıya ulaşması için sabır ve sebat esastır.

17. Belediye başkanı derdini anlatmaya gelen kimseleri hiç müdahale etmeden sabırla dinlemeli, vatandaşın derdini iyice döküp boşalmasına ortam hazırlamalıdır. Başkan, vatandaşı dinledikten sonra konuşmalıdır;

18. Belediye başkanı, feragat sahibi olmalıdır.

19. İşlediği hatadan dönebilmelidir.

20. Disiplinli ve otoriter olmalıdır.

21. Belediye başkanı adil olmalıdır.

22. Ve nihayet belediye başkanı herkesi memnun etmek mecburiyetinde değildir. Kendisine güvenmelidir. Kendisine ve vicdanına karşı saygılı olmalıdır ki herkesten sevgi ve saygı görebilsin.

II. BELEDİYE GELİRLERİ KANUNU HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASI, ÇEŞİTLİ BELEDİYE GELİRLERİ²

Belediye gelirleri, elde edildikleri kaynak bakımından başlıca iki grupta incelenebilir :

I. Öz kaynaklardan hasıl olan gelirler,

II. Devletin tasarrufu altındaki kaynaklardan hasıl olan gelirler.

I. Öz Kaynaklardan Hasıl Olan Gelirler

Bu gelirlerin idaresi, yani tahakkuk ve tahsil işleri tamamıyla belediyelere aittir. Devletin, bunlar üzerinde teftiş ve denetimden başka bir müdahalesi yoktur. Bu gelirle, belediyelerin bağımsızlığı arasında doğrudan ve yakın bir ilişki vardır. Ayrıca bu gelirler ne kadar fazla olursa, belediyelerin merkezi idare karşısındaki mali bağımsızlığı da o derece büyük olur.

Bu gelirleri şu şekilde sayabiliriz :

A. Belediye Gelirleri

1. Meslek Vergisi

2. İlan ve Reklam Vergisi

3. Eğlence Vergisi

B. Çeşitli Vergiler

1. Haberleşme Vergisi

2. Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi

3. Yangın Sigortası Vergisi

² Erdal NAL; Mülkiye Müşavir Müfettişi.

C. Belediye Harçları

1. Temizleme ve Aydınlatma Harcı
2. İşgal Harcı
3. Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı
4. Kaynak Suları Harcı
5. Tellallık Harcı
6. Hayvan Kesimi, Muayene ve Denetleme Harcı
7. Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı
8. Bina İnşaat Harcı

D. Çeşitli Harçlar

1. Kayıt ve Suret Harcı
2. İmar ve İlgili Harçlar
 - a) İlk Parselasyon Harcı
 - b) İfraz ve Tevhit Harcı
 - c) Plan ve Proje Tasdik Harcı
 - d) Zemin Açma İzni ve Toprak Hafriyat Harcı
 - e) Yapı Kullanma İzin Harcı
3. İşyeri Açma İzni Harcı
4. Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı
5. Sağlık Belgesi Harcı

E. Harcamalara Katılma Payı

1. Yol Harcamalarına Katılma Payı
2. Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı
3. Su Tesisleri Harcamalarına Katılma Payı

F. Hizmet Karşılığı Ücretler

1. Hayvan Kesim Ücreti
2. Et Taşıma Ücreti
3. Soğuk hava Deposu Ücreti
4. Akaryakıt Depo Ücreti
5. Mezar ve Ölü Gömme Ücreti
6. Fenni Vasıtalarla Temizleme Ücreti
7. Otoparklar Ücreti
8. İtfaiye Hizmetleri Karşılığı

- G. Taşınmaz Mallar Gelirleri
- H. Ticari ve Sınai İşletme Gelirleri
- I. Asker Ailelerine Yardım Gelirleri
- J. Para Cezaları
- K. Bağışlar ve Çeşitli Gelirler

II. Devletin Tasarrufu Altındaki Kaynaklardan Hasıl Olan Gelirler

Belediyelerin gelirlerinin bir bölümünü, Devlet tarafından talisil edilen genel vergi gelirlerinden belirli oranlarda belediyelere verilen gelirler oluşturur. Bu kaynağın idaresi, doğrudan doğruya Devlete aittir. Devlet gelirlerinin hızlı ve etkili bir biçimde toplanması durumunda genel bütçeye dahil gelirlerin artmasıyla, bu kaynaktan belediyelere verilen miktar da artar.

A. 2380 ve 3004 Sayılı Kanunlar

Belediyelere ve Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkındaki 2380 sayılı ve bu kanunda değişiklik yapan 3004 sayılı Kanunlara göre :

Genel Bütçe Vergi gelirleri tahsilatı toplamı üzerinden Belediyelere % 10.30 nispetinde pay verilir.

Bu pay, gelir saymanları tarafından aylık olarak hesaplanıp tahsil edilen ayı izleyen ay sonuna kadar İçişleri Bakanlığı emrindeki hesaba kaydolunmak üzere İller Bankası'na yatırılır.

İller Bankası'nda toplanan Belediyeler payının, Genel Bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamının % 8'ine tekabül eden bölümü Bankalar tarafından İçişleri Bakanlığı'nca bildirilecek son genel nüfus sayımı sonuçlarına göre (büyükşehir olmayan) belediyelere dağıtılır.

İller Bankası'nda toplanan vergi gelirleri tahsilatının % 2'sine tekabül eden bölümü de Bayındırlık ve İskan Bakanlığı emrinde "Belediyeler Fonu" olarak İller Bankasındaki bir hesapta toplanır.

Bu fondan, Belediyelerin, haritaları, imar planları her türlü tesis ve projeleri için tahsis yapılır.

Belediye ve İl Özel İdaresine ait paylardan eşit miktarda % 0,30 nispetinde alınarak, teşkil olunacak ve Genel Bütçe Vergi Gelirleri tahsilat toplamının % 0,60'ına tekabül eden kısmı; İçişleri ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı emrinde "Mahalli İdareler Fonu" olarak İller Bankasında açılacak bir hesapta toplanır.

Bu fonun yarısı; Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca Belediyelerin "İmar uygulamalarında", fonun diğer yarısı da İçişleri Bakanlığınca "Mahalli İdareler için" kullanılır.

3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 18/b maddesi, Büyükşehir Belediyesinin gelirlerini saymaktadır.

Aynı maddenin (m) fıkrasında ise, belirlenen % 3'lük payın % 6 oranına kadar artırabilmeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

B. Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanunu

Önceleri 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu içinde yer alan bu vergi, 3074 sayılı Kanunla, bu konu "Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanunu" adı ile yeniden düzenlenmiştir.

Verginin mükellefi, akaryakıtları satan rafineri şirketleri ve ithalatı gerçekleştiren kuruluşlardır. Vergi mükellefleri, % 6 nispetindeki vergiyi, bağlı oldukları vergi dairesine öderler. Vergi daireleri, vergi gelirin % 55'ini T.C. Merkez Bankasında açılan "Akaryakıt Tüketim Fonu Hesabına" yatırır. Fonda toplanan tutarın % 30'u Belediyelere ödenir.

BELEDİYE GELİRLERİ KANUNUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ

1. Yeni Belediye Gelirleri Kanunu ile Belediye Vergi ve Harçlarının Uygulama Alanı Genişlemiştir

Belediye Gelirleri Kanunu, mücavir alan içinde yaşayanlara bazı yükümlülükler getirmiştir. Kanunda yer alan Meslek, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergileri ile Temizleme ve Aydınlatma, Bina, İnşaat, İşyeri Açma İzni, İmar mevzuatı gereğince alınacak harçların, mücavir alanlarda uygulanabilmesi için Belediyece bu alanlarda;

- a) Taşıtların gidebileceği yolun yapılmış ve bakıma alınmış olması,
- b) Mücavir alanda temiz ve sağlığa uygun içme ve kullanma suyu bulunması şarttır.

2. Yeni Belediye Gelirleri Kanununda Mali Terimlerin Sayısı Azaltılmıştır

5237 sayılı Kanunda; pay, iştirak, vergi, resim, harç ve ücret kavramları, bilimsel bir temele dayanmaksızın gelişigüzel kullanılmış, tamamen birbirine karıştırılmıştır. Oysa;

Vergi; kamu giderlerine halkın katılmasıdır.

Resim ise; Devlet dairelerinde ve amme müesseselerinde görülen hizmet ve masrafların karşılığı olarak yalnız o işle alakası olan hakiki veya hükmi şahıslardan alınan Varidat'a denir.

Harç'a gelince o da; idarenin yaptığı bazı hizmetlerden fayda görenlerin işlerini yaptırmak maksadıyla ve o işler amme hizmetinden ziyade ferdin şahsına müteallik, yalnız işle alakalı eşhasın, hizmetin formalite ve kırtasiye masraflarını temin gibi bir mülahaza ile alınan paralardır. Yeni kanunda bu kavramlar, gerçek şekilleriyle yer almıştır.

3. Yeni Belediye Gelirleri Kanunu ile Gelir Kaynaklarının Sayısı Azaltılmıştır

Yeni kanunda, yedi adet vergiye, dokuz adet harca ve üç adet harcamalara katılma payına yer verilmiştir. Ayrıca, Kanunun 97 nci maddesinde; harç veya katılma payı konusu yapılmayan ve ilgililerin isteğine bağlı olarak yerine getirecekleri her türlü hizmet için, belediye meclislerince düzenlenecek tarifelere göre ücret alabilecekleri öngörülmüştür.

4. Yeni Belediye Gelirleri Kanunu ile Bu Kanuna Göre Alınacak Belediye Vergi, Harç ve Harcamalara Katılma Paylarının Miktar ve Nispetlerinin Tespitinde Üçlü Sistem Getirilmiştir

2464 sayılı Kanunla getirilen yeni düzenlemede, bazı vergi ve harçların maktu tutarları, anılan kanunda gösterilen sınırları içinde kalınmak şartı ile, Bakanlar Kurulu veya Belediye Meclisince tayin ve tespit edilecektir. Üçüncü bölüm vergi ve harçlarla, katılma paylarının maktu tarifeleri ise kanunda gösterilmiş olup bu gelirlerin tarifelerini belirleme konusunda Bakanlar Kurulunun veya Belediye Meclisinin bir yetkisi bulunmamaktadır.

1. Bakanlar Kurulunun Tarifesini Belirleyeceği Vergi ve Harçlar

Bu Vergi ve Harçlar şunlardır:

1. Kaynak Suları Harcı,
2. Hayvan Kesimi Muayene ve Denetleme Harcı
3. Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı,
4. Bina İnşaat Harcı,
5. Kayıt ve Suret Harcı
6. İmar Mevzuatı Gereğince Alınacak Harçlar,

7. Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı,
8. Sağlık Belgesi Harcı.

2. Belediye Meclisinin Tarifesini Belirleyeceği Vergi ve Harçlar

Bunlar da :

1. Meslek Vergisi,
2. İlan ve Reklam Vergisi,
3. **Eğlence Vergisinin Biletle Girilmesi Zorunlu Olmayan Eğlence Yerlerinden Alınacak Günlük Miktarları Düzenleyen Bölümü,**
4. İşgal Harcı,
5. Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsat Harcı,
6. İş Yeri Açma İzin Harcı.

3. Miktarları Kanunda Belirlenmiş Vergi, Resim ve Katılma Payları

Üçüncü Bölüm Belediye Vergi, Harçlar ve Harcamalara Katılma Paylarındı, yeni Belediye Gelirleri Kanunu, bunların tarifesini maktu olarak tespit etmiş bulunmaktadır. Bu vergi, harç ve harcamalara katılma paylarının tarifelerini belirleme konusunda Bakanlar Kurulunun veya Belediye Meclisinin bir yetkisi bulunmamaktadır. Bu bölüme giren vergi, harç ve harcamalara katılma payları şunlardır :

1. Haberleşme Vergisi,
2. Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi,
3. Yangın Sigorta Vergisi,
4. Eğlence Vergisinin 1 ve 2 nci bendinde Düzenlenen Konular,
5. Temizleme ve Aydınlatma Harcı,
6. Tellallık Harcı,
7. Harcamalara Katılma Payıdır.

III. İMAR VE KAMULAŞTIRMA³

Kamulaştırma, her yönü ile Mahalli Mülkiye Amirlerini ilgilendiren bir konudur. Hukuki dayanağı 1982 Anayasasının 46 ncı maddesi teşkil

³ Osman MERİÇ; İçişleri Bakanlığı eski Müsteşarı, Halk Bankası Yönetim Kurulu Üyesi.

etmektedir. Bu maddeye göre, Devlet ve kamu tüzelkişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan malları, Kanunun gösterdiği esas ve usullere göre, tamamını veya bir kısmını kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde irtifak hakkı kurmaya yetkilidirler.

Kamulaştırmanın usul ve esaslarını tespit eden ve 1956'dan beri yürürlükte olan 6830 sayılı Kanun, 4.11.1983 gün ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun yürürlüğe girmesiyle, yürürlükten kalkmıştır.

Kamulaştırma Kanununun tespit ettiği kamulaştırmanın şartlarını şöyle özetlemek mümkündür:

1. Kamulaştırma yapacak idare, görevli ve yetkili olmalıdır. Örneğin; şehir imar planına göre açılacak bir yol için kamulaştırma yapmaya belediye yetkilidir. Çünkü 1580 sayılı Kanunun 15 inci maddesi şehir imar planı uygulaması olarak yol yapma görevini belediyeye vermiştir.

2. Kamulaştırma, kamu yararı amacıyla yapılmalıdır. Kamulaştırma Anayasa ile tanınmış mülkiyet hakkının kısıtlanması anlamı taşıdığı için idare, sebep göstermeksizin kamulaştırma yapamaz.

Mesela, yol için bir kimsenin taşınmazı kamulaştırılırken onun mülkiyet hakkının kaldırılmasında yoldan faydalananak büyük bir topluluğun yararı göz önünde tutulur.

3. Kamulaştırmanın üçüncü şartı, kamulaştırılan malın takdir komisyonlarınca takdir edilen bedelinin peşin olarak ödenmesi zorunluluğudur.

4. Kamulaştırmanın dördüncü şartı da, kamulaştırmanın, kanunda öngörülen usul ve esaslara göre cereyan etmesidir. Bu lüzum. Anayasamızın 46 ncı maddesinin gereğidir.

Kamulaştırma Kanununun uygulaması her yönü ile idare amirlerimizi yakından ilgilendirmektedir. Bu bakımdan Kanun maddelerinin sırasıyla izahı ile eski Kanundakilerden farkı olan hükümler açıklanmaya çalışılacaktır:

2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 5 ve 6 ncı maddeleri kamu yararı kararı verecek mercileri ve bunları onaylayacak makam ve mercileri saymıştır.

Kamu yararı kararı verecek merciler, Köy İhtiyar Kurulları, Belediye Encümenleri, İl Daimi Komisyonları, İdare Kurulları ve Bakanlar Kuruluna ilaveten Yüksek Öğretim Kurulu, Üniversite, TRT, Atatürk

Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kuramına da kamu yararı kararı yetkisi tanınmıştır.

Kamu yararı kararının onayına ilişkin 6 ncı maddede; 5 inci maddeye paralel olarak onay makamları getirilmiştir. Üniversiteye ait kararları Rektör, Yüksek Öğretim Kurumu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurallarınca verilen kamu yararı kararları, bu kuramların başkanları, TRT yönetim kurulunca alınan kararı da Genel Müdür onaylayacaktır.

Kamulaştırmadan önce yapılacak işlemleri 7 nci madde düzenlemiştir. Buna göre; kamulaştırmayı yapacak idarenin, taşınmazın yüzölçümü, alanı, cinsini gösterir ölçekli projeyi yaptırmak zorunda, ayrıca mal sahiplerinin, tapuda kaydı yoksa zilyetlerini, bunların adreslerini tespit ettirmesi ve kamulaştırma kararından sonra taşınmazın kayıtlı olduğu tapu idaresine bildirmesi gerekir.

8 inci maddeye göre kamulaştırmak isteyen idare kamulaştırma işleminin her safhasında tespit ettirilecek bedel üzerinden mal sahibi ile anlaşabilir.

9 uncu maddeye göre, kadastro görmemiş yerlerde yapılacak kamulaştırma için ilgili idare, Mahalli Mülki idare Amirine müracaat ederek 4 kişilik bilirkişinin seçilmesini ister. 8 gün içinde seçilen ve sulh hukuk mahkemesinde yeminleri yaptırılan bilirkişi heyetinin iki asil üyesinin adları, kamulaştırmayı yapacak idareye bildirilir. Gayrimenkulün tespiti sırasında; o yerin muhtarı ve ihtiyar heyetinden iki üye ve iki bilirkişi, birlikte görev yaparlar.

Kanunun 10 uncu maddesine göre Kıymet Takdir Komisyonları, eski Kanunda olduğu gibi teşekkül ettirilmiştir.

Kanunun 11 inci maddesinde, kıymet tespiti esasları hükme bağlanmış, yapılan düzenlemede, rayiç değer, vergi değeri gibi eski unsurlara ilaveten, varsa vergi beyanı, kamulaştırma tarihindeki, resmi makamlarca yapılmış kıymet takdiri, yapılarda (binalarda) kamulaştırma tarihindeki resmi birim fiyatları gibi unsurlar da konmuştur. Bunlar, kıymet takdirinde yeni gelişmeler sonucunda ortaya çıkan yeni unsurlardır.

Kanunun 12 nci maddesi, kısmi kamulaştırmaya aittir. Yeni maddede ayrıca baraj inşası dolayısıyla yapılan kamulaştırmadan dolayı kamulaştırma sahasına mücavir mahalde, çevrenin sosyal ve ekonomik

veya yerleşim düzeninin bozulması, ekonomik veya sosyal yönden yararlanılmasının mümkün olmaması hallerinde, sahiplerinin yazılı başvurusu üzerine bunların da kamulaştırmaya tabi tutulacağı hükme bağlanmıştır.

Tebliğatla ilgili 13 üncü maddede eski Kanundan farklı yeni bir şey yoktur.

Kanunun 15 inci maddesi bilirkişi heyetinin seçimi ile ilgilidir.

Kamu yararı taşınmaza acele el konmasını gerektirebilir. Eğer kamulaştırma karan hakkında yürütmenin durdurulması kararı verilmemiş ya da kamulaştırma onaylı imar planına veya ilgili bakanlıkça onaylı özel plan ve projesine göre yapılacak hizmetler için yapılmış ise Kanunun 16 ncı maddesine göre, idare, dava sonucunu beklemeden taşınmaz malın takdir olunan kıymetini, milli bankalardan birisine yatırarak makbuz ve diğer ilgili evrakı mahkemeye tevdi ederek, taşınmaz malın durumunun tespitini isteyebilir. Mahkeme 8 gün içinde, idare adına o taşınmazın tesciline karar verir ve tapuya bildirir. Eğer kamulaştırma büyük baraj, sulama projesi, iskan projelerini gerçekleştirmek, yeni orman yetiştirme, kıyıları koruma ve turizm amacı ile yapılmış ise yani bedelin taksitle ödenmesine cevaz veren bir kamulaştırma türünden ise bankaya yatırılacak miktar, kamulaştırma bedelinin ilk taksididir.

Kamulaştırma işlemi, mal sahibi için tebligatla başlar. Tebligattan itibaren taşınmaz arsa ise üzerinde inşaat yapamaz, bina ise esaslı tamire gidemez. Bu takyidin süresi eski kanunda (6830/25 inci Madde) bir yıl olduğu halde yeni kanunda takyit, süresiz olarak devam edecektir. Her iki kanunun 26 ncı maddeleri trampa veya mübadele yolu ile kamulaştırmaya cevaz vermektedir.

27 nci madde acele kamulaştırmayı düzenlemiştir. Yurdun savunması için aceleciliğine Bakanlar Kurulunca karar verilen taşınmazlar için, sadece kıymet takdiri sağlanacak, onun dışındaki işlemler sonradan tamamlanacaktır.

Kanunun 30 uncu maddesi, bir kamu idaresine diğer bir kamu idaresinin elindeki taşınmaza ihtiyaç olduğu takdirde bunu nasıl elde edeceğini düzenlemiştir. Buna göre; bir idare taşınmazını diğer bir idareye devir etmeye yanaşmazsa, Danıştay'ın ilgili dairesi konuyu inceleyip karara bağlar. Bedel itirazını ise, adli yargı çözümlmek durumundadır.

Diğer bazı kanunlarda da kamulaştırmaya ait ve idare amirlerini ilgilendiren hükümler mevcuttur. Örnek vermek gerekirse bunlar :

a) 7478 sayılı Köy İçme Suları Hakkındaki Kanunun 13 üncü maddesine göre, kamulaştırma yetkisi, İl İdare Kuruluna aittir.

b) 775 sayılı Gecekondu Kanununun 5 inci maddesine göre; gecekondu ıslah ve tavsiye bölgesi içinde bulunan veya teşkil edilecek önleme bölgeleri içine rastlayan alanlardaki taşınmazları, Bayındırlık ve İskân Bakanlığının izni ile belediyeler kamulaştırabilir.

c) 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 63 üncü maddesi ile ilk okula tahsis edilecek toprakların sahiplerinin satmaya muvafakat etmemeleri halinde, köylerde köy tüzelkişiliklerince, şehir ve kasabalarda ve özel idarelerce kamulaştırılacağını amirdir.

MÜLKİ İDAREDE İZ BIRAKANLAR/8

VALİ HAMİT BEY

Mehmet ALDAN

Merkez Valisi

Üstün nitelikleri ve meslekî başarılarıyla mülkî idarede iz bırakan yöneticilerimizden biri de Kapancı Zâde Hamit Bey'dir.*

HAYATI

Rodos İstinaf Mahkemesi Ceza Dairesi üyelerinden ve Ada ileri gelenlerinden Kapancı Zâde Mehmet Ali Efendinin oğludur.

1 Eylül 1878'de Cezayir'i Bahr-i Sefir Vilâyetinin merkezi olan Rodos'ta doğmuştur. Babası Mehmet Ali Efendi, Hakimlik görevi dışında birkaç kez Belediye Başkanlığı, Ticaret ve Ziraat Odaları Başkanlıklarında bulunmuş, memlekete yararlı hizmetler görmüştür.

Hamit, 15 yaşına kadar İtalyan Alyans ve Ererler mekteplerinde okumuştur. 1893 yılında Frerler mektebinin son sınıfında iken Padişaha verilen bir jurnal üzerine bu okula devamı önlendiğinden bir yıl kadar Vilâyet Tercüme Kaleminde çalışmıştır. İstanbul'da Galatasaray Sultanisinde okuma isteği, önceleri babası tarafından kabul edilmemiş ise de sonradan Köyceğizli Ali Rıza Paşanın araya girmesiyle konu tatlıya bağlanmış, Paşa, Hamit'i beraberinde İstanbul'a götürmüştür.

Hamit, İstanbul'da ünlü yazar Ahmet Mithat Efendiyi ziyaret etmiştir. Ahmet Mithat Efendi, Rodos'ta sürgünde bulunduğu zaman Mehmet Ali Efendi ile iyi dostluk ilişkileri kurmuş olduğundan, oğlu Hamit'e çok yakınlık göstermiş; Onu, Galatasaray Sultanisi yerine Mülkiye Mektebine girmeye zorlamış ve kabul ettirmiştir.

*Hamit Bey hakkında, resmî kayıtlar ve yayımlanmış yazılar dışında, kendisinin kaleme aldığı "Defter-i Hatıratda da hayatı ve hizmetleri hakkında bilgi vardır.

Hamit 1899'da İdadiyi (Lise), 1902'de de Mekteb-i Mülkiye-i Şahaneyi bitirmiştir. Hamit o zamana ait anılarında, bir kısım hocaların derme-çatma olmasından, öğrencinin baskı altında tutulmasından yakınmakta, bütün bunlara rağmen bu okuldan değerli ve onurlu kimselerin yetişmesini kendilerinin yaradılış ve yeteneklerine bağlamaktadır.

Hamit, ilk resmî görev olarak Eylül 1902'de Cezayir-i Bahr-i Sefir Vilâyeti Maiyet Memurluğuna atanmış, bunu Meis ve Kerşe kazaları Kaymakam Vekillikleri ve Vilâyet Yabancı İşleri Müdür Vekilliği görevleri izlemiştir. Nisan 1906'da Karacaâbâd Kaymakamlığına atanmış, bundan sonra Katerin ve Köprülü Kaymakamlıklarında ve 1910'da Selânik Vilâyeti İstibat (Haber alma) Komisyonunda görev yapmıştır.

İlk kaymakamlığı sırasında gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmiştir. İkinci Meşrutiyet öncesinde, bulunduğu kazalarda önemli hizmetler görmüş, Selanik'te iken yeteneği ve başarısı göz önüne alınarak Nisan 1911'de Tokat Mutasarrıflığına atanmıştır.

Hamit Bey, Tokat Mutasarrıfı iken yapılan bir Hükümet değişikliği sonucu açığa kalmış ve Kasım 1911'de görevinden ayrılmıştır. Bu arada Balkan Harbi patlak verdiğiinden Kumburgaz'da yapılan çarpışmalara katılmıştır.

Mart 1913'de Çanakkale Mutasarrıflığına, Ağustos 1913'de 1. Sınıf Mülkiye Müfettişliğine atanmıştır. Bu görevde iken Edirne'nin düşmandan geri alınması üzerine Kırkkilisi (Kırklareli) Mutasarrıflığına atanmış, işgal acılarının giderilmesi için çaba sarf etmiştir. Üç ay süren bu görevinin sonunda Mülkiye Müfettişliğine dönmüştür.

Eylül 1915'de Diyarbakır Vali Vekilliğine getirilmiş, aynı yılın Ekim ayında Dahiliye Vekâleti Teftiş Heyeti Umum Müdür Vekilliği'ne atanmıştır. Talât Paşa'nın ikinci kez Dahiliye Vekilliği zamanında asaleti onanmıştır. Talât Paşa Kabinesi'nin çekilmesi üzerine, İzzet Paşa Kabinesi'nin kurulmasından sonra Dahiliye Müsteşarlığı'na getirilmiş ise de, Ferit Paşa Hükümeti'nce görevinden alınmıştır.

Hamit Bey, Miralay (Albay) Refet Bey'in, 3. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşaya yaptığı öneri ve Paşanın inhası üzerine 28 Mayıs 1919'da Samsun Mutasarrıflığına atanmıştır.*

21 Haziran 1919'da Amasya'da yapılan ve Millî Mücadele tarihine "Amasya Toplantısı" adıyla geçen toplantıda verilen kararın 4. maddesi ile Hamit Bey'e de görev verilmiştir. Madde şöyledir:

* Müsteşarlık yapmış birinin, Mutasarrıf olarak tayininde duraksama gösterilmesi üzerine Hamit Bey şu cevabı vermiştir : "Mademki bir Livanın asayışı için vücuduma lüzum gösteriliyor, Nahiye müdüriyetiyle de olsa giderim."

“Bu kararın tatbikine, Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa ile es- bak Bahriye Nâzım Hüseyin Rauf (Orbay), 3. Kolordu Kumandanı Miralay Refet (Bele), Samsun Mutasarrıfı Hamit Beyler ve 2. Ordu Müfettişi Ferik Cemal (Mersinli), 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat (Cebesoy), 15. Kolordu Kumandanı Kâzım (Karabekir) Paşalar... tarafından çalışılacaktır...”

Atatürk Nutuk adlı büyük eserinde Hamit Bey'den şöyle söz etmektedir :

“Efendiler, Hamit Bey, 14 Temmuz 1335 (1919) tarihinde Samsundan bana şu kısa telgrafi yazmıştı: ‘Azil olduğumu mevsukken haber aldım. Şu bir iki gün zarfında (emrin) vüruduna intizar ediyorum. Müteakiben İstanbul’a gideceğimi arz eylerim.”

Refet Bey’in kumandayı terk etmiş olmasından müteessir iken, aynı günlerde mühim bir noktada kendisinden fedakârına vaziyet memul ettiğimiz diğer bir arkadaşın da, sanki tabii şerait dahilinde bulunuyormuşuz gibi, gayrı kabili tefsir bir zihniyet göstermekte olmasına muttali oluyordum. Hamit Bey’e 15 Temmuz 1919 tarihinde şöyle bir telgraf yazıldı:

**Kardeşim Hamit Bey,*

Sizin yerinize İbrahim Ethem Bey’in tayin olduğunu haber aldık. Rafet’e yazdım ve birleşerek beraberce dahile doğru gelmenizi rica ettim. Bilmem hangi mitâhazai emniyet, size İstanbul’a gitmek fikrini telkin ediyor? Bundan manada biz kıymetli arkadaşlarımızı Dersaadet’den Anadolu’ya çekip çıkarmaya ve bu veçhile ciddî vatanperver ânı nah- rum-ı âmâl etmemeğe çalışırken, siz bu hareketinizle lâakâl mahsur bir muhite gidiyorsunuz; biz hiç caiz görmedik. Rafet’e mülâki olunuz. Ya Sivas civarında birlikte kalırsınız veyahut müreffehe bizim nezdimizi (Erzurum’a) gelirsiniz. Cevab-ı kat’i bekleriz..’

Beş gün sonra Canik Mutasarrıfı Hamit Bey’in Samsun’dan gelen telgrafi şu idi:

İ Bizans’ın mütezaid rezaletleri karşısında, meyus olan millet, Şark’tan bir şule-i ümit bekliyor. Buralara ve buradakilere öyle hayalî şekil ve vücutlar veriyorlar ki, acaba bir şey var mı? diye ben de şüpheleniyorum, kayıtsızlığımdan utanıyorum. Filhakika uyumuyoruz, bir şey yapmak istiyoruz. Fakat bu şeyin şekil >ve nazariyatı ile uğraştığımızı, uzun yollar intihap ettiğimize kaniyim. Zamanın, hâlin intizara tahammülü yoktur. Memleketin vaziyeti dakikadan dakikaya fenalaşüyor. Binaenaleyh efkârımızı telhis, efâlimizi tesri iktiza ediyor. Bu hususta

benim hatırıma gelen şudur: Aynı zamanda, her taraftan Zât Şahaneye (Padişah'a) bir telgraf çekelim. On aydan beri gözü önünde ve alelekser kendi arzusu ve hevesi dahilinde cereyan eden rezaletler delâletiyle nereye sürüklenmekte olduğumuzu, Millet'in herçibâdâbat (Ne olursa olsun) mukadderatını ele almaya karar verdiğini ihtar ve 48 saat zarfında Millet'in itimadını haiz bir kabine teşkil ve Meclis-i Müessesanın daveti tahtı karara alınmadığı takdirde ne kendisini ve ne de Hükümeti'ni tanımadığımızı ilâve edelim. Bunda hiç bir müşkül yok. Ananevi boyunduruktan müteessir olmayan Millet, biz yürüyelim arkamızdan gelsin efendim...'

Beş gün evvel, azil olunduğu takdirde İstanbul'a gideceğini arz eden Canik Mutasarrıfının bu telgrafını, biraz mütehevvirâne yazılmış olmakla beraber karar ve faaliyet telkin eden bir mahiyette bulduğumuzu tahmin etmenizi isterim. Mutasarrıf Bey, Millet'in bir şule-i ümit beklediği yerde, acaba bir şey var mı diye şüpheleniyor. Bizi ne yapmak istediğini bilmeyen, şekil ve nazariyatla uğraşan şaşkınlar zannediyor. Efkârı telhis, efali tesri için yapılacak şeyi de söylüyor. Eğer bundan sonra bütün nokta-i nazarlarındaki adem-i isabeti tebarüz ettiren çirkin bir fikri izhar etmeseydi iyi ederdi.

Efendiler, tarih 4Ananevi boyunduruktan müteessir olmayan Millet biz yürüyelim arkamızdan gelsin!' fikir .ve içtihadında bulunanların duçar oldukları akıbetler ve ukubetlerle doludur. İdare adamlarının, bilhassa Millet adamlarının böyle sakim ve merbut zihniyetlere asla kapılmamaları lâzımdır. Hamit Bey telgrafında, bizim Refet Bey'le beraber dahile çekilmesi hususundaki işarımıza asla temas etmiyor...

Hamit Bey'in bu telgrafına 21 Temmuz 1919 tarihinde verdiğimiz bir cevapta: 4İnşaaallah her şey olacaktır. Yalnız, Millet'in itimadını haiz bir kabine teşkil etmek için evvelâ o kabinenin istinat edebileceği bir kuvveti vücuda getirmek lâzımdır. O da Vilayet-ı Şarkiye Kongresinin ve onu müteakiben Sivas JJmumî Kongresinin inikadıyla olacaktır' dedik."

Hamit Bey, 25 Ocak 1920'de 12.500 kuruş maaşla Trabzon Valiliğine atanmıştır. 23 Nisan 1920'de T.B.M.M.'nin açılması üzerine Trabzon Valiliği üzerinde kalmak üzere bu İl'in mebusu olarak Meclise girmiştir. Mecliste Dahiliye (İçişleri) ve Teşkilât-ı Esasiye (Anayasa) Encümenleri Reisliğine getirilmiştir. Ordu Kumandanları dışında kalan, askerî ve sivil memurları hem mebus, hem de memur olamayacakları hakkındaki T.B.M.M. Umumi Heyeti Kararı üzerine Valiliği tercih ederek Mebusluktan ayrılmıştır.

Vali Hamit Bey Trabzon'a döndükten sonra, Müdafaa-i Hukuk Kulübünde, şehrin ileri gelenlerinin katıldığı bir toplantıda, memleketin durumu ve Meclis çalışmaları hakkında açıklamalarda bulunmuş, bir süreden beri Trabzon'da sürdürülen zararlı propagandaları ve yanlış düşünceleri karşılamıştır. Faik Ahmet (Barutçu) Bey'in yayımladığı "İstiklâl Gazetesi"nde geniş ölçüde yer alan bu konuşmasında Hamit Bey, bir soru üzerine zamanın önemli konularından biri olan Komünizm hakkındaki görüşlerini şöyle belirtmiştir :

"Filhakika Komünizm efkârından mülhem olan ve halk zümresini teşkil eden bir kısım hiziplerin bazı yabancı ülkelerde müstakil hükümetler teşkilini ileri sürdükleri görülmekte ise de, bizim vaziyet-i içtimaiyemizin buna asla müsait olmadığını ve bizim, şarktaki bütün dünyayı istilâ tasavvurunu besleyen emperyalistlere karşı olan inkılâbî siyasiyi, müfit ve nâfi addedebileceğimizi ve ancak bu emelde olanlarla müşterek olduğumuzu, bunun dışında onların Komünizm adına verdikleri düşüncelerin bizim ahvâl-i ruhiye, içtimaiye, diniye ve milliyemize tevaful edemeyeceğini ve bizim millî kanaat ve hissiyatımızın bundan ibaret olduğunu ve Hükümetin her fiil ve hareketinde de bu an'anât ve hissiyatı nazarı itibari almaktan fariğ olamayacağını ifade ederim."

Hamit Bey, bütün gücüyle çalışmış olmasına rağmen "Trabzonlu eşraftan bir kısmının suyuna gidemediği için" şikâyetlere ve iftiralara uğramıştır. Trabzon o tarihte, millî duygulara kaynaklık ettiği ölçüde "İttihatçılık" ve "Bölgecilik" eğilimlerinden de etkilenmekte idi. Enver Paşayı yurda sokmak, İttihatçılığı diriltmek düşüncesinde olanlar vardı. öyle sanılır ki, Hamit Bey'in aleyhinde olanlar, onu da aynı eğilimde gösterme çabasında başarı sağlamışlardı. Sonunda değiştirilmesine karar verildi.

Hamit Bey, 1 Kasım 1920'de Erzurum Valiliği'ne atanmıştır. Bu görevde iken Erzurum Mebusu Necati (Albayrak) ile Aralık 1920'de T.B.M.M. Hükümeti adına Gümrü Muahedesi'ni imzalamıştır. Fakat bir süre sonra Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa ile aralarında yetki ve görev bakımından bazı anlaşmazlıklar çıkmış, Valinin değiştirilmesi yoluna gidilmiştir. Dahiliye Vekili Atâ Bey'in kendisine çektiği telgraf şöyledir :

Erzurum'da Elaziz Valisi Hamit Beyefendiye, r

Elaziz in bilhassa son zamanlarda iktisat eylediği ehemmiyeti fevkalâde ve Vilâyet-i mezkûr dahilinde icrası mutasavver ıslahat-ı idâ

riye, Zât-ı Âlilerinin orada çalışmasını icap ettirerek sabık Erzurum Valisi Münir (Akkaya) Bey'in Erzurum'a ve Zât-ı Vâlâlarının da Elaziz'e tayinleri 1 Haziran 1921 tarihinde yüksek tasdike iktiran etmiştir. Siir'at-ı mimkine ile hareket buyrulmasını rica eylerim efendim."

Dahiliye Vekili

Atâ

Bu tayinden memnun kalmayan Hamit Bey telgrafi şöyle cevaplamıştır :

"Aynı lüzum ve esbaptan bahsiyle pek kısa fasılalarla Samsun'dan, Trabzon'a ve Erzurum'a gönderildim. Vaziyetin icabı düşünülürken benim hâlim asla nazar-ı itibar alınmıyor ve çok çalışmak mucibi mîi cazat oluyor. Artık takatim kalmadı. Ne Elaziz'e, ne de başka mahalle gidemeyeceğim. Memuriyetten affımı rica ederim."

Bu cevap üzerine Dahiliye Vekâleti, Hamit Bey'i önce Konya veya Ankara'ya, sonra da Kastamonu'ya tayin etmek istemiş ise de, yapılan teklifleri kabul etmeyerek 30 Temmuz 1921'de Trabzon'a gelmiştir. Ancak, bundan sonra Hamit Bey'in Kastamonu Valiliği gerçekleşmiş ise de, bu kez Refet Paşanın yeni bir teklifiyle karşılaşmıştır. Refet Paşanın teklifi şöyledir :

"Görülen lüzum üzerine Müdafaa-i Milliye Vekâletini deruhte ettim. Dahiliye Vekâleti de üzerimde kaldı. İkisini birden idare etmem mümkün değildir. Dahiliye Müsteşarlığını kabul edersen benim namıma Dahiliye işlerini tedvir edersin ve beraber çalışırız."

Hamit Bey'in cevabı şöyledir :

"Seninle beraber şu zamanda çalışmakta tereddüt etmeyi hamiyetsizlik sayarım. İlk vasıta ile hareket edeceğim. Hiç param yok, bana 200 lira avans verilmesinin bura (Kastamonu) mâliyesine emrolunması mercudur."

Refet Paşa mâliye teşkilâtına emir verememiş, fakat posta havalesiyle 100 lira göndermiştir. Böylece Hamit Bey, Ağustos 1921'de Dahiliye Vekâleti Müsteşarlığına atanmıştır. Rahmetli bu göreve ait anılarım şöyle tespit etmiştir :

11 Müsteşarlığım kısır bir zamana rastladı. Daireler kâmilleri tahliye edilmiş, defterler ve kayıtlar Kayseri'ye naklolunmuştur. Bu durumda her şeyden önce bizlere inzibatı muhafaza eylemek ve mülhakatın maneviyatını takviye etmek vazifeleri düşüyordu. Yunanlıların münhezim-

men ricatlarına rastlayan 13 Eylül (Sakarya Meydan Savaşının kazanılışına) kadar bu gerekli iş çerçevesi içinde Dahiliye Vekâletinde idareye muvaffak olduk. Tehlikenin büyük çapta bertaraf edilmesinden sonra Refet Paşa Dahiliye Vekilliğini, Malta dan esaretten dönen Fethi (Okyar) Bey'e terk eyledi."

Dahiliye Vekili Fethi Bey'in önerisi ve Vekiller Heyeti'nin kararı ile Hamit Bey 14 Kasım 1921'de Adananın Fransızlardan geri alınması için Franklin Bouillon ile yapılan devir ve tesellüme ait görüşmelere, Türk Murahhası olarak katıldı ve Adana'yı Fransızlardan teslim aldı.

8 Ocak 1922 tarihinde Adana Valiliğine tayini yapıldı. Bu görevde bir yıl hizmet ettikten sonra Şubat 1923'de Valilikten ve memuriyetten istifa ederek ayrıldı.

Trabzon'a yerleşti. Burada "İstikbâl" adlı siyasî bir gazete çıkarmaya başladı. Bu gazetede yayımladığı bir makalesinden dolayı "Takrir-i Sükûn Kanununa dayanılarak 24 Ocak 1926'da tutuklandı ve Ankara'ya getirilip İstiklâl Mahkemesi'nde yargılandı. 2 Mart 1926'da beraat etti. Mayıs 1926'da Petrol ve Benzin İnhisar İdaresi Teftiş Heyeti Reisliğine getirildi. Bu görevde iken 11 Haziran 1928 günü ansızın geçirdiği bir kalp krizi sonunda İstanbul'da Hakkın rahmetine kavuştu.

HİZMETLERİ

Hamit Bey, mücadeleci tabiatı ve memleketin içinde bulunduğu koşullar yüzünden, uzun süre bir yerde kalamamış; bu sebeple anılarında yeterince kalıcı eser bırakamamanın üzüntüsünü belirtmiştir. Bununla birlikte, dürüst, çalışkan, haksever nitelikleri ve halktan yana hareketleriyle herkese kendini sevdirmiş, belleklerde derin izler bırakmıştır.

1. Katerin Kaymakamlığı

Emniyet ve asayiş hizmetleri, Hamit Bey'in önem verdiği görevlerin başında gelmektedir. Halkı huzursuz eden, onu hayatından bezdiren eşkıyaların takibi ve yakalanmasında kendine özgü yöntemler uygulamış ve başarılı olmuştur. Bu konuda Katerin'de yaptığı çalışmaları hatıra defterine şöyle kaydetmiştir :

"Haziranın 23. günü, tesisi emniyet ve asayiş vazifesiyle Katerin e geldim. Gökten ateş çalan hırsızın torunları olduklarını söyleyen ve bununla övünen bu kaza, kuralından beri şekavet ocağı ve hırsızlar yatağıymış. Önlerinde yükselen Olimpüs ün hırafat ve esatiri içinde büyümüş olan, şekaveti kahramanlık sayardı. Çapulcuların soygunları

Omitos'un masalları meyanında söylenir, hırsızlığa çıkan gençlerin babaları, akrabaları onlarla iftihar eder, ele geçenler veya zoru görüp de dehalet eden haydutlar köyün aforozuna ve validelerinin lânetine maruz kalırlardı.

Kazaya vardığımda bu çapulculardan başlıca yedişerli on beş kadar çete vardı. Bunlar ekseriyetle köylerde dolaşırlar, rast geldikleri sürü hayvanlarını aşırırlar, meydanı biraz serbest bulurlarsa köye de el uzatırlar ve orada gözlerine kestirdikleri başlıca kişilere mektuplar göndererek sıra ile bir miktar altın, bir turalı gümüş kordon, bir nagant tabanca, şu kadar fişek ve işi tatlıya bağlamak maksadıyla da bir kutu lokum isterlerdi. Paranın miktarı, çetenin kıdem ve şöhretiyle mütenasip olurdu. Diğer istekler hemen hiç değişmezdi.

Bir fikir hasıl edinceye kadar üç hafta bekledim, epeyce şeyler öğrendim. Soyulanlar ve zarar görenler en çok Rumlardan olduğu için onlardan doğru haber almak daha kolay oluyordu. Katerin bölgesinde en ziyade faaliyet gösterenlerin İlyâ ve Koç namında iki sarı kaçan olduğunu ve bunların Yunanistan'da da idam hükümlüsü bulundukları ve hududu aşmaları mümkün olmayacağından elde edilmelerinin müşkül bulunmadığını tespit ettim. O vakte kadar Hükümetçe ciddi bir takibat yapılmadığından bunlar köylerinde rahat rahat oturuyorlardı. Yalnız etrafta jandarma müfrezesi görülünce dağa fırlarlardı.

Bir Cuma günü av bahanesiyle yanıma kimse almaksızın ve şahsımı bildirmeksizin doğru bunların köyüne gittim. Rumcaya güzelce vukufum, temas ettiğim kişilerle bir günah şüphe uyandırmadan Koçu'nun evini bulmama yardım etti. Bir müddet havadan, avdan bahsettikten sonra kendimi bildirdim. Koçu şaşırды. Fakat korkacak bir vaziyette değildi. Yavaş yavaş Hükümetin şekavedi kökünden kaldırmak için şiddetli tedbirler almaya karar verdiğini ve bu türlü bir takibin bir hafta sonra başlayacağını, Yunanistan'daki mahkûmiyete binaen bundan birinci derecede kendilerinin müteessir olacağını ileri sürerek maaş mukabilinde Hükümete hizmet etmek şartıyla dehaletlerini teklif ettim. Bu suretle hem malları tecavüzden korunacak, hem de takipten kurtulacaklardı.

Koçu teklifime muhalefet etmedi. Ancak ilyayı gördükten sonra cevap vereceğini söyledi ve dost gibi ayrıldık. Filhakika bir hafta tereddütten sonra ikisi de geldiler. Şekavetten bizar kalmış olan kaza eşraf ve âyanı bunları ve gösterecekleri bir kaç kişiyi istihdama medar olmak üzere aralarında bir lâne Komisyonu teşkil ettiler. Biz de bunları sivil takip müfrezesi tayin eyledik. Suiistimale mahal verdimemek,

içlerinde pek mutemet adamlar bulundurmak şartıyla en iyi ve başarı getiren takip usulü budur. Çünkü bu gibi adamlar şekavet in bütün şartlarım, her ihtimal dahilinde saklandıkları mahalleri ve gezdikleri saatleri bilirler. Ama bunları başıboş bırakmaya gelmez. Çünkü tabiatları icabı derhâl soygunculuğa başlarlar. Bu defa da Hükümet onlara alet olur. Koçu ve İlya işe başladıktan üç hafta sonra kaza dahilinde şekavet namına bir şey kalmamıştı...”

Hamit Bey, bundan sonra Kaptan Tâki adındaki ünlü Yunanlı çete reisinin bertaraf edilmesini anlatmış ve eşkıya takibindeki başarının sırrını şöyle açıklamıştır:

Eşkıya takibinde en mühim muvaffakiyet amili sebatır. Bu hassa karşısında hiç bir şaki yaşayamaz. Şekavetten hiç bir vakit ve hiç bir yerde fayda beklemeyen halk geçici ve nümâyişçi kuvvetlere yardım için kendisinde cüret bulamaz. Çünkü müfrezenin geçişini müteakip eşkıya tarafından başına gelecek belâyı iyi bilir. Fakat takip memurunun çeteyi yakalamadan oralardan geçip gitmeyeceğine inanırsa, o vakit candan yardım ederek muvaffakiyeti temin eyler.

Köylüye, eşkıyadan ziyade zarar veren takipçiler bittabi bahsimiz dışındadır. Bazı takip memurları da, eşkıyayı bir taraftan adeta serbest bırakarak dağ başında her türlü vesaiti müdafaaadan mahrum bulunan mazlum köylülere eşkıyaya muavenetlerini bahane ederek tazyikte bulunurlar. Bu gibi ahvâlde Hükümetin vazifesi köylüyü muhafaza etmektir. Müfrezenin hulûsu niyetine ve sebatına itimat hasıl olursa, köylü eşkıyaya bir taraftan ekmek vermekle beraber öbür taraftan da ihbar keyfiyetine müsaraaat eder. Aylarca dahi uzasa neticeyi almadan avdet, adetim olmadığını bilen Makedonya köylüleri her vakit muvaffakiyetimin hadimi oldular.”

Hamit Bey anılarında, “Çetelen Kanununun uygulanmasındaki yolsuzluklardan, İstirat Komisyonu” yerine “İstihbarat Komisyonlarının kurulmasından ve bu komisyonların çalışmalarından söz etmektedir. Bütün bu çalışmalar kendisini yormuş ve hasta etmiştir. Devamlı baş ağrısına tutulmuştur. Bunu kendisi şöyle ifade eder:

“Hadisatın iltizam eylediği faaliyet beni maddeten ve manen pek yorduğundan 1327 yılı Teşrinisanisinde (Kasım 1911) mezuniyet alarak Viyana civarında bir sanatoryuma çekildim...”

Gece sinematografa gittim. Adamlar, mevzuları bir beyaz perde üzerinde seri hareket eden resimlerle ne kadar güzel ifadeye çalışıyorlar.

Avusturya'da, hele Viyana'da henüz koleradan eser olmadığı halde, her taraf, birahaneler müşteri varken bile dezenfekte edilmekte. Adamlar umurun sıhhatine nasıl itina ediyorlar!

Kaldığım sanatoryum, Viyana ya 15 kilometre mesafede bir köy. Ama Selânik'in Yalılar semtinden daha mamur. Her sokak başında bir posta kutusu.”

Hamit Bey'in Selânik'teki İstirat Komisyonu üyeliğinden Tokat Mutasarrıflığına tayini üzerine, gazeteci Yunus Nadi'min Selânik'te yayımlanan Rumeli Gazetesinde çıkan yazısı, Hamit Bey'in oradaki çalışmaları hakkında açık bir fikir vermektedir :

“Sabık İstirat Komisyonu azası Hamit Bey, tayin buyrulduğu Tokat Mutasarrıflığında, zinamı idareyi ele almak üzere evvelki gün şehrimizden hareket etmiş ve istasyonda bir çok dostları ve arkadaşları tarafından pek gösterişli bir şekilde ağırlandı. Fevkalade kabiliyetiyle temayüz eden ve eşkıya takibindeki azmi ve temin eylediği muvaffakiyetleri, Hamit Bey'in hayatı idaresindeki faslı mahsusu teşkil eder.

Hamit Bey'in Tokat Mutasarrıflığına tayini bizde; adam var-yok meselesinin sırrının halledildiğine delâlet eder. Erbabı liyakat ve faaliyet işbaşına getirilince, adam medlûlündeki anane zinciri kırılmış olur. Faaliyet ve dirayeti cümlelerin malûmu olan Hamit Bey'in memuriyet-i ceridesinde dahi başarılarının devamını dileriz.”

2. Tokat Mutasarrıflığı

Tokat Mutasarrıflığına atanan Hamit Bey, Samsun'dan itibaren yol boyunca halkı yoklamış ve yararlı izlenimler edinmiştir. Bunu yine kendinden dinleyelim:

“Viyana'dan avdeti müteakip Tokat Mutasarrıflığına tayin otundum. 1327 senesinin Kânunusani (Ocak) nihayetinde mahalli memuriyete müteveccihen İstanbul'a hareket ettim. Samsundan itibaren ilk defa ve memur sıfatıyla dahil olduğum Anadolu şehir ve kasabalarında fevkalâde hüsnü kabul gördüm. Konak mahallerinde bir çok şikâyetler ve tavsiyeler dinledim.

Tehalüfün (Ayrılığın) esasını, memlekete fikirden evvel giren Parti noktai nazarları teşkil ediyordu. Bu devirde iyi olmak için evsafı tabiiye ve müktesebe kâfi değildi. Bunlarla beraber hükmü veren şahsın partisinden olmak da meşrut idi. Parti denince memlekette muhtelif siyasî meslek adamlarının vücuduna sahip olmamalıdır. Biz henüz o meslek

lerin değil, Meşrutiyetin dahi manasını öğrenememiştir. Hatta meşrutiyeti elde ettik iddiasında bulunanlar bile bu sözün hukukça anlamından habersiz idiler. Nitekim Hükümet kudreti ellerine geçince bilgisizleri daha iyi anlaşıldı. Bizde partileri, İstanbul'da koltuklar, taşralarda da menfaatlerin çarpışması tesis etmiştir. Buna uydurmaca İttihat Kulüpleri'nin de yardımı olmuştur. Çünkü ayırmacı düşüncelerin sahiplerinden bulunan, İçtimai ve siyasi bilgilerden büsbütün mahrum olan Murahhas efendiler (İttihat ve Terakki Fırkasının Vilâyet Başkanları) bazı mahallerde demokratik taslayarak mahallin baldırı çıplaklarını kulüplere doldurup eşraf ve âyanı tahkir ederek bunları her suretle diğer tarafa karşı namzet kıldılar. Diğer bir kısımları nüfuzlarından faydalanarak kendileri gibi ne kadar nüfuzlu kişi varsa, onları etraflarına toplayıp mazlum halkı başka bir dayanak aramaya zorlamış oldular... İşte bu illet Tokat'a da arız olmuştu."

Hamit Bey, Tokat'a ait anılarında, burada ilk kez kurduğu Mahalle ve Köy Bekçileri Teşkilâtından, Bucaklarla Karakollar arasında sağladığı telefon irtibatından, görevini kötüye kullanan bir memur hakkında, kişiliğini gizleyerek köylerde yaptığı kendine Özgü inceleme ve soruşturmada ve ilgili memuru üç yıla mahkûm ettirmesinden söz etmektedir.

Tokat'ta bulunduğu sırada yurdun her tarafında olduğu gibi burada da Milletvekili seçimleri yapılmaktadır. Seçimler konusunda Hamit Bey'in düşünceleri şöyledir :

İttihabatta müdahale, benim içtihat ve mizacıma katiyen mugayirdir. Meşhumunu bilerek Meşrutiyet için çalışmış olanlar halkın iradesini tahdit ve takyit ile tesisini istedikleri Meşrutiyet binasının temeline taarruz edemezler. Seçimler sonunda İttihatçılar kazandıysa Livamda bu üstünlüğü benim cebir ve tahakkümüne değil, namzetlerin halkın arzusundan mühlhem olarak tespitindeki isabetlerine borçlu olmaları gerekir. Şahsımın bu bapta tesirini şöyle ifade edebilirim: Vaki hizmetlerimden dolayı şahsıma inanan ve saygı duyan Tokatlılar, reylerini vicdanlarına tevfikân beni tayin eden Hükümet'in, hepsi de yerli bulunan, bilgili, fazıl ve beğenilen namzetlerine verdiler."

Hamit Bey, Tokat Mutasarrıflığından ayrıldıktan sonra, o devirde geçerli olan usule göre Tokat Livası (Sancağı) İdare Meclisince, aslı Dahiliye Nezaretine, bir benzeri kendisine gönderilen bir "Berat-ı Zimmet Mazbatasını" düzenlenmiştir. Bu mazbata, dili sadeleştirilmiş olarak aşağıya aktarılmıştır :

"Tokat Sancağı Mutasarrıfı iken bu kere yerine bir başkası tayin edilmekle görevinden ayrılmış olan Hamit Beyefendinin: Tokat Mutasarrıflığında 4 Şubat 1327 (18 Şubat 1912) tarihinde vazifeye başlayarak 23 Ağustos 1328 (6 Eylül 1912) tarihine kadar asaleten vazife görmüş olup 6 ay, 26 gün tutan memuriyeti süresinde aylığı 500 kuruş hesabıyla toplamı... kuruş almış ve nizamî vergileri ödemiş, hiç bir surette borcu ve ilişkisi kalmamıştır.

Adı geçen, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu (Anayasa) hükümlerine ve Meşrutiyet esaslarına göre görevini yapmaya büyük dikkat ve gayret göstermiş olup özellikle güvenlik ve asayiş işlerinde çok yararlı çalışmalarda bulunmuş; önceleri bozuk olan güvenliği sağlamış, Tokat Bekçi Teşkilâtını kurmuş ve merkez kazasındaki karakolları telefon batlılarıyla birbirine bağlatmış, Kızılca ve Çiftlik Nahiyeleleri gibi önemli merkezlerde de telefon tesisatını tamamlamıştır. Almus - Pazar ve Bizeri Nahiyeleleri telefon tesislerini de hazırlamıştır.

Memleketin öğretim meselelerinde de büyük gayreti geçmiş ve hamiyetli vatandaşların yardımlarını sağlamak suretiyle bir inas Rüştüyesi (Kız Ortaokulu) binası tamamlamış ve aylık 1000 kuruş maaşla bu okula bir başmuallime ve 700 kuruş maaşla da bir muallime sağlanmış bulunmaktadır. Merkez kazası ile bu kazaya bağlı yerlerden toplanan kimsesiz kız çocuklarının öğrenimini ve aynı zamanda bir zanaata sahip olmalarını teminen bir pansiyon açılmasına teşebbüs etmiş ve bunun daimî giderlerini karşılayacak parayı da sağlamıştır.

Memleketin azınlık unsurları arasında bile sağlam bir bağ kurmuş; Hükümetle halk arasındaki karşılıklı hak ve mükellefiyetleri bir tutarak icraatında gösterdiği eşitlik, kolaylık ve hayırseverlikle bu bölgeyi ve halkını kuvvetli ve mahir idaresi sayesinde Meşrutiyetin iyiliklerinden faydalandırmış ve nimetlendirmiştir. 4 Eylül 1328"

Tokat Mutasarrıf V.	Naip (Kadı)	Müftü	Muhasebeci
Ali Nusret	Abdullah Azmi	Osman Nuri	Ali Vasfi
Ermeni	Aza	Aza	Aza
Başrahip	Leon	Abdürrahim	Seyit Ahmet
Siravuş			Okunamadı

Benat-ı Zimmet Mazbatasının, türlü yararları yüzünden geliştirilerek bugün de düzenlenmesi öneriye değer bulunmaktadır.

3. Dahiliye Vekâleti Teftiş Heyeti Reisliği

Hamit Bey, ilk kez Teftiş Heyetine atandığı zaman, heyette sadece 6 Müfettiş vardır. Üyelerinin atanmalarına dair herhangi bir esas bile belirlenmemiş heyet, iş yapma gücünden yoksun, göstermelik bir kuruldan ibarettir. Kurulun görevi de ana hatlarıyla belirtilmemiştir.

Teftiş Kurulunun başında İngiliz siyasi memurlarından Mr. Grevs getirilmiş, Hamit Bey de yardımcı olarak görevlendirilmiştir. İlk iş olarak Dahiliye Nâzırı Talât Bey'in (Paşa) onayı alınıp Müfettiş sayısı 24'e çıkarılmıştır. Müfettişlerin hakları, görevleri ve seçilmeleri konularında bir Yönetmelik ve Yönerge düzenlenerek uygulanmasına girişilmiştir. Bazı Valiler, uygulamayı yetkilerinin sınırlanması şeklinde yorumladıklarından başlangıçta bir takan güçlüklerle karşılaşmıştır. Zamanla niteliksiz Müfettişler kuruldan ayıklanmış, yerlerine başarılı Kaymakamlar getirilmiştir.

Müfettişler bir taraftan soruşturma yaparlarken, öte yandan resmî işlemlerde verimi artırmaya ve uyumu sağlamaya çalışmışlardır. Bu çalışmalar sırasında, İçişleri Bakanlığı memurlarının tayin ve azillerinin bir esasa bağlı olmadığı, bu konularda keyfî hareket edildiği, "şahsî ve siyasî intisapların revaçta olduğu da" ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Dahiliye Nâzım Talât Paşanın onayına dayanılarak Müsteşarın başkanlığında Dahiliye Müdiranından kurulu bir "İntihap Encümeni" oluşturulmuş ve bu encümene Teftiş Heyeti Müdür Muavininin katılması uygun görülmüştür. Encümene, Valiler dışında kalan, bütün memurların tayin ve azillerinde yetki tanınmıştır.

Hamit Bey, Diyarbakır Valiliğinden tekrar Teftiş Heyetine atandıktan sonra bu heyetin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi çalışmalarını sürdürmüştür. Ancak, tok sözlülüğü ve açık eleştirileri de devam etmektedir. Bu yüzden, bir gün Dahiliye Nâzırı Talât Paşa ile aralarında şöyle bir konuşma geçer :

— Hamit fazla söyleniyor, diyorlar. İşgal ettiğiniz makam itibariyle sözleriniz Hükümet'e zarar verir.

— Paşa Hazretleri, Devlet'e fenalık getiren, o sözlerden ziyade onları icap ettiren ahvâldir. Şunu da arz edeyim ki, Hamit huzurunuzda söylemediği sözleri hariçte söylemez.

— O halde, bana söylediğin kâfidir.

Bu konuşmanın sonunda Paşa, şikâyetleri dikkate alacağını söylediğinden, Hamit Bey o güne kadarki şikâyetlerini bir rapor halinde

Paşaya sunmuş ise de, dikkate alınmamış; ancak bundan sonra görülecek kanunsuzluklara göz yumulmayacağına dair bir genelge yayımlanmıştır. Sonradan, bu genelge bir tür itiraf sayıldığından Mebuslar Meclisi'nde bir takım söylentilere yol açmıştır.

Talât Paşa, Sadareti zamanında da, Dahiliye Nezareti işleri hakkında haftada bir defa Sadarete toplantı yapmış, müdürlerle görüşmelerde bulunmuştur. Bir seferinde Teftiş Heyeti için iltifatta bulununca sözünü esirgemeyen Hamit Bey, yine bir gerçeği ifade etmekten kendini alıkoyamamış, şöyle demiştir :

“Heyet-i Teftişîye, teveccühü devletlerine arz-ı şükran etmekle beraber, ekseri suiiistimale da elinin yetişemediği sahalarda cereyan ettiği için memlekete bihakkın hizmet edemediğine kanidir.”

Hamit Bey zamanında Teftiş Heyeti, yalnız soruşturmalarla uğraşmamış, zabitanın ve Köy İdaresi'nin geliştirilmesi çalışmalarına da önem vermiştir. Sonunda, bir Köy Kanunu Tasarısının hazırlanması için komşu ülkelerde bir inceleme yapılması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla oluşturulan heyete Hamit Bey de katılmıştır. Heyet, Bulgaristan ve Macaristan'da iki aylık bir incelemede bulunmuş ve bir Köy Kanunu Tasarısı hazırlamıştır. Tasarının hazırlanmasında daha çok, Fransız Komünlerini model Man Bulgar köy kuruluşundan yararlanılmıştır.

4. Canik (Samsun) Mutasarrıflığı

Hamit Bey, anılarında, Samsun'daki memuriyetinin 8 ay sürdüğünü. bu sürenin “O gaileli zamanda değil, alelâde zamanlarda bile bir Liva Reisinin (Mutasarrıfın) nâfi işler görebilmesine kâfi” gelmeyeceğim kaydetmiş, oradaki çalışmalarının “Siyasete, asayiş ve inzibata inhisar” ettiğini belirtmiştir.

Hamit Bey Canik Mutasarrıflığı sırasında köylüyü canından bezdiren Aşar Vergisi üzerinde durmuş; köy gezilerinde bizzat tespit ettiği haksızlıkları, adaletsizlikleri, zorbalıkları gidermeye çalışmıştır. Bu amaçla yaptığı köy gezilerine, o tarihte Mutasarrıf refakatinde bulunan Adliye Müfettişini de götürmüştür.

Mutasarrıf, fakir bir kimsenin borcuna karşılık alınacak bir şeyi kalmadığından evinin yıktırılarak enkazının kaza merkezine taşındığını; beş yıl harp cephelerinde düşmanla savaştıktan sonra köyüne dönen bir “biçareden” de, ekmediği tarlasından öşür istendiğini, sonunda tar

lasının elinden alındığını kaydederek bu durumlar karşısında ağlamaktan kendisini alamadığını ifade etmiştir.

5. Trabzon Valiliği

Hamit Bey, çok sevdiği ve sevildiği Trabzon'da aralıklı olarak yalnız 4.5 ay görev yapabilmıştır.

Hamit Bey'in, Trabzon'da gördüğü önemli bir hizmet, hiç şüphesiz, kararlı ve enerjik tutumuyla şehrin İngilizler tarafından işgal edilmesine engel olmasıdır. Bu amaçla, tutuklanmayı ve Malta'ya sürülmeyi göze alarak tek başına Amerikan gemisine gitmiş ve geçit resmi için dahi olsa, İngiliz askerlerinin şehre çıkmasına izin vermeyeceğini, aksi halde silâhla karşı konulacağını bildirmiştir.

Trabzon şehrinin işgali tehlikesi, T.B.M.M.'ne katılacak Mebusların seçimlerini geciktirmiş, şehir ileri gelenleri Mebuslar Heyetinin başında Mutasarrıf Hamit Bey'in bulunması kaydıyla seçimin yapılmasını kabul etmişlerdir.

Hamit Bey, Valiliği süresinde, yıllardan beri kesilmiş bulunan İskender Paşa Suyunu yeni bir mecradan tekrar akıtmış, Değirmendere şosesini tamir ettirmiş, yeniden bazı caddelerin açılması girişiminde bulunmuştur. Şehri imkân ölçüsünde elektrikle aydınlatmıştır.

6. Erzurum Valiliği

Hamit Bey, Erzurum'da, önemli İdarî ve siyasî sorunların yanında kalıcı eserler bırakmak için de çaba sarf etmiştir. Bu arada bir Sanat Okulu açmış ve bir Mensucat İmalathanesi kurmuştur. Şehit yetimlerini Sakıta Okulu'na ve kimsesiz kadınları da dokuma atölyelerine yerleştirmiştir. Ayrıca Belediye adına telefon ve elektrik tesislerinin kurulması girişiminde bulunmuştur.

Tercan'da bir petrol kuyusu kazdırmış, tasfiye edilmeden yak ilahilen yüksek kalitede petrol elde etmiştir. Ancak teknik imkânsızlıklar yüzünden ellerin kuyular kazılamamış, ekonomik bir üretim söz konusu olmamıştır.

Mustafa Suphi ve 14 arkadaşının, Bolşevikliği yaymak üzere Rusya'dan Türkiye'ye gelişleri, Hamit Bey'in Erzurum Valiliği dönemine rastlar. Bu yüzden Erzurum'da sıkı önlemler alınmış, Mustafa Suphi ve arkadaşlarını getiren tren, halkın aleyhte gösterileri karşısında, Erzurum'da durdurulmayarak doğruca Ilıca'ya sevk edilmiştir. Kendileri oradan da Trabzon'a gönderilmişlerdir.

7. Adana Valiliği

Fransa temsilcisi Franklin Bouillon ile Adana'nın boşaltılması görüşmelerini sonuçlandıran ve Adana'yı teslim alan Türk temsilcisi Hamit Bey'in, 8 Ocak 1922'de Adana Valiliğine tayini yapılmış ise de, buradaki görev süresi, işgalin bozduğu düzenin iadesi ve işgal acılarının dindirilmesi çalışmalarıyla geçmiştir.

Hamit Bey, hizmetlerine karşılık, 1918 yılında 2. Rütbeden ve tebdilden “Osmani” nişanı ile onurlandırılmıştır.

KİŞİLİĞİ

Vali Hamit Bey, ele aldığı konularda kararlı, tutarlı ve ısrarlı tutumu; cesur ve ödünsüz davranışı ve her şeye rağmen sorunlara insancıl yaklaşımı ile idareci olarak güçlü bir kişiliğe sahiptir.

Geniş kültürü, başta Fransızca olmak üzere bir kaç yabancı dili iyi bilmesi, Onun kişiliğini bütünleyen kültür öğeleridir.

Görevini kötüye kullananların, Devlet hazinesine göz dikenlerin bağışlamaz düşmanıdır.

Genel güvenliğin sağlanması, meslek onurunun ve Devlet otoritesinin korunması, görev ve yetkilerinin tam olarak kullanılması konularında çok duyarlıdır.

Tok sözlüdür. Karşısında kim olursa olsun, gerçek bildiklerini söylemek, haksızlığa karşı çıkmak, Onda dayanılmaz bir dürtü ve ikinci bir huy durumundadır.

Görevde yansız davranmak, kayırmalara son vermek, yasa egemenliğini sağlamak uygulanmasına özen gösterdiği, önem verdiği ilkelerin başında gelmektedir.

Bütün bu iyi niteliklerinin ve üstünlüklerinin örneklerini bu yazımızda bulmak mümkündür. Bu kısımda, Hamit Bey'in yasalara bağlılığını, haksızlıklara ve kayırmalara isyanını belgeleyen ve kişiliğini kanıtlayan iki yazısını daha aktarmaktan kendimizi alamadık :

1. Kambur izzet, İstanbul Hükümeti'nin Dahiliye Nazır'ıdır. Samsun Metropolit Bermanos Efendi'nin, Mutasarrıf Raşit Bey hakkındaki iddia ve şikâyetlerini inceleme ve soruşturma yaptırmadan kabul etmiş ve mevcut esaslara aykırı olarak kardeşi, yüzbaşılıktan ayrılma Süleyman Efendiyi Mülkiye Müfettişliğine tayin etmiştir.

Hamit Bey, bu haksız, yersiz ve keyfi tayin karşısında duyduğu isyanı, Nâzırın adına gönderdiği istifanamede şöyle dile getirmiş ve Dahiliye Nezaretindeki görevinden ayrılmıştır :

“Bidayeti teessüsünden beri her türlü mülahazatı füzuli yeden ve dört seneden beri de memleketi baştan başa istilâ ve telvis eden sel-i çirkâf ve rezaletten nıasûn kalan ve vucûbî bir tarafı kabili münakaşa olmayan Heyet-i Teftişiyeye aza sıfatıyla evsafı matluba-i ilmiye ve hukukiyenin en basitinden bile mahrum olan biraderi âlilerinin tayini ve hâdisatı mümasilenin teakübu, artık bizler için bu mahfili irticada devamı vazifeye mahal ve imkân bırakmamıştır.”

Bu istifaname ile görevinden ayrılan Hamit Bey, İstanbul'da gizli direnme teşkilâtını kuran Karakol Cemiyeti'ne girmiş ve yararlı hizmetlerde bulunmuştur.

2. Câmi Bey, Ankara Hükümetinin Dahiliye Vekilidir. Tokat'a ve Samsun'a iki Mutasarrıf tayin olunmuştur. Trabzon Valisi Hamit Bey'in bu tayinler karşısında tepkisi çok sert olmuştur. Dahiliye Vekilinin adına çektiği şifre şöyledir :

“Memurin intihabatında, adli kanundan ziyade hissin hükümran olduğuna delâlet eden bazı isabetsizlikler görüyorum. Kaymakamlıkta teşehhüt miktarı bulunmuş bir çocuğun Tokat'a, binbaşılıktan mütekait ... Beyin idare tecrübesi görmek üzere Samsun'a izamları bu kabildendir. Ekvâli mebzul, efali menzul (Sözü çok, işi yok) ve idare için matlup olan en basit ehliyet ve irfandan mahrum bir zatın seçilmiş olmasını soruya değer bulurum,...

Pek saf görünen Anadolu ahalisi, Hükümeti gönderdiği memurlarla ölçer. Bu gibi tayinler bir taraftan da terfi ve tefeyyüz bekleyen erbabı namus ve istihkakı meysus kılar. Memleketin hemen yegâne unsuru mütefekkeri olan memurinin muhabbetine ise ihtiyacımız vardır.

Mütalâatın vazife harici telâkki olunabilir. Fakat giriştiğimiz şu azim müşahedede büyük bir mesuliyeti tarihiye deruhte eden arkadaşlarıma bu suretle de muaveneti vecibe addediyorum.”

Yazımızı, Hamit Bey'in kişiliğine ilişkin olarak bazı düşüncelerini aktarmak suretiyle sona erdirmek istiyoruz. Hamit Bey, Bakanlık merkez teşkilâtı, bakanın başarı nedenleri ve Kitaplı İdarenin gereği üzerindeki görüşlerini anılarında şöyle açıklamıştır:

“Bir nâzırın Muvaffakiyeti, Erkân-ı Nezaretin kudret-i İlmiyesine ve amelîyesine bağlıdır. Bunlar ehillerinden seçilir, siyâsî cereyanlardan

masun bulundurularak uzun zaman yerlerinde ipka edilirler ise, vakitleri teferruatı umurla iştigale müsait olmayan ve belki de parlamenter şekil icabınca makamlarının mütehasısı olmamaları muhtemel bulunan Vekillerin yükleri, bu sayede hafiflemiş olur. Çark-ı idarenin münhasıran şiddet-i zekâ ile ve irade kudretiyle döndürülebileceğine inananlar çok aldanırlar. Her ilim gibi idarenin de kendisine mahsus gavamızı (incelikleri), zaman ile, tecrübe ile tecelli eden desâtiri mahsusesi {Özel kuralları} vardır...

Geçen bunca zaman içinde hiç bir Nâzır, memleketin en muktedir idarecisinin Nezaret dairelerinde ve onların başında bulunması lâzım geleceğini takdir edememiştir. İdare mekanizmasının dışında işitilen gıcırtilar, merkezdeki bozukluğun akislerinden başka bir şey değildir.

Maalesef hâlâ bir Kitabı İdarenin lüzumuna kail olamadık. Bu günkü şekli idaremiz Fransız idaresinin nakıs bir taklidinden ibarettir. Fransızlardan bu taslak alınırken iki memleket arasındaki coğrafî, tabîî, siyasî, ırkî, İçtimâî ve İktisadî farklar nazarı itibara alınmamış ve bu şeklin (Tevsi-i Mezuniyet) Fransa'da geçirdiği safahat ve inkılaba ihmal olunmuştur. Bu, bize göre telif edilerek bir şekli ameliye ifrağ edilme lidir...

Başta Mithat Paşa olmak üzere, istisna teşkil eden bazı devlet büyüklerinin muvaffakiyet sebeplerini tetkik edip düstur kabul etse İdik, daha fazla muvaffakiyet göstermiş olurduk.”

Cesur, atılgan ve pervasız tutum ve davranışları yüzünden “Deli” lâkabı ile anılan Hamit Bey, şüphesiz, Türk idaresinin en ilginç ve unutulmaz simalarından biridir.

Kendisini rahmetle anarken, Türk İdare Tarihi bakımından değer taşıyan “Hâtıratının kitap halinde yayımlanmasını diliyoruz.

NOT: Bir süreden beri “Mülki İdarede İz Bırakanlar” dizisinde yazılarımız yayımlanmaktadır. Meslektaşlarımızın bulundukları yerlerde, daha önce örnek tutum ve çalışmaları ile iz bırakmış Vali, Mutasarrıf ve. Kaymakamlar hakkında bilgi vermelerini istirham ediyorum.

KAYNAKÇA

- Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, Ali ÇANKAYA.
- 50 Ünlü Vali, İçişleri Bakanlığı.
- Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler, Kâmil ERDAHA.
- Atatürk ve İdare, İçişleri Bakanlığı.
- İl Yıllıkları.

**1 HAZİRAN 1986 - 30 AĞUSTOS 1986 TARİHLERİ ARASINDA RESMİ
GAZETE DE YAYIMLANAN İÇİŞLERİ BAKANLIĞI VE MÜLKİ
İDARE AMİRLERİ İLE İLGİLİ MEVZUAT
(KRONOLOJİK FİHRİST)**

Haydar ÖZTÜRKÇÜ
APK Uzman Yardımcısı

I. KANUNLAR

Yürürlüğe Koyan			<u>Yayınlandığı Resmi Gazetenin</u>	
<u>Bakanlar Kurulu Kararının</u>				
Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
28.05.1986	3291	1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu, 3182 Sayılı Bankalar Kanunu, 2983 Sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun, 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu, 7.11.1983 Tarihli ve 3238 Sayılı Kanun, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması ve 1177 Sayılı Tütün Tekeli Kanununun Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanun	3.06.1986	19126
28.05.1986	3292	Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun	3.06.1986	19126
28.05.1986	3293	2813 Sayılı Telsiz Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun.	3.06.1986	19126
22.05.1986	3290	24.2.1984 Tarih ve 2981 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun.	7.06.1986	19130

3.6.1986	3296	2977 Sayılı İdarî Usul ve İşlemlerin Yeniden Düzenlenmesi İle İlgili Yetki Kanununun Süresinin Uzatılması Hakkında Kanun.	7.6.1986	19130
29.5.1986	3294	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu.	14.6.1986	19134
3.6.1986	3298	Uyuşturucu Maddelerle İlgili Kanun.	19.6.1986	18130
3.6.1986	3299	2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun.	19.6.1986	19130
4.6.1986	3300	9.7.1945 Tarihli ve 4792 Sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.	19.6.1986	19130
4.6.1986	3301	2872 Sayılı Çevre Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun.	19.6.1986	19130
5.6.1986	3302	31.8.1956 Tarihli ve 6831 Sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun.	19.6.1986	19130
5.6.1986	3303	Taşkömürü Havzasındaki Taşınmaz Malların İktisabına Dair Kanun.	19.6.1986	19139
5.6.1986	3304	2521 Sayılı Avda ve Sporda Kullanılan Tüfekler, Nişan Tabancaları ve Av Bıçaklarının Yapımı, Alımı, Satımı ve Bulundurulmasına Dair Kanuna Ek Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun.	19.6.1986	19139
5.6.1986	3305	20.11.1981 Tarihli ve 2560 Sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna İki Ek Madde ile Bir Ek Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun.	19.6.1986	19139
5.6.1986	3306	Adana İlinde Seyhan ve Yüreğir Adıyla İki İlçe Kurulması Hakkında Kanun.	19.6.1986	19139
5.6.1986	3308	Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu.	19.6.1986	19139
3.6.1986	3297	3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun, 6802 Sayılı Gider Vergileri Kanununun, 1606 Sayılı Türkiye Kızılay Demegi, Türk Hava Kurumu		

		Ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun Bazı Vergilerden, Bütün Harç ve Resimlerden Muaf Tutulmasına Dair Kanunun, 2767 Sayılı Sıtma ve Frengi İlaçları İçin Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.	20.6.1986	19140
3.6.1986	3297	1118 Sayılı Oyun Kağıtları İnhisarı Hakkında Kanunun Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun.	20.8.1986	19140
11.7.1986	3309	Türkiye Büyük Millet Meclisi XVII nci Dönem Milletvekili Ara Seçimi Hakkında Kanun.	12.7.1986	19162

II.**KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER**

**Yayımlandığı
Resmi Gazetenin:
Tarihi Sayısı**

Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
25.7.1986	K.H.K. 257	Lastik Tekerlekli Traktörlerin Tescili İçin Süre Verilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.	11.8.1986	19192
25.7.1986	K.H.K. 259	1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun Değişik 3 üncü Maddesinin Birinci Fıkrasına (r) Bendi ile 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun 11 inci Maddesine (p) Bendi Eklenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.	14.8.1986	19195

III. T.B.M.M. KARARLARI

**Yayımlandığı
Resmi Gazetenin:**

Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
4.6.1986	32	Türkiye Büyük Millet Meclisinin Tatile Girmesine İlişkin Karar.	7.6.1986	19130
4.6.1986	33	Daha Evvel Bütün Yurtta İlan Edilen ve 19.3.1986 Tarihinden İtibaren 5 İlde Dört Ay Süre ile Uzatılan Sıkıyönetimin Yeniden Uzatılmasına Dair Karar.	7.6.1986	19130
4.6.1986	34	Daha Evvel 4 İlde İlan Edilen ve 10 İlde Uzatılan Olağanüstü Halin Bazı İllerde Kaldırılmasına ve Bazı İllerde Uzatılmasına Dair Karar.	7.6.1986	19130

IV. YÖNETMELİKLER
A. BAKANLAR KURULU KARARI İLE YÜRÜRLÜĞE KONULAN
YÖNETMELİKLER

Yürürlüğe Koyan Bakanlar Kurulu Kararının:	Yayımlandığı Resmi Gazetenin :
Tarihi Sayısı Konusu	Tarihi Sayısı
1986 86/10600 Tasarrufları Koruma Fonu Yönetmeliği.	7.6.1986 19130
1986 86/10750 Dövizle Askerlik Hizmetlerinin Uygulanması Esasları Hakkında Yönetmeliğe Bir Madde Eklenmesine Dair Yönetmelik.	12.7.1986 19162
1986 86/10745 Özel ve Resmi Kombinaların Kuruluş ve İşleyişini Gösterir Yönetmeliğe Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Yönetmelik.	15.7.1986 19165
1986 86/10782 Mülki İdare Amirleri Atama, Değerlendirme ve Yer değiştirme Yönetmeliğinin Yürürlüğe Konulması Hakkında Konulması.	16.6.1986 19136

B. BAKANLIKLARCA YÜRÜRLÜĞE KONULAN YÖNETMELİKLER

Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin:
Tarihi Sayısı	Tarihi Sayısı
1615 Sayılı Gümrük Kanunu'na Bağlı Gümrük Yönetmeliğinin 127'nci Maddesinin 3'üncü Fıkrasının (a) ve (b) Bentlerinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik.	10.7.1986 19166
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Yönetmeliği.	17.7.1986 19167
GATA Döner Sermaye İşletmesi Yönetmeliği Değişikliği.	17.7.1986 19167
Yardım Toplama Yönetmeliği Değişikliği.	17.7.1986 19167
3290 Sayılı Kanun ile Bazı Maddeleri Değiştirilen ve Bazı Maddeler Eklenen 2981 Sayılı Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelik.	23.7.1986 191/3
Araçların Muayeneleriyle Muayene İstasyonlarının Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik Değişikliği.	27.7.1986 1917?
Devlete Ait Taşınmaz Mal, Satış, Trampa, Kiraya Verme, Mülkiyetin Gayri Ayni Hak Tesis, Erimisil ve Tahliye Yönetmeliğinin 57 nci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Yönetmelik.	27.8.1986 19199

3290 Sayılı Kanun ile Bazı Maddeleri Değiştirilen ve Bazı Maddeler Eklenen 2981 Sayılı Kanun Gereğince Kurulan Fonun Harcama Esaslarını Düzenleyen Yönetmelik. 24.8.1986 19201

V.BAKANLAR KURULU KARARLARI

Yayımlandığı Resmi Gazetenin:

Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
5.6.1986	86/10714	Yabancı Ülkeler İle Bu Ülkelerin Uyuşundaki Gerçek Kişilerin Türkiye'de Gayrimenkul Satın almalarında Uygulanacak Esaslar Hakkında Karar.	7.6.1986	19130
5.6.1986	86/10716	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Hakkında Karara Ek Karar.	7.6.1986	19130
29.5.1986	86/19131	Diyanet İşleri Başkanlığının Taşra Teşkilatına Ait Tutulan Kadrolarına Dair Karar.	8.6.1986	19131
29.5.1986	86/10712	Sürekli Görevle Yurtdışında Bulunan Memurların Aylıklarına Uygulanacak Katsayı Hakkında Karara Ek Karar.	8.6.1986	19131
6.6.1986	86/10719	Dar Mükellefiyete Tabi Kurumların Gayrimenkul Sermaye İratlarından Yapılacak Tevkifat Nispetinin % 5'e İndirilmesi Hakkında Karar.	19.6.1986	19139
6.6.1986	86/10728	Resmi İlan Fiyatları Hakkında Karar.	19.6.1986	19139
6.6.1986	86/10731	5 Adet Kararın Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Karar.	19.6.1986	19139
5.6.1986	86/10715	Kimyevi Gübrelerin İthalinde Alınacak Fonlar ile Tarımda Kullanılan Kimyevi Gübrelerin Yurt İçinden ve Yurt Dışından Tedariki, Dağıtımı ve Desteklenmesi Hakkında Karar.	8.6.1986	19131
5.6.1986	86/10730	Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Uygulama Alanı, Dağıtılacak "Toprak Normu" ile "Sahibine Bırakılacak Arazi" Esaslarına Dair Karar.	16.6.1986	19136
29.5.1986	86/10706	20 Kişiye Türk Vatandaşlığının Kaybettirilmesine Dair Karar.	17.6.1986	19137
29.5.1986	86/10705	234 Kişiye Türk Vatandaşlığından Çıkma İzni Verilmesine Dair Karar.	21.6.1986	19141

6.6.1986	86/10720	Türk Vatandaşlığına Alınmalarla İlgili Karar.	26.6.1986	19146
24.6.1986	86/10737	657 Sayılı Devlet Memurları Kanununa Göre Uygulanacak Katsayının Yeniden Tespiti, Yakacak Yardımı ve 5.11.1985 Tarihli ve 85/10132 Sayılı Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Karar.	28.6.1986	19148
24.6.1986	86/10743	1416 Sayılı; Kanun ve Buna Bağlı Yönetmelik Uyarınca Yurt Dışında Lisans ve Lisansüstü Öğrenim Yapan Öğrencilere 1986 Mali Yılında Yapılacak Ödeme Esaslarına Dair Karar.	11.7.1986	19161
11.7.1986	86/10801	Toplu Konut Fonu ve Savunma Sanayii Destekleme Fonundan Biriken Fon Bakiyelerinin Nemalandırılması Hakkında Karar.	17.7.1986	19167
11.7.1986	86/10802	Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonunun İşleyişine Ait Kararda Değişiklik Yapılması Hakkında Karar.	17.7.1986	19167
4.7.1986	86/10973	Tarım Ürünleri ile Gazete, Dergi, Kitap ve Benzeri Yayınları Vergi Nispetinin Tespit Edilmesine Dair Karar.	30.7.1986	19180
25.7.1986	86/10862	Gümrük Giriş Tarife Cetvelindeki Değişikliğe Dair Karar.	11.8.1986	19192
28.7.1986	86/10818	Türk Vatandaşlığına Alınma Kararı.	12.8.1986	19193
8.8.1986	86/10911	Yaprak Tütün ve Tütün Mamullerinin Üretimi, Satış ve İthalatı, Fon Alınması ve Bu Fonun Kullanılmasına Dair Karar.	20.8.1986	19197
25.7.1986	86/10863	Türk Vatandaşlığından Çıkma Karar.	21.8.1986	19198
19.7.1986	86/10851	1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar S.S.K. Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine Dair 3235 Sayılı Kanun'un Uygulandığı İllerdeki Sağlık Hizmetlerinin Satın alınmasına Dair Karar.	23.8.1986	19200
20.8.1986	86/19201	Katma Değer Vergisi Kanunu Kapsamına Giren Temel Gıda Maddelerinin Tespiti ile İlgili Kararnamenin Değiştirilmesine Dair Karar.	24.8.1986	19201
			28.8.1986	19205
12.8.1986	86/10915	Türk Vatandaşlığından Çıkma Karar.		

VI. TÜZÜKLER

Yürürlüğe Koyan			Yayınlandığı	
<u>Bakanlar Kurulu Kararının</u>			<u>Resmî Gazetesinin</u>	
Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
24.06.1986	86/10746	Hayvan Rehin Tüzüğü Değişikliği.	18.07.1986	19168

VII. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI MERKEZ BİRİMLERİNCE HAZIRLANAN VE RESMÎ GAZETE DE YER ALMAYAN GENELGELER

1587 Sayılı Nüfus Kanunu ve Evlendirme Yönetmeliği hükümleri uyarınca düzenlenecek “Aile Cüzdanı” ve “Uluslararası Aile Cüzdanına ilişkin olup, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün 2.6.1986 gün ve 654.050/950 sayısı ile gönderilmiştir.

1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanununun 10 ve 20 nci maddeleri hükümleri gereğince mükelleflerin asgari ölçülere göre hesaplanan miktarlardan düşük beyanda bulunmaları halinde bu beyanların kabulüne ilişkin olup, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün 24.6.1986 gün ve M.A.D. 531 (86) /40S29 sayısı ile gönderilmiştir.

Kurum dışında işçi alan ve tescil işlemlerini yapmayan işveren veya vekilleri hakkında Cumhuriyet Savcılığına suç duymuşunda bulunulacağı ve ayrıca durumun Başbakanlığa duyurulacağına ilişkin olup, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün 18.7.1985 gün ve Kad. Ata. 542-49/55 sayısı ile gönderilmiştir.

Konut inşaatı veya Kalkınmada Öncelikli Yörelerde 2982 Sayılı Kanunda açıklanan amaçlara uygun olarak tahsis edilen arsa ve araziler ile bu arsa ve araziler üzerine yapılacak mesken binalarının vergiden muaf olduğuna ilişkin olup, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün 30.7.1986 gün ve M.A.D. 531 (86) /41113 sayısı ile gönderilmiştir.